

Lapsen suojelu ammattilaisten yhteisenä tehtävänä

— Käytännön esimerkkejä, kuinka lainsäädäntö ohjaa monialaista yhteistyötä lastensuojelun yhdyspinnoilla

2022

Anu Niemi-Weckström
&
Katri Turunen

Lainopillinen tarkastus: Tapio Rätty

Mä tarinaa kerron
Vaikka vielä sanoja Löydäen
Kuuntele tarkkaan
Niin ymmärrät kaiken

(Jari Helin / Vesa Jokinen)

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Tuki- ja osaamiskeskus
Kolpeneen
palvelukeskuksen
kuntayhtymä

KALLIO
peruspalvelukuntayhtymä

Johdanto

Lapsen suojelu on meidän jokaisen tehtävä, mutta ennen kaikkea se on meidän yhteinen tehtävä. Tehtävä, jossa onnistuaksemme meidän tulee tehdä yhteistyötä. Lastensuojelua toteuttavat hyvinvointialueet ja sen lastensuojeluviranomaiset, mutta lapsen suojelu tulee nähdä kaikkia työntekijöitä ja ihmisiä koskettavana. On tärkeää muistaa, että myös lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi on ennen kaikkea lapsi. Hänellä on samat oikeudet, esimerkiksi peruspalvelujen tukeen, kuin kenellä tahansa lapsella.

Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun. Mitä tämä meille tarkoittaa? Se tarkoittaa muun muassa, että meillä on tietoa, ammattitaitoa, uskallusta ja tahtoa tarkastella asioita, arvioida riskejä sekä nähdä mahdollisuuksia monialaisesti ja moninäkökulmaisesti. Meidän tulee toimia lapsen edun mukaisesti ja lapsen oikeuksia sekä osallisuutta vahvistaen. Jotta voimme onnistua tässä yhdessä, meidän on hyvä tuntee lainsäädäntöä, tutustua toisiin toimijoihin ja hieman heidän työhönsä sekä kääntää katse itseen: mitä juuri minä voin tehdä.

Nämä asiat ovat olleet tavoitteena myös tämän materiaalin laatimisessa. Materiaali on tehty tiiviimpänä versiona Pohjoinen lastensuojelu 20-22 -hankkeessa vuoden 2021 marraskuussa toteutettuun ”Kuinka lainsäädäntö ohjaa monialaista yhteistyötä lastensuojelun yhdyspinnoilla?” -koulutuspäivään, jossa tässäkin materiaalissa mukana olevia case-tapauksia pohdittiin monialaisissa ryhmissä. Koulutuspäivän toinen kokonaisuus oli Tapio Rädyn koulutus monialaiseen yhteistyöhön liittyvästä lainsäädännöstä. Materiaalissa on otettu huomioon tuon päivän aikana esille nousseita huomioita ja kysymyksiä. Materiaalin ovat koostaneet kehittämiskoordinaattorit Anu Niemi-Weckström ja Katri Turunen. Lainopillisen tarkastuksen on tehnyt Tapio Rätty, esittelijäneuvos, eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta.

Materiaali rakentuu kahden case-tapauksen ympärille: Laura, 3 vuotta ja Lauri, 15 vuotta. Molemmat case-tapaukset sisältävät tietoa monialaisesta yhteistyöstä ja lainsäädännöstä, josta hyötyvät kaikki lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset niin lastensuojelussa kuin lastensuojelun yhdyspinnalla toimivat.

Sisältö

1. Lapsen suojelu yhteisenä tehtävänä

- Lapsen suojelu - meidän kaikkien tehtävä
- Lapsen oikeuksista
- Monialainen yhteistyö lapsen oikeutena
- Lapsen asema
- Huoltajan asema
- Lapsen etu ja tarpeet keskiössä työskentelyssä
- Monialainen yhteistyö lapsen suojelemiseksi

2. Case: Laura, 3 vuotta

Käsitellään mm. seuraavia teemoja:

- Miten ja milloin yhteys sosiaalihuoltoon/lastensuojeluun?
- Palvelutarpeen arviointi ja sen tekeminen yhteistyössä
- Entä jos huoltajat kieltäytyvät?
- Tiedonvaihto monialaisessa yhteistyössä
- Sosiaalihuollon vai lastensuojelun asiakkuus
- Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle
- Päivähoito avohuollon tukitoimena ja tiedonvaihto
- Vanhemmat vastustavat avohuollon tukitoimia
- Lastensuojelun ja vammaispalvelujen yhdyspinta
- Ennakollinen lastensuojeluilmoitus

3. Case: Lauri, 15 vuotta

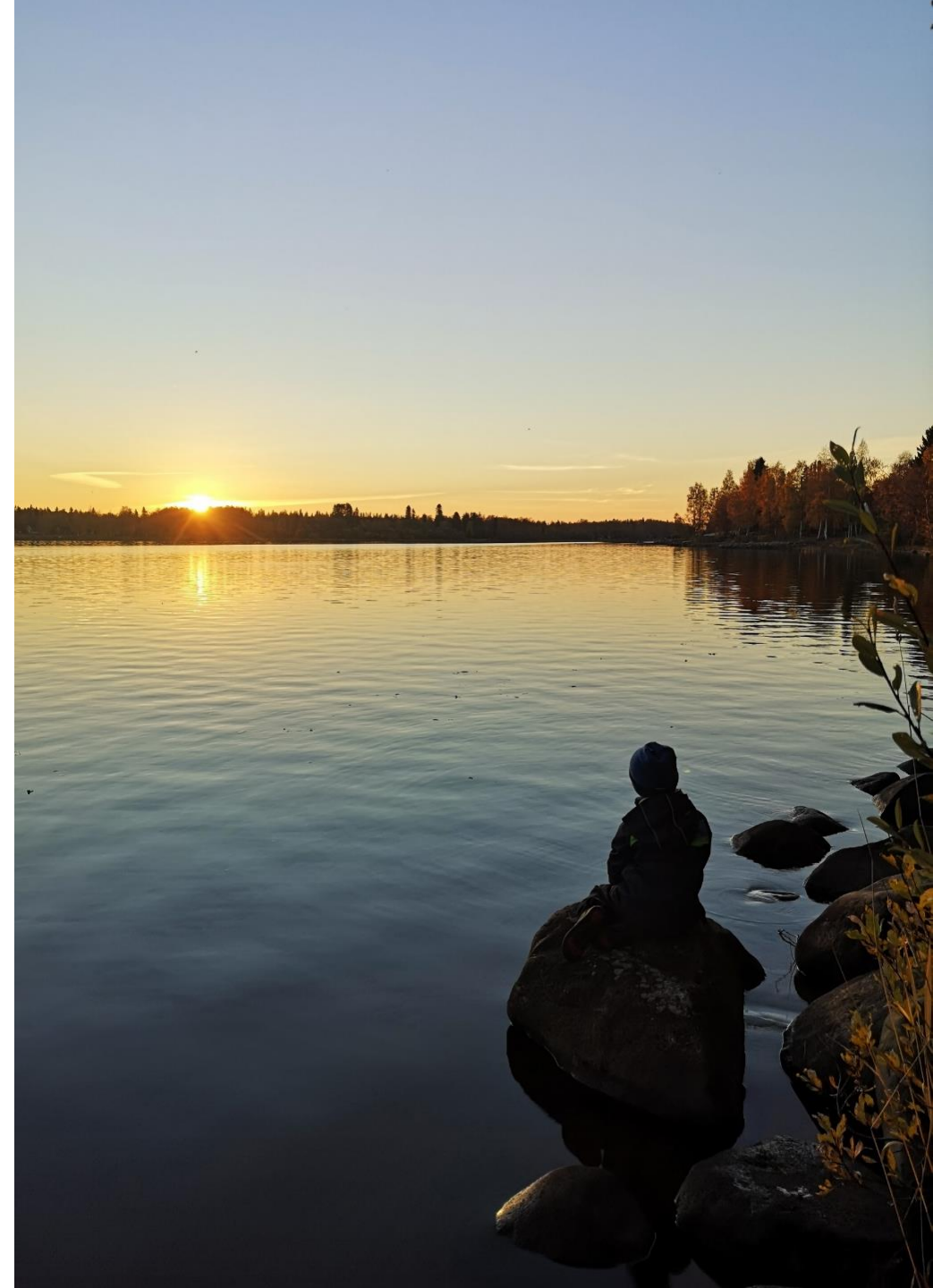
Käsitellään mm. seuraavia teemoja:

- Avohuollon tukitoimet
- Sosiaalityöntekijän roolista
- Lainsäädäntö monialaisen yhteistyön vahvistajana
- Esimerkkejä monialaiseen yhteistyöhön ohjaavasta lainsäädännöstä
- Tiedonvaihto: tietojen luovuttaminen ja pyytäminen
- Koulun mahdollisuuksista tukea lasta 1/2 ja 2/2
- Kolmiportainen tuki vs. sosiaalihuollon tuen tasot
- Oppilas- ja opiskelijahuollosta kiteytetysti
- Terveystieteiden laki ja laki potilaan asemasta ja oikeuksista (potilaslaki)
- Lapsi kieltää kertomasta huoltajalle (kielto-oikeus)
- Huoltaja kieltää tutkimus- tai hoitojakson
- Lapsen kohdistuva väkivalta
- Lapsi päihtyneenä ja seulojen ottaminen
- Huostaanotto ja yhteistyö sijoituksen aikana
- Rajoitustoimenpiteet
- Jälkihuolto

Lähteet

Lapsen suojelu - meidän kaikkien tehtävä

- ✧ YK:n lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Se koskee *jokaista alle 18-vuotiaasta* henkilöä.
 - ✧ Sopimuksen mukaan lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Erityinen suojelu ja huolenpito *velvoittavat aikuisia varmistamaan lapsen oikeuksien toteutumisen ja myös suojelemaan lapsia heidän oikeuksiinsa kohdistuvilta laiminlyönneiltä*.
 - ✧ Jokaisen pitää olla tietoinen lapsen oikeuksista ja toteuttaa niitä työssään (Yleissopimus lapsen oikeuksista).
- ✧ Jokaisen tulee myös lasten kohdalla huolehtia perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisesta (Suomen perustuslaki 1999, luku 2).
- ✧ Vuonna 2021 julkaistussa Kansallisessa lapsistrategiassa todetaan, että jokaisen tehtävä on turvata lapsia. Se on yhteinen tehtävä, joka edellyttää tekoja meiltä kaikilta. Lapsistrategiassa myös tuodaan esille, että lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutuminen mahdollistuu monialaisen yhteistyön kautta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021, Valtioneuvosto 2021.)

Lapsen oikeuksista

- ✧ Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen, juuri hänen kehitystään myönteisesti tukevaan kasvuympäristöön.
- ✧ Jokaisella lapsella tulisi olla turvallinen olo ja pärjäämistä tukevia tekijöitä niin kotona kuin kodin ulkopuolellakin.
- ✧ Jos lapsen tarpeisiin ei pystytä syystä tai toisesta vastaamaan joko kotona tai muissa lapsen kasvuympäristöissä, jokaisella lapsella on oikeus siihen, että tarkoituksenmukaiset ammattilaiset ovat lapsen ja perheen rinnalla miettimässä ja toteuttamassa juuri hänen tarpeisiinsa vastaavaa tukea ja palveluja. On lapsen edun mukaista, että sosiaalihuoltoa pyydetään mukaan selvittämään lapsen ja perheen tuen tarvetta sekä arvioimaan heidän oikeutensa palveluihin riittävän varhaisessa vaiheessa.
- ✧ Jos lapsen tilanne saadaan turvattua sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla, lastensuojelun tuelle ei ole tarvetta. Jos lapsi on suojelun tarpeessa, on lapsen oikeus, että lastensuojelu työskentelee yhdessä vanhempien ja muiden toimijoiden kanssa turvatakseen lapselle suotuisat kasvuolosuhteet. Ensisijaista on tukea ja auttaa vanhempia huolehtimaan lapsesta ja vastaamaan hänen tuen tarpeisiin tarvittaessa yhdessä eri toimijoiden kanssa. Viime kädessä lastensuojelun tulee turvata lapsi kodin ulkopuolisella sijoituksella.
- ✧ Jotta lapsen mahdollinen tuen ja suojelun tarve tulee sellaisten viranomaisten tietoon, jotka voivat sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain nojalla edistää lapsen hyvinvointia, on tieto lapsen tilanteesta välitettävä sosiaalitoimeen. **Lapsella on oikeus siihen, että hänen tuen tarpeen ja mahdollisen hädän tunnistanut henkilö viestii tilanteesta sosiaalitoimeen.**

- Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 4§, Lastensuojelulaki 2§).
- Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua (Lastensuojelulaki 2§).

Monialainen yhteistyö lapsen oikeutena

”Tavoitteena on, että lapsi tulee autetuksi ja lapsen hätä havaitaan riippumatta siitä, missä lapsi asuu ja mitä palveluja hän käyttää. Lähtökohtana on, että yleiset (universaalit) palvelut tukevat kaikkia lapsia, nuoria ja perheitä ja erityistä tukea (lastensuojelua ja muita erityispalveluja) annetaan heille, jotka sitä tarvitsevat, heidän tarpeidensa mukaisesti. On tärkeää, että palvelut muodostavat lapsen/nuoren ja perheen kannalta mahdollisimman ehjän kokonaisuuden. Universaalit palvelut antavat perheille perustasoisen tuen, jonka rinnalle erityistason tuki tulee vain tarpeenmukaiseksi määrääjäksi.

Tämän vuoksi muun muassa lastensuojelun ja perhekeskusten, varhaiskasvatuksen ja koulun työn yhteensovittaminen on olennainen osa laatutyötä. Käytännössä tämä voi näkyä esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityön mukaantulona perhekeskuksessa jo käynnistettyyn palvelutarpeenarviointiin, lastensuojelutyönä kouluympäristössä tai lastensuojelun ja perhekeskuksen työparina vanhemmuuden tuen työssä.”

(Lastensuojelun laatusuositus 2019, 23.)

- Asiakaslähtöisessä lapsen etua tavoittelevassa monialaisessa työskentelyssä on ensiarvoisen tärkeää toimia siten, että lapsi, hänen läheisensä ja perheen ympärillä toimivat ammattilaiset voivat kaikki tuoda esiin näkemyksensä siitä, mistä tilanteesta on kyse ja mikä voisi auttaa. Jokainen yhteistyötaho vastaa omalta osaltaan siitä, että lapsi, nuori ja perhe saa tarvitsemansa avun.
- Huolellinen selvittäminen ja eri vaihtoehtojen pohdinta eri osapuolten kesken edistävät lapsen kannalta parhaan ratkaisun löytymistä. Lapsen todellisten tarpeiden ja hänen edun mukaisten toimien selvittäminen edellyttää aina yhteistyötä lapsen ja lapsen huoltajien kanssa sekä tarvittaessa lapselle muiden tärkein ihmisten sekä eri ammattilaisten kesken.

Lapsen asema

Lastensuojelussa asiakkaana on lapsi. Lastensuojelun työskentelyn keskiössä ovat lapsen yksilölliset tarpeet ja lapsen edun toteutuminen. Erityisen tärkeää on huomioida lapsen osallisuus ja kuuleminen hänen elämää koskevissa asioissa.

Lastensuojelussa 12 vuotta täyttänyt lapsi voi käyttää puhevaltaa huoltajansa ohella. Hän voi esimerkiksi vaatia palvelua tai taloudellista tukea ja vaikuttaa monella tavoin työskentelyn toteuttamiseen. Kuitenkin tulee muistaa, että myös sitä nuorempien mielipide tulee selvittää sekä ottaa huomioon arvioitaessa tarkoituksenmukaista työskentelyä. Myös hyvin pieni lapsi voi kertoa tai ilmaista oman mielipiteensä. Työskentelyssä tuleekin huomioida erilaiset tavat edistää lapsen osallisuutta ja mahdollisuutta välittää kokemuksiaan ja ajatuksiaan eri asioista.

Jotta lapsi voi ilmaista mielipiteensä sekä olla aidosti osallinen esimerkiksi tuen ja palveluiden suunnittelussa, hänellä pitää olla ikä ja kehitystaso huomioiden riittävästi tietoa häntä koskevista asioista. Työntekijän on siis kerrottava ymmärrettävällä tavalla lapsen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeudet ja velvollisuudet. Lisäksi työntekijän vastuulla on toimia siten, että eri tilanteissa lapsi kokee olosuhteet mahdollisimman turvallisina. Lapsen oikeuksien toteutuminen aidon osallisuuden ja hyvän kohtelun suhteen edistävät myös lastensuojelun työskentelyn onnistumista ja siten lapsen etua.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valvoo lapsen edun toteutumista ja avustaa lasta puhevallan käytössä. Hänen tulee tavata lasta asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla riittävän usein ja pyrkiä yhteistoimintaan lapsen huoltajien kanssa.

Asiakkaalla on oikeus saada tieto häntä itseään koskevasta asiakirjasta (laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 1999, jatkossa julkisuuslaki, 2 ja 3 luvut sekä 33 §) ja hänellä on oikeus tarkistaa yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisesti häntä itseään koskevat tiedot.

1 § Lapsen huolto

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

(Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983)

Huoltajan asema

- ⊗ Huoltaja on ensisijaisesti vastuussa lapsestaan ja hänellä on oikeus myös päättää lasta koskevista asioista. Mikään lastensuojelullinen toimenpide ei poista huoltajuutta. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee huoltajan tehtäviä (4 §) ja siten samalla ohjaa, mihin asioihin lastensuojelulla tulee tarvittaessa huoltajan toiminnassa reagoida tai tarjota tukea.
- ⊗ Työskentelyn aluksi on tärkeä selvittää, ketkä kaikki ovat lapsen huoltajia. On mahdollista, että toinen tai molemmat vanhemmista ovat huoltajia, mutta lapsella voi olla myös yksi tai useampi oheishuoltaja. Huoltajuus vaikuttaa muun muassa tiedonsaantioikeuteen ja oikeuteen päättää lapsen asioista.
 - ⊗ Asiakastietojärjestelmä ei ole luotettava lähde huoltajuuden varmistamiseen, vaan huoltajuus tulee tarkistaa digi- ja väestötietovirastosta.
- ⊗ Jos lapsella on enemmän kuin yksi huoltaja, lastensuojelun työskentelyssä ja lasta koskevassa päätöksenteossa tulee aina kuulla jokaista huoltajaa. Lähtökohtaisesti lasta koskevat päätökset edellyttävät jokaisen huoltajan osallistumista. Myös päätökset on annettava tiedoksi jokaiselle huoltajalle erikseen.
 - ⊗ Vanhemmalla, joka ei ole huoltaja, voi kuitenkin olla tiedonsaantioikeus ja tämä on hyvä selvittää. Tiedonsaantioikeuden laajuus ja voimassaolo on syytä tarkistaa asiaa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä.
- ⊗ Lähtökohtaisesti lapsi ja huoltajat ovat aina tietoisia ja aktiivisessa roolissa työskentelyssä. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Huoltajia kuullaan ja huoltajien mielipiteet huomioidaan kaikessa työskentelyssä.

❖ Lisätietoa sosiaalihuollon asiakastietojen käsittelystä:

Tietosuojavaltuutetun toimisto 2022: Sosiaalihuollon asiakastietojen käsittely [Sosiaalihuollon asiakastietojen käsittely \(tietosuoja.fi\)](https://tietosuoja.fi)

Lapsen etu ja tarpeet keskiössä työskentelyssä

- Kuka ja millainen ihminen tämä lapsi on?
- Millaisia kokemuksia hänellä on tärkeistä ihmissuhteista, arjesta ja turvallisuudesta?
- Mitä juuri tämä lapsi tarvitsee? Mitä on lapsen käytöksen takana? Mikä selittää sitä?
- Mitä voimme tehdä vastataksemme tämän lapsen yksilöllisiin tarpeisiin?
- Mihin lapsi tarvitsee apua, tukea, helpotusta nopeasti?
- Millaista työskentelyä lapsen ja läheisten kanssa tarvitaan, jotta lapsen turvallisuus ja hyvinvointi paranevat pysyvästi?
- Minkä tahon mukaan kutsuminen edistää sitä, että juuri tämän lapsen elämän riskitekijät vähenevät ja suojaavat tekijät lisääntyvät?
- Kenen kanssa meidän tulee muodostaa tiimi lapsen ympärille, jotta voimme vastata yhdessä hänen tuen tarpeeseen? Tai jos emme itse tiedä siihen vastausta, mietitään, kenen kanssa asiaa olisi hyvä pohtia.

(Mukaillen Petrelius 2020)

Työskentelyssä huomioitava, että lapsen kokemukset hänen elämästään ja ihmissuhteista kotona sekä muissa kasvuympäristöissä tulee riittävällä tavalla huomioiduksi.

Työntekijän on hyödynnettävä lapsen ja hänen läheisten näkemysten lisäksi omaa ammatillisuuttaan ja tarpeen mukaan eri toimijoiden tukea tavoittaakseen ne asiat, joilla on merkitystä tilanteen kannalta.

Monialainen yhteistyö lapsen suojelemiseksi

- Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Heitä tulee tukea tässä tehtävässä. (Lastensuojelulaki 2 §)
- Lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi on ennen kaikkea lapsi. Hänellä on samat oikeudet kuin kenellä tahansa lapsella.
- Lastensuojelu lähtee lapsen tarpeista, ja lapsen edun turvaaminen on sen tärkein periaate.
- Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaa lapsen edun arvioinnista ja toteutumisesta, eli sosiaalityöntekijän tehtävä on toimia lapsen ”asianajajana”.
- Jokainen yhteistyötaho vastaa oman toimialansa palveluiden avulla siitä, että lapsi ja vanhemmat saavat tarvitsemansa avun, silloinkin kun lapsi ja hänen perheensä ovat lastensuojelun asiakkaina (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 24).
- Lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella on ensisijaisesti oikeus peruspalveluihin ja yleislakien sekä tarvittaessa erityislakien palveluihin. Lastensuojelulaki on erityislaki. Lastensuojelun asiakkuus tulee päätätä, kun suojelun tarvetta ei ole ja usein tällöin tarvitaan edelleen muiden tahojen tukea.

CASE
Laura, 3 vuotta

Laura, 3 vuotta

Perhe: 3-vuotias Laura sekä äiti ja isä, perhe asuu yhdessä, molemmat vanhemmat Lauran huoltajia

Laura on aloittanut päiväkodin muutamia kuukausia aikaisemmin.

Lauran ikätasoisessa kehityksessä on ilmennyt lieviä huolia (mm. vanhempien mukaan Laura on ollut päiväkuiva, mutta päiväkodissa Laura on kastellut myös päivisin, puhe ei ole kehittynyt ikätason mukaisesti, Laura vaikuttaa väsyneeltä erityisesti viikonloppujen jälkeen, vaatetus ei useinkaan säänmukainen).

Päiväkodissa myös Lauran oma toiminta on alkanut herättää huolta Lauran hyvinvoinnista ja kodinolosuhteista.

Päiväkodin henkilökunta on keskustellut perheen tilanteesta vanhempien kanssa. Vanhemmat ovat olleet vaitonaisia perheen asioista. Vanhemmat eivät ole kertomansa mukaan päässeet päiväkotiin yhteisiin tapaamisiin, vaan keskustelut on käyty lyhyesti puhelimitse.

Vanhemmilla ei ole kertomansa mukaan ole huolta Laurasta tai perheen tilanteesta.

- Eri alojen ammattilaiset ovat merkittävässä roolissa siinä, että tukea tarvitsevat lapset ohjautuvat oikea-aikaisesti tarkoituksenmukaisen tuen piiriin. Jokainen arvostaa sitä, että huoli otetaan puheeksi, eikä se tule ilmi vasta myöhemmässä vaiheessa. Tämä on myös lapsen etu.
 - Jos sinua mietityttää huolen puheeksi ottaminen, löydät siihen vinkkejä muun muassa THL:n sivuilta lapset, nuoret ja perheet osiosta. [Dialoginen huolen puheeksi ottaminen – THL](#)
- On tärkeää keskustella avoimesti eri tahojen näkemyksistä ja pohtia yhdessä, mistä tilanteessa voisi olla kyse ja mikä voisi auttaa.
 - Lauran tilanteessa päiväkotitoimi voisi ehdottaa esimerkiksi lapset puheeksi -keskustelua. Jos lapset puheeksi keskustelussa todetaan yhteisesti tarve neuvonpidolle, sosiaalitoimi ja muita toimijoita on mahdollista kutsua huoltajien suostumuksella neuvonpitoon pohtimaan konsultaatiomielessä, hyötyisikö perhe esimerkiksi sosiaalihuollon tuesta. [Lapset puheeksi® -menetelmä - MIELE ry](#)
- Jos lapsen tilanne herättää työntekijässä huolta ja työntekijän arvion mukaan vanhemmat eivät kykene omalla toiminnallaan tukemaan lapsen suotuisaa kasvua ja kehitystä ja/tai esimerkiksi hakemaan tarvittavaa tukea, työntekijän tulee ilmoittaa havaintonsa sosiaalitoimeen (yhteydenotto/lastensuojeluilmoitus).
 - Tarvittaessa sosiaalihuoltoa tai muita ammattilaisia on mahdollista konsultoida myös nimettömänä.
 - Sosiaalihuollon työntekijän voi kutsua myös lapsen ja huoltajan suostumuksella esimerkiksi neuvotteluun tai koulun monialaiseen asiantuntijaryhmään antamaan konsultaatiomielessä yleistä ohjausta ja neuvontaa.

Laura 3 v.

Äidin hakiessa Lauraa päiväkodista varhaiskasvatuksen työntekijä huomaa Lauran äidin tuoksuvan alkoholilta, mutta työntekijän arvion mukaan äiti vaikuttaa toimintakykyiseltä. Laura hakeutuu päiväkodin työntekijän välittömään läheisyyteen, mikä ei ole Lauralle tyypillistä hakutilanteissa.

Varhaiskasvatuksen työntekijä ottaa havainnot puheeksi äidin kanssa. Äiti kieltää päihtymyksen ja kysyttäessä kertoo, että heillä ei ole asiakkuutta sosiaalitoimessa.

Työntekijä ehdottaa vanhemmille yhteydenottoa sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi. Vanhemmat kieltäytyvät, eivätkä anna suostumusta myöskään työntekijälle tehdä yhteydenottoa sosiaalihuoltoon perheen asioissa.

- Lapsen pitäisi voida luottaa siihen, että hänen ympärillään toimivat aikuiset varmistavat, että hän ei jää hätänsä kanssa yksin.
- Päiväkodin työntekijä voi kysellä Lauralta ikätasoisesti, mikä Lauraa mietityttää tavoittaakseen reaktion mahdollisen aiheuttajan. Lapsen arkikokemusten tavoittaminen on tärkeää muulloinkin päiväkodin arjessa.
- Lauran tilanteessa työntekijän olisi aiheellista vähintään konsultoida sosiaalitoimea, sillä huolet liittyen Lauran kasvuolosuhteisiin ja hakutilanteeseen näyttäytyvät mahdollisina riskitekijöinä Lauran ikätasaisen hoivan ja huolenpidon suhteen. On Lauran oikeus, että viranomaiset ovat tietoisia mahdollisista riskitekijöistä, jotta Lauraa ja perhettä voidaan tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.
- Jos Lauran vanhempi antaisi suostumuksen yhteydenottoon sosiaalihuoltoon (sosiaalihuoltolaki 35 §), ilmoitusvelvollisen ei tarvitse tehdä erikseen samojen syiden perusteella lastensuojeluilmoitusta, kun yhteydenotto tehdään viipymättä ja siinä käy ilmi yhteydenottoon johtaneet syyt lastensuojelulaki 25 a §).
- Sosiaalihuoltoasia – ja siten myös lastensuojeluasia – voi tulla vireille monilla eri tavoilla, kuten hakemuksena, yhteydenottona tai sosiaalihuollon työntekijä on muutoin saanut tietää mahdollisesti sosiaalipalvelujen tarpeessa olevasta henkilöstä (sosiaalihuoltolaki 34 §).
- Jos työntekijä ei ole varma, miten hänen tulee toimia, hän voi konsultoida sosiaalitoimea myös nimettömänä. Yleistä ohjausta ja neuvontaan ei kirjata asiakirjoihin, eikä se synnytä sosiaalihuollon asiakkuutta. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

Erilaisia väyliä olla yhteydessä sosiaalihuoltoon (eli myös lastensuojeluun)

- *Yhteydenotosta* voi olla kysymys esimerkiksi silloin, jos *työntekijä on yhteydessä sosiaalihuoltoon yhdessä lapsen kanssa tai lapsi on antanut siihen luvan*. Esimerkiksi, jos lapsi ilmaisee koulukuraattorille asioita, joiden perusteella sosiaalihuollon tuelle voisi olla tarvetta ja hyväksyy koulukuraattorin välittävän tiedon sosiaalihuoltoon. Kyseessä voi olla myös *konsultaatio tai yhteistyö*, eikä asiaa tällöin kirjata yhteydenotona. Asiasisältö ratkaisee, mistä on kysymys. (Räty ja Uuskallio 2022.)
- Sosiaalihuollon työntekijä voi osallistua esimerkiksi oppilashuollon monialaiseen asiantuntijaryhmään ja antaa yleisellä tasolla ohjausta sekä neuvontaa. Tällöin kyse on *konsultaatiosta*, jota ei kirjata vireillepanona tai tehdä kirjauksia sosiaalihuollon asiakirjoihin. Jos tilanteessa ilmenee asioita, jotka vaativat sosiaalihuollon tarkempaa yksilöllistä arviointia (esimerkiksi palvelutarpeen arviointia), kyseessä on ”muutoin saanut tietää” - vireille tulon peruste sosiaalihuollossa. (Araneva 2021.)
- Jos esimerkiksi terveydenhuollon työntekijä on yhteydessä sosiaalitoimeen huoltajan kanssa/suostumuksella tehden yhteydenoton sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi, yhteydenoton vastaanottaja ei voi kirjata vireille tuloa lastensuojeluilmoituksena edes sillä perusteella, että asiasisältö viittaa lastensuojeluasiaan. Samoin, jos sosiaalihuoltoon saapuu lastensuojeluilmoitus (esimerkiksi sähköinen lomake), ei vastaanottaja voi muuttaa tätä yhteydenotoksi. Eri asia on, että yhteydenotto voi aloittaa lastensuojelutarpeen selvittämisen tai kiireellisten lastensuojelutoimenpiteiden tekemisen
- *Hakemus* viittaa tilanteeseen, jossa esimerkiksi huoltaja hakee sosiaalihuollon/lastensuojelun tukea tai palvelua, kuten tukihenkilöä, tukiperhettä, kotipalvelua tai perhetyötä. Hakemuksen saapuminen edellyttää aina uuden asian ja asiakkuuden avaamista (jos asiakkuutta ei vielä ole). Hakemuksella lapsi tai huoltaja panee vireille asian, joka on otettava erikseen käsittelyyn ja ratkaistava. Lapsi tai huoltaja voi myös hakea hänelle jo annettavaa sosiaalipalvelua täydentävää palvelua uudella hakemuksella, jolloin avataan uusi asia. (Kanta-palvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille 2022, 8.2.1.)
 - Jos esimerkiksi lapsen huoltaja ilmaisee huolensa lapsen tilanteesta ja kertoo tarvitsevansa lastensuojelun tukea perheen tilanteeseen, asia mahdollista kirjata huoltajan kanssa sovitusti hakemuksena tai yhteydenotona, joiden perusteella on tarvittaessa aloitettava palvelutarpeen selvittäminen. Huoltajan ilmaisemaa huolta ei siis tarvitse kirjata lastensuojeluilmoituksena asian vireilletulon näkökulmasta.

Laura 3 v.

Vanhemmat eivät antaneet päiväkodin työntekijälle suostumusta yhteydenottoon sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi. Työntekijä kertoi vanhemmille konsultoivansa anonymisti sosiaalitoimea, jotta saa ohjeistuksen miten hänen tulee tilanteessa toimia.

Päiväkodin työntekijä soittaa sosiaalihuollon palveluohjaukseen, mistä kehoitetaan tekemään tilannekuvauksen perusteella lastensuojeluilmoitus. Päiväkodin työntekijä on etukäteen kirjannut lastensuojeluilmoituksen sisällön, minkä hän sanelee palveluohjauksessa vastanneelle sosiaalihuollon työntekijälle, sillä organisaatiossa ei ole käytössä sähköistä lastensuojeluilmoitusmahdollisuutta.

- Varhaiskasvatuksen työntekijä on ilmoitusvelvollinen. Tarvittaessa voi aina konsultoida sosiaalihuoltoa/lastensuojelua.
- Vanhempien kieltäytyessä yhteydenotosta sosiaalihuoltoon työntekijä voi tehdä lastensuojeluilmoituksen välittääkseen huolensa sosiaalitoimeen, vaikka tilanne ei sitä välttämättä vaatisikaan.
- Yhteydenoton ja lastensuojeluilmoituksen voi tehdä suullisesti tai kirjallisesti. Tiedon välittämiseen voi käyttää ilmoituslomaketta, mutta sen käyttö ei ole välttämätöntä. Pääasia on että tieto välitetään viipymättä ja ilmoittaja antaa yhteystietonsa tietojen tarkistamista varten.
- Lastensuojeluilmoituksen sisältö:
 - ✓ lapsen henkilötiedot, mahdollisuuksien mukaan myös huoltajien yhteystiedot/puhelinnumerot
 - ✓ ilmoituksen syy, huolen konkretisointi sekä muut mahdolliset asiat, jotka voivat vaikuttaa akuutin tilanteen arviointiin
 - ✓ onko lapselle tai hänen huoltajalleen kerrottu lastensuojeluilmoituksesta
 - ✓ ilmoitukseen ei ole tarpeen sisällyttää, mitä ilmoittaja toivoisi tilanteessa tehtävän (esimerkiksi tukitoimet, niiden arviointi on sosiaalitoimen tehtävä)
- Hyvien käytäntöjen mukaista on, että yhteydenoton/ilmoituksen vastaanottanut vahvistaa vastaanottaneensa ilmoituksen ja esimerkiksi lukee suullisen ilmoituksen perusteella kirjaamansa ilmoituksen ilmoittajalle.
- Lauran asian etenemisen kannalta ei ole merkitystä sillä, tuleeko tieto sosiaalihuoltoon yhteydenottona vai lastensuojeluilmoituksena. Sisältö ratkaisee, miten asiassa edetään. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

Ilmoitusvelvollisuus

- Jos ilmoitusvelvollinen (lastensuojelulaki 25 §) on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä, hänellä on velvollisuus ilmoittaa viipymättä ja salassapitosäynnösten estämättä asiasta kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle.
 - Ilmoitusvelvollinen harkitsee tapauskohtaisesti (subjektiivinen arvio), onko kokonaisuus huomioiden ja lapsen edun kannalta merkityksellistä/välttämätöntä olla yhteydessä sosiaalihuoltoon.
 - Yhteydenottoa ei saa delegoida toiselle henkilölle, sillä ilmoitusvelvollisuus on henkilökohtainen.
- Jos huoltaja tai lapsi antaa suostumuksen ottaa yhteyttä sosiaalihuoltoon (sosiaalihuoltolaki 35 §, lastensuojelulaki 25 a §), ilmoitusvelvollisen ei tarvitse tehdä erikseen samojen syiden perusteella lastensuojeluilmoitusta, edellyttäen että:
 - 1) yhteydenotto tehdään viipymättä; ja
 - 2) yhteydenoton yhteydessä lastensuojelulain 25 §:ssä tarkoitettu ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa yhteydenottoon johtaneet syyt
- Käytännössä lastensuojeluilmoitus on tehtävä silloin, kun asiakas ei anna suostumustaan yhteydenottoon tai suostumusta ei voida pyytää asian luonteen vuoksi tai sitä ei ehditä pyytää. Ilmoitusvelvollisuuden täyttämisessä oleellista on, että tieto siirtyy riittävän nopeasti ja että lastensuojelu saa riittävät tiedot. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

★ Huom! Lapseen kohdistuvassa väkivaltaepäilytilanteessa välitön yhteys sosiaalitoimeen ja poliisiin kertomatta huoltajille, jos rikoksesta epäilty kuuluu perheeseen tai lähipiiriin!

Vireilletulotavalla ei ole merkitystä asian etenemisen kannalta. Olennaista on lapsesta saatujen tietojen sisältö. Lastensuojeluasian vireille tuleminen ja siitä lain mukaan seuraava menettely ei siis edellytä sitä, että tieto tulisi aina esimerkiksi lastensuojeluilmoituksena. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

Milloin ilmoitusvelvollisen täytyy tehdä sosiaalitoimeen yhteydenotto tai lastensuojeluilmoitus?

Kun ilmoitusvelvollinen saa tehtävässään tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Ilmoituksen taustalla voi olla hyvin erilaisia seikkoja. Niitä voivat olla esimerkiksi:

- lapsen tarpeiden laiminlyönti
- lapsen heitteillejätö
- pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö, tai niiden uhka puutteet hoidossa tai huolenpidossa
- lapsen huoltajan päihde- tai mielenterveysongelmat, jaksamattomuus, oman hoidon laiminlyöminen
- arjen tukiverkon puute, jos se vaarantaa lapsen hyvinvoinnin
- lapsen oma päihteidenkäyttö, mielenterveysongelmat, rikoksilla oireilu tai itsetuhoisuus
- vanhemman ja lapsen väliset vakavat vuorovaikutusongelmat
- jatkuva koulunkäynnin laiminlyönti
 - jos yksilöllisen oppilashuollon tarve johtuu vain oppimisvaikeuksista tai esimerkiksi terveydentilaa heikentävistä tekijöistä kouluympäristössä, ei asioita ole yleensä perusteltua "delegoida" lastensuojelulle, jos koulu ei pysty omalla tuellaan ja oppilashuollon palveluiden avulla turvaamaan lapsen koulunkäyntiä, ja vanhemmat suhtautuvat asiaan välinpitämättömästi, on ilmoitus perusteltua tehdä (Räty 2019, 211).
- lapsen suhteeton vastuu perheen arjesta esimerkiksi vanhemman sairauden vuoksi
- heikko taloudellinen tilanne, joka vaarantaa lapsen huolenpidon tai puutteet perheen asumisolosuhteissa, jos ne vaikuttavat lapsen hoitoon ja huolenpitoon kotona

❖ Eri tahoilta saatavat tiedot auttavat sosiaalihuoltoa muodostamaan kokonaiskäsityksen asiasta, mikä on ennen kaikkea lapsen edun mukaista. Ilmoitusten avulla sosiaalihuolto saa myös tarpeellisia yhteystietoja mahdollisia tarkistuksia varten.

*Jos huoli jatkuu,
on tehtävä uusi
ilmoitus.*

Yhteydenottoajan ei tarvitse tietää, tekeekö hän ilmoitusta sosiaalihuoltolain vai lastensuojelulain mukaan.

Ilmoitusvelvollisuus koskee seuraavia tahoja ja toimijoita:

- ✓ sosiaali- ja terveydenhuolto ja lasten päivähoido (koskee myös sijaisia)
- ✓ sosiaalipalvelujen, lasten päivähoidon tai terveydenhuollon palvelujen tuottaja
- ✓ opetustoimi
- ✓ nuorisotoimi
- ✓ opetuksen tai koulutuksen järjestäjä
- ✓ koululaisten aamu- tai iltapäivätoimintaa tarjoava yksikkö
- ✓ poliisitoimi
- ✓ Rikosseuraamuslaitos
- ✓ palo- ja pelastustoimi
- ✓ seurakunta tai muu uskonnollinen yhdyskunta
- ✓ kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain ([746/2011](#)) 3 §:ssä tarkoitettu vastaanottokeskus tai järjestelykeskus;
- ✓ hätäkeskustoimintaa harjoittava yksikkö
- ✓ Tulli
- ✓ rajavartiolaitos
- ✓ ulosottoviranomainen
- ✓ Kansaneläkelaitos

Huomioita ilmoitusvelvollisuudesta

- Ilmoitusvelvollisuus on voimassa riippumatta siitä, onko joku muu jo mahdollisesti tehnyt ilmoituksen tai onko perhe jo lastensuojelun asiakkaana tai esimerkiksi sijoitettuna kodin ulkopuolelle.
- Ilmoitusvelvollisuus koskee ilmoitusvelvollisen tahon palveluksessa (myös sijaisia) tai luottamustoimessa olevia, vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivia sekä kaikkia terveydenhuollon ammattihenkilöitä.
- Ilmoitusvelvollisuuden täyttyessä ilmoittamatta jättäminen voi olla rangaistavaa.
- Ilmoitusvelvollisen tulee tehdä yhteydenotto aina omalla nimellä, mutta julkisuuslain 11 §:n perusteella ilmoittajan tiedot voidaan salata asiakkaalta laissa määritellyin perustein.
- Vaikka lapsi ei olisi työntekijällä asiakkaana, tulee hänen arvioida lapsen tuen tarve tilanteessa, jossa arvioidaan vanhemman kyvyn huolehtia lapsesta heikentyneen.
 - Esimerkiksi vanhempi asioi terveydenhuollossa ja hän saa päihdehuolto- tai mielenterveyspalveluja tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Asiakkuuden aikana tai ennen tarvittavien palvelujen saamista hänen kykynsä täysipainoisesti huolehtia lapsen hoidosta tai kasvatuksesta arvioidaan heikentyneen. Tämän työntekijän tulee selvittää asiakkaan hoidossa olevan lapsen tuen tarve tapaamalla lasta itse tai tekemällä yhteydenoton sosiaalitoimelle. (Sosiaalihuoltolaki 35 § ja 44 §)
- Voit tulla ilmoitusvelvolliseksi, kun saat perheen tai lapsen asioissa työskennellessäsi tietää asiasta (ns. toisen käden tieto). Esimerkiksi työntekijän kuullessa asiakkaalta toisesta asiakkaasta työntekijä joutuu arvioimaan, täyttyykö kynnys ilmoituksen tekemiseen. Samoin voit tulla ilmoitusvelvolliseksi, jos työkaverisi kertoo sinulle lapsen tilanteesta.
- Lastensuojeluilmoituksen voi kuitenkin tehdä kuka tahansa, joka epäilee, että on lapsen edun mukaista selvittää lapsen ja hänen perheensä sosiaalipalvelujen ja/tai lastensuojelun tarve. Tällainen ilmoitus on mahdollista tehdä anonyymisti silloin kun ilmoituksen tekijä ei ole viranomaisasemassa.

Laura 3 v.

Sosiaalitoimi vastaanottaa päiväkodin työntekijän tekemän lastensuojeluilmoituksen.

Sosiaalitoimessa on arvioitava välittömästi Lauran kiireellisen avun tarve. Sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioi ilmoituksen sisällön perusteella, onko hän yhteydessä Lauraan ja huoltajiin välittömästi vai voiko ilmoituksen käsittely yhdessä heidän kanssaan odottaa esimerkiksi muutaman päivän.

Jos tilanne vaatii Lauran ja perheen tapaamista kiireellisesti, se on tehtävä välittömästi. Tarpeen mukaan sosiaalitoimi pyytää virka-apua poliisilta, mutta vastuu lapsen turvallisuudesta on sosiaalitoimella.

- Kun tieto mahdollisesti tuen tai suojelun tarpeesta olevasta lapsesta tulee sosiaalihuoltoon, sosiaalihuollon ammattilaiset arvioivat, miten yhteydenoton/ilmoituksen perusteella toimitaan. Vastuu tilanteen arvioinnista ja sen mukaan toimimisesta on tällöin sosiaalihuollon ammattilaisilla. Lainsäädäntö velvoittaa viranomasta käsittelemään jokaisen vireilletulon ilman aiheetonta viivytystä. Lainsäädännössä on määritetty tarkemmin eri tilanteisiin liittyvät aikarajat.
- Kun sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeesta olevasta henkilöstä, hänen on huolehdittava, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi (sosiaalihuoltolaki 36 §). Kiireellisyys tarkoittaa käytännössä asian käsittelyä samana tai seuraavana arkipäivänä. Tällöin arvioidaan myös lapsen kiireellisen avun tarve, mikä ei tarkoita vain kiireellistä sijoitusta.
 - Kiireellinen avun tarve merkitsee esimerkiksi äkillistä tuen tarvetta ruokaan tai kiireellisen asumiseen tai asumisolosuhteissa olevien puutteiden korjaamiseen, huoltajan sairastuessa välttämättömään apuun tai kriisissä tarjottavaan tukeen.
- Jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. (Sosiaalihuoltolaki 12 §.) Näitä palveluja voivat olla sosiaalihuolto- tai lastensuojelulain mukaiset palvelut, kuten kotipalvelu, perhetyö, päihdepalvelut, kasvatus- ja perheneuvonta.
- Jos sosiaalihuoltoon tulee jollain tavalla tieto mahdollisesti lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta (=lastensuojeluasian vireille tulo), sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Kiireellisillä lastensuojeluasioilla tarkoitetaan niitä tilanteita, joissa lapsen suojaamisen tarve on akuutti ts. ei voida odottaa seuraavaan päivään.

Laura 3 v.

Päiväkodin työntekijän tekemän lastensuojeluilmoituksen perusteella sosiaalihuollon työntekijä arvioi, että Lauran ikä huomioiden on perusteltua olla välittömästi kontaktissa Lauran huoltajiin. Työntekijä tarkistaa huoltajuustiedot Digi- ja väestötietovirastosta.

Sosiaalihuollon työntekijä soittaa sekä Lauran äidille että isälle ja kertoo saapuneesta lastensuojeluilmoituksesta ja sen sisällöstä. Työntekijä soittaa myös päiväkodin työntekijälle saadakseen lisätietoa sen tueksi, edellyttääkö tilanne kiireellisiä lastensuojelun toimia.

Keskustelujen perusteella työntekijä arvioi, että tilanne ei edellytä kiireellisiä toimenpiteitä.

- Sosiaalitoimella ei ole velvollisuutta olla yhteydessä ilmoittajatahoon, mutta suositus on, että ilmoitusvelvollisen tehdessä yhteydenoton/ lastensuojeluilmoituksen sosiaalitoimesta ollaan yhteydessä ilmoittajatahoon:
 - vahvistetaan, että yhteydenotto on vastaanotettu ja kerrotaan asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimi kerrotaan yleisesti prosessista
 - kysytään, onko ilmoittajalla lisätietoa tilanteesta
 - sovitaan mahdollisesti yhteinen tapaaminen ilmoittajan kanssa
 - tarvittaessa kerrotaan yleisesti sosiaalihuollon tai lastensuojelun prosesseista, mutta ei kerrota mm. asianosaisten kanssa työskentelystä ilman asianosaisten lupaa, ellei lapsen etu sitä ehdottomasti vaadi
(Lastensuojelun laatusuositus 2019, 79.)
- On myös hyvä muistaa, että ilmoittajataholla voi olla tiedossaan asioita, jotka eivät näy yhteydenotosta/ilmoituksesta. Lisäksi ilmoittajataholla voi olla pitkältä ajalta tietoa lapsen ja perheen tilanteesta sekä läheinen suhde heihin, jolloin yhteistyön tekeminen on tärkeää jo asian selvittelyvaiheessa. Tilanteen mukaan on mahdollista sopia myös yhteistyöstä.

Laura 3 v.

Lauralla ei ole asiakkuutta sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa eikä lastensuojelussa, joten sosiaalityöntekijällä on Lauran tilanteessa seitsemän arkipäivää aikaa arvioida, aloitetaanko Lauran tilanteessa **palvelutarpeen arviointi**. Lisäksi sosiaalityöntekijä arvioi, tarvitseeko palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvittää lastensuojelun tarve.

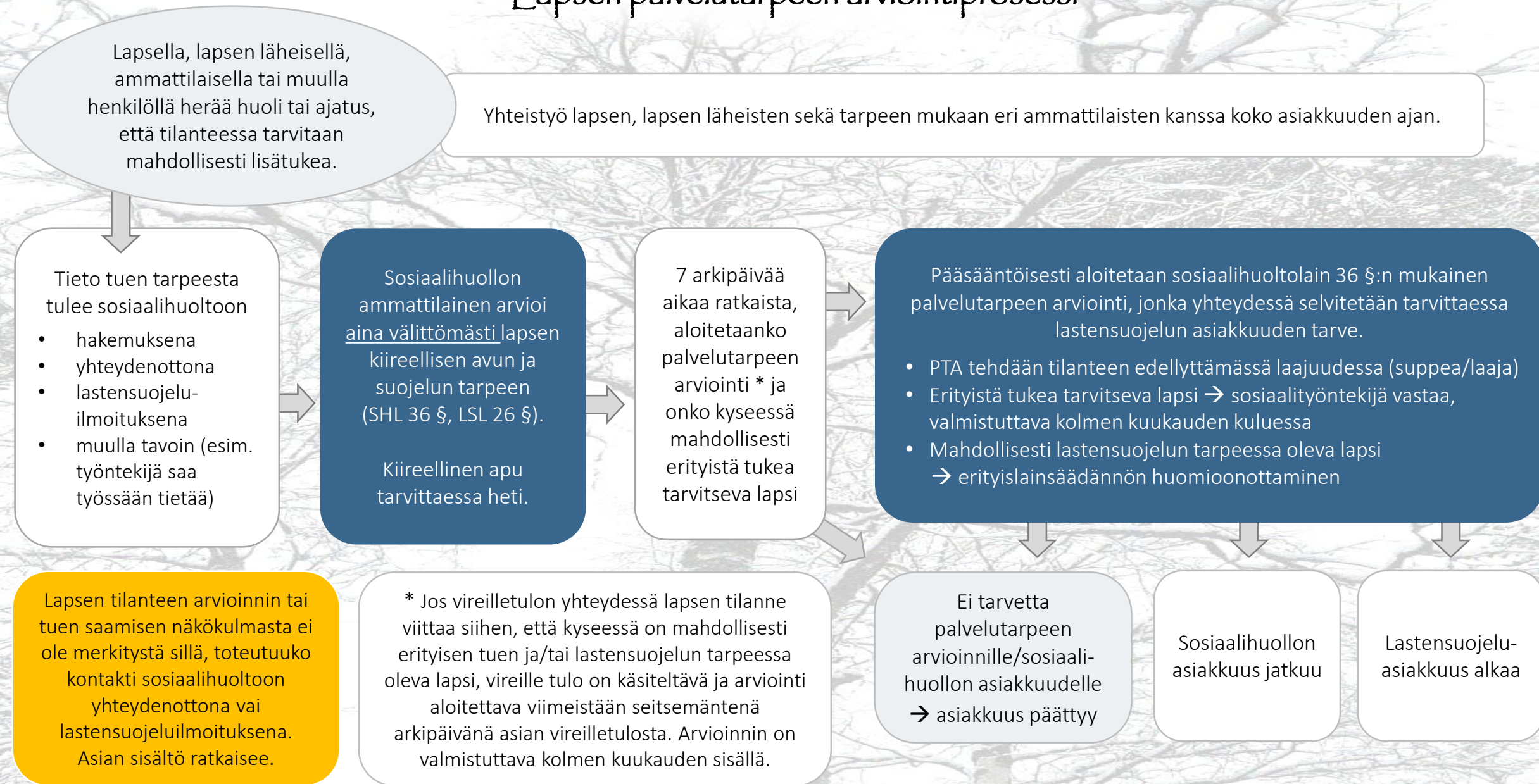
Ollessaan puhelimitse yhteydessä Lauran huoltajiin sosiaalityöntekijä kertoo saapuneen lastensuojeluilmoituksen lisäksi palvelutarpeen arviointiin liittyvästä prosessista ja työskentelystä. Kumpikaan huoltajista ei ole halukas palvelutarpeen arviointiin.

- Yhteydenotto tai lastensuojeluilmoitus ei tarkoita, että lapsella alkaisi automaattisesti lastensuojeluasiakkuus tai että lapsen sijoittaminen olisi ensimmäinen pohdittava tukitoimi. Tiedon myötä sosiaalihuollon viranomaiset selvittävät tilannetta ja tuen tarvetta yhdessä perheen ja verkoston kanssa kartoittaen lapsen edun mukaista suunnitelmaa.
 - Lastensuojeluasian vireille tulo merkitsee lähtökohtaisesti sosiaalihuollon asiakkuuden alkamista. Lastensuojelun asiakkuus alkaa vasta sitten, jos palvelutarpeen arvioinnin perusteella on todettu lastensuojelun tarve tai jos lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisiin toimiin. (Sosiaalihuoltolaki 34 §, lastensuojelulaki 27 §.)
- Jos lapsi on erityistä tukea tarvitseva lapsi, sosiaalitoimella on seitsemän arkipäivää aikaa ratkaista, aloitetaanko lapsen tilanteessa sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi.
 - Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat lähtökohtaisesti vapaaehtoisia. Jos lapsesta ei ole minkäänlaista lastensuojelullista huolta, ei palvelutarpeen arviointia voida tehdä ilman huoltajan suostumusta.
- Jos vireilletulon yhteydessä tilanne viittaa siihen, että kyseessä on mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa oleva lapsi, kyseessä on lastensuojeluasian vireille tulo ja palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireilletulosta. Tällöin se tehdään, vaikka huoltaja vastustaa ja tarvittaessa tilannetta selvitetään läheisten ja muiden viranomaisien kautta. Lasta voi myös tällöin tavata ilman huoltajaa.

Lisätietoa lapsen ja hänen perheensä palvelutarpeen arvioinnista ja lainsäädännön soveltamisesta löydät Palvelutarpeen arvioinnin lainsäädännön ytimessä -materiaalista (2022), joka on vapaasti ladattavissa Innokylästä:

<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/palvelutarpeen-arvioinnin-lainsaadannon-ytimessa-materiaali-2022>

Lapsen palvelutarpeen arviointiprosessi

Erityistä tukea tarvitseva lapsi

- Erityistä tukea tarvitsevilla lapsella on vahvemmat oikeudet esimerkiksi tuen ja palveluiden saamisessa, minkä vuoksi erityistä tukea tarvitsevan lapsen tunnistaminen on tärkeää.
- Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle turvataan esimerkiksi:
 - omatyöntekijäksi sosiaalityöntekijä (sosiaalihuoltolaki 42 §)
 - yhtä vahva oikeus palvelujen ja tuen saamiseen kuin lastensuojelulaissa lastensuojelun asiakkaille (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017)
 - eri toimijoita selvittämään ja järjestämään lapselle sekä perheelle tarvittavaa tukea ja palveluja
- Eri lainsäädännöissä on myös huomioitu erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen erityisyys tukea ja palvelua järjestettäessä (esimerkiksi vammaispalvelulaissa ja terveydenhuoltolaissa).
- Lainsäädännön määritelmä erityistä tukea tarvitsevasta lapsesta on säädetty sosiaalihuoltolaki 3 §:ssä.

Olennaisinta on tunnistaa riski, että henkilö voi jäädä ilman tarvitsemiaan palveluja.

- Erityisen tuen tarpeen taustalla voi olla esimerkiksi:
 - useampi sairaus tai vamma
 - vielä diagnosoimaton oireyhtymä
 - useasta eri syystä johtuva tuen tarve
 - uupumusta aiheuttava tuen tarve ja vaikeudet päästä tarvittavien palvelujen piiriin
 - palvelujärjestelmän toimimattomuus, kuten tarvetta vastaavien ja oikea-aikaisten palvelujen puute tai riittävyys sekä palvelujen vaikuttavuus ja laatu

- Tietyt diagnoosit eivät määritä suoraan erityisen tuen tarvetta, eivätkä ne saa johtaa automaattisesti erityistason palveluihin.
- Paljon palveluja tarvitseva tai niin sanottu yhteisasiakas ei välttämättä ole erityistä tukea tarvitseva, mutta voi olla sitä, jos palvelut ovat epätarkoituksenmukaisia, vääriä tai puutteellisia.
- Monialaisen yhteistyön toimimattomuus voi vaikuttaa henkilön erityisen tuen tarpeeseen.

Laura 3 v.

Lauran ja hänen perheensä tilanteen selvittämiseksi ja tuen tarpeen arvioimiseksi aloitetaan palvelutarpeen arviointi, jonka yhteydessä arvioidaan myös Lauran lastensuojelun tarve. Sosiaalityöntekijä arvioi, että lastensuojeluilmoitukseen liittyvän tilanteen vuoksi lastensuojelun tarpeen selvittäminen on perusteltua, jotta 3-vuotiaan Lauran mahdollinen suojelun tarve tulee niiden tahojen tietoon, jotka pystyvät tukemaan lasta jokapäiväisessä arjessa.

Koska Lauran palvelutarpeen yhteydessä arvioidaan myös lastensuojelun tarve, arviointi toteutetaan, vaikka huoltajat sitä vastustaisivat.

- Palvelutarpeen arvioinnin kokonaisuudesta vastaa sosiaalihuollon ammattilainen ja se tehdään yhdessä lapsen ja perheen sekä tarpeen mukaan läheisverkoston ja muiden toimijoiden kanssa. Työskentelyn tavoitteena on selvittää lapsen ja perheen tuen tarvetta ja tarkoituksenmukaisia keinoja vastata tuen tarpeeseen.
 - Palvelutarpeen arviointi tehdään sosiaalihuoltolain 36 §:n ja 37 §:n mukaisesti siinä laajuudessa, mitä lapsen ja perheen tilanne edellyttää.
- Jos palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään myös lastensuojelun tarve, se tarkoittaa, että sosiaalityöntekijä arvioi laajemmin lapsen kasvuolosuhteita sekä huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta (lastensuojelulaki 26 §).
 - Tuen tarpeen arvioinnin lisäksi selvittävänä siis on, onko lapsi suojelun tarpeessa. Kasvuolosuhteilla tarkoitetaan lapsen eri kasvuympäristöjä, eli ydinperheen lisäksi myös esimerkiksi varhaiskasvatusta, koulua ja muita lapselle merkittäviä tahoja.
- Palvelutarpeen arvioinnissa on oleellista selvittää, mikä on ensisijainen tuen tarve ja mistä tuen tarve johtuu. Selvitetään esimerkiksi, että johtuuko tuen tarve vammaisuudesta vai onko lapsen kasvuolosuhteissa – kotona, varhaiskasvatuksessa, koulussa, vapaa-ajalla sekä muissa ympäristöissä – tekijöitä, jotka aiheuttavat tuen tarvetta. (Räty & Lehti 2022.)
 - Tärkeää myös pohtia tuen tarvetta siitä näkökulmasta, mitä eri tekijöitä liittyy siihen, että tuen tarve näyttäytyy esimerkiksi tietyissä tilanteissa. Mikä esimerkiksi ruokkii eri haasteita juuri kyseissä tilanteissa ja mikä tukee lasta tai perhettä tilanteesta selviytymisessä? Miten pyritään edistämään sitä, että lapsen, perheen ja verkoston voimavaratekijät vahvistuvat?

Entä jos huoltajat kieltäytyvät palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä?

- Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat lähtökohtaisesti vapaaehtoisia. Jos lapsesta ei ole minkäänlaista lastensuojelullista huolta, ei palvelutarpeen arviointia voida tehdä ilman huoltajan suostumusta.
 - Palvelutarpeen arvioinnin aikana voi syntyä tilanne, jossa tulee käynnistää myös lastensuojelun tarpeen selvittäminen.
 - Jos arvioinnista vastaava työntekijä saa arviointityöskentelyn aikana jollain tavalla tietää, että lapsi voi olla mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa, on alettava selvittää myös lapsen lastensuojelun tarve (lastensuojelulaki 26 §). Lapsen mahdollinen lastensuojelun tarve voi siis ilmetä missä vaiheessa asiakkuutta tahansa.
- Jos huoltajat kieltäytyvät palvelutarpeen arvioinnista asian tultua vireille, sosiaalihuollon ammattilaisella on arvioitava huolella tilanteeseen liittyviä tekijöitä etenkin lapsen tarpeiden, oikeuksien ja edun näkökulmasta. Jotta palvelutarpeen arviointi ja lastensuojelun tarpeen selvittäminen voidaan jättää tekemättä, asian on oltava selvästi luonteeltaan sellainen, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita.
 - Vaikka vireilletulo ei sisällä perusteita lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi, tilanne voi muuttua nopeastikin. Jos esimerkiksi vanhempia ei tavoiteta tai perhe kieltäytyy työskentelystä voi tilanne muuttua siten, että syntyy lastensuojelullinen huoli ja tällöin tulee selvittää lastensuojelun tarve. Tämä puolestaan mahdollistaa lapsen tilanteen selvittämisen ilman huoltajan suostumusta. Lastensuojelun tarpeen arviointia ei voi jättää tekemättä, vaikka lapsi tai vanhemmat vastustaisivat sitä.
 - Lastensuojelutarpeen selvittämisen käynnistyminen ei siis edellytä esimerkiksi lastensuojeluilmoitusta. Vastaavasti lastensuojeluilmoitus ei tarkoita automaattisesti, että tilanteessa aletaan selvittää lastensuojelun tarvetta, vaan sisältö ratkaisee, miten tilanteessa toimitaan.

Laura 3 v.

Palvelutarpeen arviointia tekevät työntekijät tapaavat Lauraa ja vanhempia perheen kotona.

Työntekijät käyvät myös Lauran päiväkodillä tapaamassa Lauraa sekä keskustelevat Lauran päiväkodin työntekijöiden ja vanhempien kanssa yhdessä perheen tilanteesta.

Vanhempien mukaan perheellä ei ole tuen tarvetta. Päiväkodin huoli Lauran kodin olosuhteista jatkuu, mutta yhteisten keskustelujen myötä huoli lievenee.

- Palvelutarpeen arvioinnista vastaavan työntekijän tulee toteuttaa lasta koskeva arviointi siten, että myös lapsen kokemukset hänen elämästä ja ihmissuhteista kotona sekä muissa kasvuympäristöissä tulee riittävällä tavalla huomioiduksi palveluntarvetta arvioitaessa.
- Lapselle ja perheelle kerrotaan selkeästi, miten lapsen ja perheen näyttäytyy viranomaisille ja mitä se juuri heidän tilanteessaan tarkoittaa. Tavoitteena arvioida riskien ja ongelmien merkitystä lapsen arjessa ja tulevaisuudessa. Lisäksi tärkeää on huomioida vahvuudet sekä sitä, miten lapsen hyvinvointia suojellaan ja tuetaan yhdessä perheen ja eri toimijoiden tuella.
- Tarkoituksena pyrkiä ymmärtämään yhdessä, mistä tilanteessa on kyse ja miten asiaa olisi lapsen etu keskiössä mahdollista lähteä ratkaisemaan. Työntekijä toimii tässä ikään kuin peilinä. Työntekijän on hyödynnettävä lapsen ja hänen läheisten näkemysten lisäksi omaa ammatillisuuttaan ja tarpeen mukaan eri toimijoiden tukea tavoittaakseen ne asiat, joilla on merkitystä tilanteen kannalta.
- Selvitystyöskentely ei ole tekninen toimenpide, vaan siinä pyritään vuorovaikutuksen keinoin luottamuksellisen asiakassuhteen luomiseen. Siinä ei ole tarkoituksena vain saada mahdollisimman paljon tietoa, vaan työskentelyn tulee auttaa asiakasta. Toimitaan sensitiivisesti, avoimesti sekä voimavara- ja ratkaisukeskeisesti. Se on myös kuuntelemista ja osallistamista siihen, että jokainen arvioi tilannetta lapsen ja itsensä näkökulmasta. Yhdessä mietitään tilanteen syitä ja etsitään ratkaisuja.
- Monialaisen yhteistyön ensisijainen tavoite ei ole saada muilta tietoa, vaan rakentaa yhteistä ymmärrystä lapsen ja perheen tilanteesta ja siitä, miten jokainen voi auttaa sekä tukea omasta ammattialastaan käsin.
- Arviointityöskentely on interventio perheen elämään ja parhaimmillaan palvelutarpeen arvion tekeminen voi jo auttaa ja voimaannuttaa.

Tuen tarpeen arvioinnista yhteistyössä

- Tuen tarpeen arvioinnin ja suunnitelman laadinnan tulee olla prosessi, jossa asianosaiset sosiaalihuollon ammattilaisen avustuksella ja tuella arvioivat elämäntilannettaan ja selvittävät keinoja myönteisten muutosten aikaansaamiseksi (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017). Pääsääntöisesti yksittäisen lapsen tuen tarpeeseen ei pystytä vastaamaan kohdistamalla tuki pelkästään lapselle, vaan tarkoituksenmukainen tuki tulee miettiä koko perheen ja verkoston näkökulmasta.
- Palvelutarpeen arvioinnista vastaavan sosiaalihuollon työntekijän tulee toteuttaa lasta koskeva arviointi siten, että lapsen kokemukset hänen elämästä ja ihmissuhteista kotona sekä muissa kasvuympäristöissä tulee riittävällä tavalla huomioiduksi palveluntarvetta arvioitaessa.
- Tuen tarvetta ja tarkoituksenmukaisia suunnitelmia selvitetään tilanteen edellyttämällä tavalla yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Palvelutarpeen arvioinnista vastaavan työntekijän vastuulla on kutsua yhteistyöhön ne tahot, jotka voivat olla apuna ja tukena tilanteen selvittämisessä ja lasta ja perhettä tukevien ratkaisujen pohtimisessa sekä järjestämisessä (sosiaalihuoltolaki 41 §).
- Laissa on lukuisia säädöksiä, joissa kehoitetaan monialaiseen yhteistyöhön ja ohjeistetaan, miten tietoa eri tahojen kesken voidaan välittää. Lainsäädäntö myös velvoittaa eri tahoja osallistumaan palvelutarpeen arvioinnista vastaavan työntekijän pyynnöstä lapsen ja perheen palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen (sosiaalihuoltolaki 41 §, terveydenhuoltolaki 32 §). Eri lait myös ohjaavat kaiken kaikkiaan lapsen ympärillä työskenteleviä ammattilaisia tekemään tarkoituksenmukaista yhteistyötä lapsen edun toteutumiseksi.

Esimerkkinä varhaiskasvatuslaki 2018:

Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja tuottajan on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi. Yhteydenotosta sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi säädetään sosiaalihuoltolain 35 §:ssä. (7 § Monialainen yhteistyö.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen voivat osallistua lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut viranomaiset, asiantuntijat ja muut tarvittavat tahot. Jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten asiantuntemusta, on näiden osallistuttava arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä. (23 § Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.)

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä ja tuottajalla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja tuottamiseksi välttämättömät tiedot lapsen huoltajilta, opetustoimen viranomaisilta, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta, muilta varhaiskasvatus-, sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tuottajilta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiltä. (41 § Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista)

Tietojen hankkimisesta

- Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä on mahdollista kerätä tietoa eri tahoilta – esimerkiksi terveydenhuollosta tai poliisilta – lapsen tai perheen tilanteesta. Lähtökohtana on, että asiakas itse luovuttaa tiedot (asiakaslaki 12 §) ja vasta, jos asiakas kieltäytyy toimittamasta tai ei toimita tietoja, viranomainen pyytää tietoa sosiaalihuollon asiakaslain 20 §:n nojalla, eli näin ollen tietoja voidaan pyytää myös vastoin huoltajan kieltoa.
 - Säännöstä voidaan soveltaa myös kiireellisessä tilanteessa, jolloin tietoja pyydetään ilman huoltajan suostumusta. Tarkoituksena tällöin on, että pyritään turvaamaan/selvittämään lapsen tilanne tai lapsen etu sitä muutoin vaatii.
 - On tärkeä huomioida, että asiakirjoja ja tietoja pyytäessä työntekijä luovuttaa jo salassa pidettävää tietoa eli että asiakas on asiakkaana sosiaalihuollossa.
- Eri tahoilta pyydetty asiakirjat ovat vain osa palvelutarpeen arviointia, ja niitä tulee pyytää yksilöllisten tarpeiden mukaisesti, ei automaationa. Pyydettyjen tietojen tulee olla merkityksellisiä asian selvittämiseksi tai ratkaisemiseksi ja ajantasaisia. Joskus myös "historia" tiedoilla saattaa olla merkitystä asiassa.
- Asiakirjat tuovat lisätietoa lapsen tilanteesta yhteistyötahojen näkökulmasta, eivätkä ne voi muodostaa itsessään arvioinnin perustaa. Lähtökohtaisesti tietoja kannattaa hankkia yhteistyötä tekemällä, koska asiakirjoista ja lausunnoista voi jäädä puuttumaan jotain oleellisia tietoja, jotka nousisivat esille yhteisissä keskusteluissa.
- Palvelutarpeen arvioinnin tulee olla moninäkökulmaista yhdessä tutkimista asiakkaan, läheisverkoston ja muiden esimerkiksi lapsen arjessa toimivien viranomaisten kanssa. Keskiössä on selvittää lapsen, perheen ja muun verkoston näkemyksiä ja kokemuksia lapsen tilanteesta ja/tai tuen tarpeesta sekä niistä keinoista, mikä tilanteessa mahdollisesti auttaisi.

Lisää tiedonvaihdesta Laurin
tarinassa sivuilla 52-55

Laura 3 v.

Palvelutarpeen arviointityöskentelyn perusteella sosiaalityöntekijä arvioi, että kokonaistilanteen perusteella vanhempien kyky vastata Lauran ikätasoisiiin tarpeisiin näyttäytyy riskitekijänä Lauran kasvulle ja kehitykselle.

Arviointityöskentelyn edetessä Lauran huoltajat alkavat pohtia perheen tilannetta tarkemmin Lauran näkökulmasta ja lopulta ilmaisevat itsekin kokevansa muutostarpeita toiminnassaan tietyiltä osin.

Sosiaalityöntekijä arvioi eri näkökulmat huomioiden, onko Lauran tilanteessa perusteltua aloittaa lastensuojelun asiakkuus, vai voidaanko perhettä tukea sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa. Sosiaalityöntekijä arvioi, että vanhempien motivaatio kasvatus- ja perheneuvonnan tukeen puoltaa sitä, että lastensuojelun asiakkuudelle ei ole tässä vaiheessa tarvetta ja asiakkuutta jatketaan sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa.

- Palvelutarpeen arvioinnin aikana selvitetään lapsen ja perheen tuen tarvetta, ja sen perusteella määrittyy, onko lapsen sosiaalihuollon asiakkuuden jatkamiselle perusteita tai tarvitseeko lapsi lastensuojelun asiakkuutta. Tuen ja asiakkuuden tarvetta arvioidaan aina asiakkaan eli lapsen näkökulmasta.
- Arvioinnissa on huomioitava perheen läheisverkoston ja muiden viranomaisten mahdollisuus tukea lasta ja perhettä. Pääsääntöisesti arviointi tehdään monialaisena yhteistyönä ja samalla huolehditaan palveluiden yhteensovittamisesta.
- Palvelutarpeen arvioinnin valmistuttua sosiaalihuollon ammattihenkilöllä tulee olla selvillä lapsen tuen tarve, hän osaa arvioida asiakkuuden edellytyksiä ja sitä, millä sosiaalipalveluilla tai mahdollisilla muilla palveluilla tarpeisiin pystytään vastaamaan. Palvelutarpeen arvioinnilla sosiaalihuollon ammattihenkilö myös määrittää, mihin sosiaalihuollon palveluihin tai tukeen lapsella ja perheellä on oikeus.
- Palvelutarpeen arvioinnista laaditaan yhteenveto, jossa tulee näkyä aina myös lapsen ja huoltajien näkemykset sekä vastuutyöntekijän arviointi perusteluineen. Palvelutarpeen arvioinnin sisältö määritellään sosiaalihuoltolain 37 §:ssä. Yhteenveto lähetetään lapsen huoltajille ja lapselle hänen ikä ja kehitystaso huomioiden.

Selvityksen keskiössä ovat lapsen tarpeet ja lapsen edun toteutuminen. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee huoltajan tehtäviä (4 §) ja nämä ovat myös niitä, mitä tarkastellaan palvelutarpeen arviossa erityisesti, kun arvioidaan lastensuojelun tarvetta.

Sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden vai lastensuojelun asiakkuus?

- Merkittävä eroavaisuus on sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuudessa liittyy vapaaehtoisuuteen. Sosiaalihuollon asiakkuus on aina vapaaehtoista, mutta lastensuojelun asiakkuus ei edellytä lapsen eikä huoltajan suostumusta. Huomioitavaa on, että lastensuojelun avohuollon tukitoimet ovat kuitenkin vapaaehtoisia.
- Yhteydenottojen tai lastensuojeluilmoitusten määrä ei määritä asiakkuuden tarvetta, vaan ratkaisevaa on sisältö ja lapsen tilanne.
 - Jos yhteydenottoja tai ilmoituksia tulee useita (esimerkiksi säännöllisin väliajoin), on erityisen tärkeää tehdä palvelutarpeen arviointi riittävällä laajuudella ja monialaisessa yhteistyössä, jotta päästään selvittämään, mistä on pohjimmiltaan kyse.
- Huomioitavaa on sosiaalihuoltolain kattavuus ja velvoittavuus. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa onkin hyvä muistaa, että sosiaalihuoltolaki antaa monenlaisia mahdollisuuksia tukea lasta ja perhettä myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Sosiaalihuoltolain mukaisesti pystytään järjestämään monenlaista tukea ja palveluja, myös kiireellisesti ja tiiviisti.
 - Palvelujärjestelmän tulee olla sellainen, että myös perustasolla voidaan järjestää tarkoituksenmukaiset peruspalvelut, eikä palvelun puute saa olla perusteena erityistason palveluihin siirtymiselle (Räty & Lehti 2022).
- Lastensuojelulaki tuo lainsäädännön näkökulmasta lisänä lähinnä sijoituksen mahdollisuuden ja lapsen kanssa työskentelyn ilman huoltajan suostumusta. On myös huomioitava, että joskus lapsen tilanne edellyttää lastensuojelun vahvaa osaamista, mikä voi myös olla perusteena lastensuojelutarpeen selvittämisen käynnistämiseksi.
- Pohdittaessa sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuuden tarvetta voi miettiä esimerkiksi seuraavia kysymyksiä: Mikä on lapsen etu? Tarvitseeko lapsi suojelua joltakin? Mitä lisäarvoa asiakkuus tuo? Mitä lainsäädäntö mahdollistaa? Miten turvataan mahdollisimman vähäisellä puuttumisella, mutta riittävällä tavalla lapsen suotuisaa kasvua ja kehitystä?
 - Joskus lastensuojelulain mukaisten tukitoimien tarve voi johtua myös siitä, että työskentely perheen kanssa edellyttää lastensuojelun asiantuntijuutta. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun perhe on haluton ottamaan tukitoimenpiteitä vastaan, tai ei tunnista tuen tarpeita. (THL – Lastensuojelun käsikirja: toissijainen lähde HE 164/2014.)

Tuen tarpeiden tasot sosiaalihuollossa ja lastensuojelussa

Keskiössä aina
lapsen etu!

3. Suojelun tarve

2. Erityisen tuen tarve

1. Yleiset tuen tarpeet

1. Yleiset tuen tarpeet → kaikkien oikeus tarpeen perusteella:

- Esim. lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamiseen tai vanhemmuuteen ja vanhempien voimavarojen riittävyyteen.
- Kaikissa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen palveluissa tulee kiinnittää erityistä huomioita tämän kaltaisiin tuen tarpeisiin sekä tarjota varhaista ja oikea-aikaista tukea.

2. Erityisen tuen tarve → sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus:

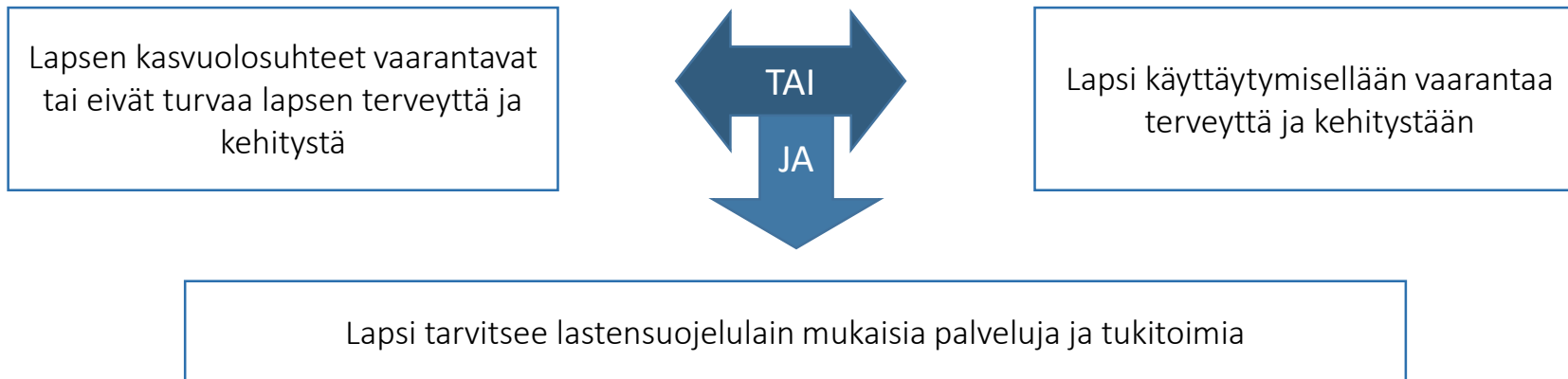
- Erityistä tukea tarvitsevilla asiakkaalla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 3 §:ssä henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja laissa mainituista syistä johtuen. Erityistä tukea tarvitsevilla lapsella tarkoitetaan lasta, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai joka itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

3. Erityisen tuen tarve sekä suojelun tarve → lastensuojelun asiakkuus:

- Lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.
- Lisäksi lapsen tulee tarvita lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia, jolloin sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut on arvioitu riittämättömiksi.
- Eli jos lapsi voi saada riittävät ja sopivat palvelut sosiaalihuoltolain kautta, ei lastensuojelun asiakkuutta aloiteta.

Lastensuojelun asiakkuuden alkamisen perusteet

- Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen edellyttää aina, että on todettu lastensuojelun tarve. Muissa tilanteissa lasta ja perhettä tuetaan muilla yleis- ja/tai erityislakien mukaisilla palveluilla.
 - Lastensuojelulaki on erityislaki, esimerkiksi suhteessa sosiaalihuoltolakiin.
 - Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.
 - Lastensuojelun asiakkaana olevalla on oikeus myös sosiaalihuollon ja muiden lakien palveluihin. Samoin oikeus muihin palveluihin säilyy, eli eri toimialojen vastuu tarkoituksenmukaisten palveluiden järjestämisestä ei muutu lastensuojeluasiakkuuden alkaessa.
- Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella:

- Lastensuojelun asiakkuus alkaa myös silloin, kun lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään lastensuojelulain mukaisiin kiireellisiin toimiin lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi tai kun lapselle tai hänen perheelleen muutoin annetaan lastensuojelulaissa tarkoitettuja palveluja tai muuta tukea ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista.

Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle

Aina kodin olosuhteet eivät syystä tai toisesta mahdollista lapselle turvallisia, hänen hyvinvointiaan vahvistavia ja huomioivia kasvuolosuhteita tai altistavat hänet vaaralle joko hänen oman toimintansa tai muiden toiminnan vuoksi. Tällöin on arvioitava, onko lapsen edun mukaista sijoittaa hänet kodin ulkopuolelle.

- Lapsen sijoittaminen voidaan toteuttaa eri keinoin:
 - läheissijoitus, sukulaissijoitus
 - perhehoito
 - ammatillinen perhekoti
 - lastensuojelulaitos
- Lastensuojelulaissa on kolme vaihtoehtoa sijoituksen toteuttamiseen:
 - Sijoitus avohuollon tukitoimena 37 §
 - mahdollista toteuttaa myös kiireellisenä avohuollon tukitoimena 37 b §
 - Lapsen kiireellinen sijoitus 38 §
 - Huostaanotto 40 §

- Sijoituspaikka valitaan lapsen edun ja tarpeiden perusteella.
- Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvittävä lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Selvittäminen voidaan jättää tekemättä, jos sitä ei asian kiireellisyyden tai muun perustellun syyn vuoksi ole tarpeen tehdä. (Lastensuojelulaki 32 §.)
- Lisätietoa huostaanotosta sivulta 74 alkaen

Lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä esimerkiksi kiinnipittäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, henkilönkatsastus eli mm. huumeseula) saa käyttää sijaishuollossa ainoastaan, kun lapsen sijaishuoltopaikkana on lastensuojelulaitos. Yhteydenpidon rajoittaminen on sijaishuollossa mahdollista myös silloin, kun lapsi on sijoitettu perhehoitoon. Rajoitustoimenpiteitä saa käyttää ainoastaan kun lapsi on kiireellisesti sijoitettu tai huostaanotettu.

Sijoitusmuodoista

Sijoitus avohuollon tukitoimena 37 §

- Lapsi voidaan sijoittaa yksin tai yhdessä vanhempansa / perheensä kanssa avohuollon tukitoimena. Avohuollon sijoitus edellyttää 12-vuotiaan lapsen ja hänen huoltajiensa suostumusta. Avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia, joten myös sijoitus toteutetaan ensisijaisesti avohuollon tukitoimena, jos se on lapsen edun mukaista ja perusteet sekä muut edellytykset täyttyvät.
- Avohuollon sijoitus on lyhytaikainen, rajattu, tuen tarvetta arvioiva tai kuntouttava jakso. Sijoituksesta päätettäessä on määriteltävä sijoituksen tavoitteet ja arvioitu kesto. Sijoituksen jatkamisen edellytykset ja sen vaihtoehdot on arvioitava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua sijoituksen alkamisesta. Jos sijoitusta jatketaan, arviointi on tehtävä kolmen kuukauden välein.
- Lasta ei saa sijoittaa toistuvasti avohuollon tukitoimena, ellei lapsen etu välttämättä vaadi uutta lyhytaikaista sijoitusta. Jos avohuollon sijoituksen tavoitteita ei saavuteta kohtuullisessa ajassa tai lapsen etu muutoin edellyttää pitkäaikaista sijoitusta, on arvioitava huostaanoton tarvetta.
- Avohuollon sijoitus voi olla suunniteltu tukitoimi, jolloin monialaista yhteistyötä on ehditty tehdä tarpeenmukaisten tahojen kanssa. Tällöin se järjestetään asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla.
- Kuten kaikkia avohuollon tukitoimia, myös sijoitus avohuollon tukitoimena voidaan tehdä kiireellisesti (lastensuojelulaki 37 b §).

Lapsen kiireellinen sijoitus 38 §

- Jos lapsi on lastensuojelulain 40 §:ssä mainituista syistä **välittömässä vaarassa**, eikä lapsen tilannetta voida turvata muilla keinoin, lapselle voidaan järjestää kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto myös vastoin lapsen tai huoltajien suostumusta.
- Kiireellisestä sijoituksesta päättää sosiaalityöntekijä ja se on voimassa enintään 30 vuorokautta. Jos 30 päivää ei ole riittävä aika lapsen edun mukaisten tukitoimien kartoittamiseksi tai huostaanoton tarpeen selvittämiseksi, voidaan tehdä päätös kiireellisen sijoituksen jatkamisesta. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa päätöksellä enintään 30 päivällä.
- Kiireellisen sijoituksen aikana sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen asioista kiireellisen sijoituksen tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa siten kuin lastensuojelulain 45 §:ssä säädetään.
- Kiireellinen sijoitus voi tulla hyvin yllättäen, jolloin monialaista yhteistyötä ei ehditä tehdä esimerkiksi sijoituspaikan valinnan suhteen. Monialainen yhteistyö on kuitenkin tärkeää käynnistää/jatkaa mahdollisimman pian sijoituksen tekemisen jälkeen.
- Lapsen kiireellinen sijoitus on viimesijainen toimenpide, joka edellyttää huolellista arviointia lainsäädäntö ja lapsen etu huomioiden. Kiireellistä sijoitusta ei voi suunnitella etukäteen tai käyttää esimerkiksi rankaisukeinona. Sijoituksen välttämättömyys ja edellytykset on arvioitava aina yksilöllisesti ja tilannekohtaisesti lapsen etu keskiössä.

Laura 3 v.

Kiireellisen sijoituksen päätös on voimassa korkeintaan 30 vuorokautta. Tänä aikana Lauran asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on selvitettävä yhdessä perheen ja muun verkoston kanssa, millä toimenpiteillä ja tukitoimilla Lauran suotuisa kasvu ja kehitys turvataan.

Kun peruste kiireelliselle sijoittamiselle lakkaa, on tehtävä välittömästi päätös kiireellisen sijoituksen lopettamisesta. Kiireelliseen sijoitukseen johtanut tilanne ja Lauran ikä huomioiden sosiaalityöntekijä arvioi, että kiireellisen sijoituksen päätöstä ei ole toistaiseksi Lauran edun mukaista lopettaa, sillä tilanne vaatii tarkempaa selvittämistä.

Sosiaalityöntekijä tapaa Lauran vanhempia yhdessä ja erikseen sekä kutsuu niitä toimijoita yhteistyöhön, joilla voi olla tilanteen kannalta tärkeää tietoa ja mahdollisuuksia tukea Lauraa ja perhettä.

- Lapsen kiireellinen sijoitus aloittaa lastensuojelun asiakkuuden, jos lapsi ei vielä ole lastensuojelun asiakkuudessa. Asiakkuuden alkaessa lapselle nimetään hänen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.
- Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä laatii asiakassuunnitelman yhteistyössä lapsen, huoltajien ja niiden tahojen kanssa, jotka ovat keskeisesti mukana lapsen elämässä tai asioissa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan muun muassa tuen tarpeet ja tukitoimet, joilla niihin vastataan, miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus, opetus toteutetaan, miten lapsen yhteydenpidosta hänelle tärkeisiin ihmisiin huolehditaan ja sovitaan sekä kirjataan, miten yhteistyötä toteutetaan eri toimijoiden välillä.
- Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla on selvittää yhdessä lapsen ja vanhempien (mukaan lukien vanhempi, joka ei ole huoltaja), muiden mahdollisen huoltajien sekä perheen asioissa työskentelevien ammattilaisten kanssa, ketä läheis- tai ammattilaisverkostosta on tärkeä kutsua mukaan työskentelyyn. Tarpeen mukaan järjestetään yhteisiä neuvotteluja.
- Lauran tilanteessa sosiaalityöntekijä tekee monialaista yhteistyötä eri keinoin muun muassa varhaiskasvatuksen, neuvolan ja terveydenhuollon kanssa. Lauran arjessa mukana olevat tahot kutsutaan yhteiseen neuvotteluun.
- Lisäksi sosiaalityöntekijä pyytää huoltajien suostumuksella terveydenhuollosta tiettyjä huoltajien ja Lauran asiakirjoja selvittääkseen, onko terveydenhuollossa jotain sellaista tietoa, joka on tärkeä huomioida Lauran tilanteessa. Sosiaalityöntekijällä olisi Lauran tilanteessa perusteet pyytää välttämättömät tiedot ilman äidin suostumusta asiakaslain 20 §:n perusteella. (Lisätietoa sivuilla 54-55)
- Läheisverkoston kartoittaminen on tehtävä viimeistään silloin, jos lapsi sijoitetaan. Läheisverkoston kartoittamisen ydintavoite on selvittää yhdessä lapsen ja läheisten kanssa läheisverkoston mahdollisuudet tukea lasta ja vanhempia. Keskeistä on huomioida se, kenet lapsi itse mieltää hänelle merkitykselliseksi läheiseksi. Huomioitava myös esimerkiksi vanhempien kokemus siitä, kuka läheinen ja millä keinoin voisi olla perheen tukena.

Laura 3 v.

Eräänä päivänä äiti tulee tuttavansa kyydillä hakemaan Lauraa päiväkodista. Äidin olemus poikkeaa tavanomaisesta: äiti ei katso työntekijöitä silmiin, äidin kävely on horjuvaa ja puhe sammaltaa.

Kello on 16.30. Lastensuojelun virka-aikainen päivystys on päättynyt klo 16, eikä perheen asioissa työskentelevään sosiaalityöntekijään saada yhteyttä. Päiväkodin työntekijä soittaa hätäkeskukseen, sillä siten saa yhteyden myös sosiaali- ja kriisipäivystykseen.

Sosiaali- ja kriisipäivystys saapuu paikalle. Tilanteen selvittelyn yhteydessä käy ilmi, että äiti on päihteiden vaikutuksen alaisena ja isä on kotona päihtyneenä. Vanhemmat eivät halua, että sosiaalitoimi on yhteydessä perheen läheisverkostoon selvittääkseen esimerkiksi isovanhempien mahdollisuutta huolehtia Laurasta. Sosiaalityöntekijä arvioi, että Laura on **välittömässä vaarassa**, jos hän jää vanhempiensa vastuulle, joten Luran tilanteen turvaamiseksi Laura **sijoitetaan kiireellisesti** perhehoitoon.

- Jokaisessa yksikössä olisi tärkeä olla toimintaohjeet akuuttien tilanteiden varalle
- Epävarmoissa tilanteissa konsultointi matalalla kynnyksellä. Jos oman alueen sosiaalityöntekijään/virka-aikaiseen päivystykseen ei saa yhteyttä, ota yhteys sosiaalipäivystykseen.
 - Sosiaalipäivystys turvaa ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun kaiken ikäisille.
 - Sosiaalipäivystykseen saa yhteyden myös hätäkeskuksen kautta (112)
- Jos tilanteessa on väkivallan uhkaa, sosiaalitoimella on oikeus saada poliisilta virka-apua tehtävän suorittamiseksi.
 - Poliisi myös yleensä selvittää asianosaisten taustat poliisierekisteristä
 - Poliisilla on myös mahdollisuus puhalluttaa asianosaisia
- Sosiaalityöntekijän on arvioitava, onko lapsi vakavassa vaarassa ja onko kiireellinen sijoitus välttämätön ja lapsen edun mukainen ratkaisu, vai voiko lapsen tilanteen turvata jollain muulla toimenpiteellä, kuten:
 - Läheisverkosto
 - Kiireelliset avohuollon tukitoimet (lastensuojelulaki 37 b §)
- Sosiaalityöntekijän on myös selvitettävä asianosaisten mielipiteet ja samalla kartoitettava, millaista ratkaisua he ehdottavat lapsen tilanteen turvaamiseksi. Akuuttitilanne saattaa olla ratkaistavissa avohuollollisin keinoin.

Läheisverkoston kartoittaminen

- Läheisverkoston kartoittamisella tarkoitetaan sen selvittämistä, miten omaiset tai muut asiakkaalle läheiset henkilöt osallistuvat asiakkaan tukemiseen (sosiaalihuoltolaki 43 §). Läheisverkostoa ovat esimerkiksi vanhempi, jonka luona lapsi ei asu tai ei ole huoltaja, isovanhemmat, sukulaiset, kummit, naapurit ja muut lapselle läheiset henkilöt. Keskeistä on selvittää lapsen kokemus, ketkä ovat hänelle läheisiä henkilöitä.
- Läheisverkoston kartoittaminen toteutetaan palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä tai tarvittaessa muulloin asiakkuuden aikana (sosiaalihuoltolaki 43 §). Lähtökohtaisesti läheisverkoston kartoittaminen tehdään aina yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa.
 - Kartoittamisen voi tehdä ilman asiakkaan suostumusta vain, jos:
 - 1) asiakas on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään ja turvallisuudestaan ja tieto on välttämätön palvelutarpeen selvittämiseksi; tai
 - 2) tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi. (Sosiaalihuoltolaki 43 §.)
- Kartoittamisen yhteydessä selvitetään tarvittaessa omaisten ja läheisten mahdollinen tuen tarve (sosiaalihuoltolaki 43 §). Säädös ei velvoita läheisiä ottamaan lasta luokseen. Läheiset voivat tukea myös muutoin lapsen kasvua ja kehitystä.
- Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle, muutettaessa sijaishuoltopaikkaa tai sijoituksen lopetusvaiheessa tulee aina tehdä läheisverkoston kartoitus. Asuminen ja sijoituspaikka ratkaistaan aina lapsen edun mukaisesti. (Lastensuojelulaki 32 §.) Läheisverkoston kartoitus voidaan tehdä myös silloin, kun kyse on lapsen yhteydenpito-oikeuden edistämisestä tai sen toteuttamisesta.
- Läheisverkoston kartoittaminen ja siihen liittyneet mahdolliset ratkaisut kirjataan asiakastietojärjestelmään.

Läheisverkoston kartoittaminen kuuluu olennaisena osana sosiaalityöhön. Ylipäättään verkoston kartoittaminen ja monialainen yhteistyö voi ehkäistä tilanteiden kriisiytymisen. Tällöin voidaan mahdollisesti välttää myös raskaimmat tukitoimet ja tahdonvastainen puuttuminen lapsen elämään. Toivottavaa on, että verkoston kartoitus tehdään aina jo palveluntarvetta selvitettyä ja asiakkuuden alkuvaiheessa.

(Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

Laura 3 v.

Lauran lastensuojelun asiakkuus alkoi, kun hänet sijoitettiin kiireellisesti. Vanhemmat suuttuvat päiväkodin työntekijälle hänen oltua yhteydessä sosiaalitoimeen kiireelliseen sijoitukseen johtaneessa tilanteessa.

Vanhemmat ilmoittavat, että Laura ei enää mene kyseiseen päiväkotiin. Perhehoitaja ehdottaa, että Laura jatkaa tutussa päiväkodissa myös sijoituksen aikana.

Vanhemmat ovat myös vihaisia sosiaalityöntekijän ratkaisusta sijoittaen Laura kiireellisesti, mutta toimivat kuitenkin yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa.

- Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen tarkoittaa myös sitä, että lapsen ja perheen kanssa työskentelyssä sovelletaan muiden lakien lisäksi lastensuojelulakia, joka erityislakina ohittaa yleislait. Lastensuojelu lähtee lapsen tarpeista, ja lapsen edun turvaaminen on sen tärkein periaate. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti liioitellun voimakkaita keinoja ei saa käyttää, mutta keinojen tulee toisaalta olla sellaisia, että ne tuovat riittävää tukea ja apua lapselle.
- Sosiaalityöntekijä käy vielä kertaalleen läpi vanhempien kanssa kiireellisen sijoituksen päätöksen ja perustelut pyrkien varmistamaan, että vanhemmat ymmärtävät, miksi Lauran turvallisuus ja ikätasoinen huolenpito piti varmistaa kiireellisellä sijoituksella. Sosiaalityöntekijällä on lastensuojelulain mukainen velvollisuus ohjeistaa, miten päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen (lastensuojelulain 90 §:ssä säädetään, mistä päätöksistä on mahdollista tehdä muutoksenhaku hallinto-oikeuteen)
- Sosiaalityöntekijä kertoo Lauran vanhemmille, että kiireellinen sijoitus ei vaikuta huoltajuuteen, eli huoltajat pysyvät edelleen huoltajina. Ja vaikka sosiaalityöntekijällä on kiireellisen sijoituksen ollessa voimassa laajat oikeudet päättää lapsen asioista, hän tekee tiivistä yhteistyötä vanhempien (ja muiden mahdollisten huoltajien) kanssa tavoitteena yhdessä löytää ratkaisuja siihen, että Laura voisi palata kotiin turvallisiin olosuhteisiin.
- Sosiaalityöntekijä myös kertoo asiakkaiden oikeuksista ja velvollisuuksista sekä eri toimijoiden rooleista. Esimerkiksi sijaishuoltopaikalla ei ole automaattista tiedonsaantioikeutta lapsen papereihin tai päätäntävaltaa lasta koskevissa asioissa. Esimerkiksi päiväkotipaikkaan liittyvistä ratkaisuista päättää viime kädessä sosiaalityöntekijä, vaikkakin lähtökohta on sopia kaikista lapsiin liittyvistä asioista yhdessä huoltajien kanssa. Yhteistyö lapsen asioissa toimivien ammattilaisten kesken on kuitenkin tärkeää, jotta sosiaalityöntekijä osaisi tehdä lasta koskevat ratkaisut lapsen edun mukaisesti.
- Sosiaalityöntekijä päättää siitä, mitä tietoja lapsesta ja lapsen perheestä on välttämätöntä luovuttaa sijaishuoltopaikalle (esimerkiksi perhehoitajalle, perhekodille tai laitokselle). Sijaishuoltopaikalla ei ole oikeutta luovuttaa muille tahoille lapsen salassa pidettäviä tietoja. Sijaishuoltopaikka voi sen sijaan luovuttaa sellaisia tietoja, jotka ovat tarpeen lapsen päivittäisen huolenpidon järjestämiseksi.
- Myös lapsen kokemusmaailman tavoittaminen on keskiössä lastensuojelua toteutettaessa. Jotta sosiaalityöntekijä pystyy arvioimaan ratkaisut lapsen yksilöllisiin tarpeisiin peilaten, hänen tulee tutustua lapseen ja hänen kokemuksiin sekä näkemyksiin eri tilanteista ja ihmissuhteista.

Laura 3 v.

Kiireellisen sijoituksen aikana käy ilmi, että Luran äidillä on päihderiippuvuus ja lääkkeiden väärinkäyttöä. Äiti tuo esiin kärsineensä päihderiippuvuudesta nuorempana, mutta ajautuneensa uudelleen päihteen pariin parisuhdeongelmien voimistuttua. Perheellä on myös taloudellisia huolia. Isä kertoo käyttävänsä päihtettä pääasiassa vain silloin, kun äiti haastaa päihtyneenä riitaa, koska ei kertomansa mukaan muutoin jaksa kuunnella äitiä. Vanhemmat tuovat esiin, että isällä on heikot hermot, mikä heijastuu monella tapaa perheen arkeen.

Vanhemmat sanovat tekevänsä kaikkensa ja lopettavansa päihteenkäytön kokonaan, jos saavat Luran takaisin kotiin.

- Sosiaalityöntekijä tapaa Lauraa ja Luran vanhempia useamman kerran Luran kiireellisen sijoituksen aikana ja pyrkii eri keinoin tutkimaan perheen tilannetta, historiaa, muutostarpeita, tilannetta ylläpitäviä tekijöitä ja voimavaroja yhdessä heidän kanssaan. Sosiaalityöntekijä arvioi perheen tilannetta ennen kaikkea Luran kasvuolosuhteita pohtien tukien myös vanhempia pysähtymään tilanteeseen miettimällä Luran näkökulmaa.
- Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on ennen kaikkea lapsen työntekijä. Vaikka hän työskentelee koko perheen tukemiseksi, monessa tilanteessa on perustelua ohjata aikuisia tarkoituksenmukaisen tuen piiriin tai kutsua muita toimijoita perheen tueksi ja tehdä asiakkaan tukea ja oikeuksia parhaiten edistävä työnjako.
 - Laura isä on halukas tapaamaan aikuis-sosiaalityön työntekijän muun muassa taloustilanteen vuoksi. Tehdään suunnitelmat tämän toteutumisiksi.
 - Luran äiti tuo esiin toiveensa saada tukea päihde- ja mielenterveyspalveluista. Äidillä on myös terveydentilaan liittyviä huolia. Äiti ja sosiaalityöntekijä sopivat, että perheen tilanne ja kiireellisyys huomioiden sosiaalityöntekijä on yhteydessä eri toimijoihin ja pyrkii edistämään äidin hoidon ja tuen piiriin pääsyä.
 - Asiakassuunnitelmaan kirjataan lapsen vanhempien tuen tarpeet ja suunnitelma ja tavoitteet tuen järjestämiseksi.
- Jos asiakkaan tarpeisiin ei voida vastata vain sosiaalihuollon toimin, asiakkaan palvelutarpeen arvioinnista vastaavan sosiaalihuollon ammattihenkilön, omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän on asiakkaan suostumuksella otettava yhteyttä siihen viranomaiseen, jonka vastuulle tarvittavien toimien järjestäminen ensisijaisesti kuuluu. Ilmoituksen vastaanottaneen viranomaisen tulee asiakkaan suostumuksella ilmoittaa siihen yhteyttä ottaneelle viranomaiselle ilman aiheetonta viivytystä, mihin toimiin se on ilmoituksen johdosta ryhtynyt. (Sosiaalihuoltolaki 40 §)
 - Tietojen luovuttamisesta ilman asiakkaan suostumusta säädetään asiakaslaissa.
 - Asiakkaan ohjaamisesta toimivaltaiseen viranomaiseen säädetään hallintolaissa.

Laura 3 v.

Lauran vanhemmat ottavat vastaan perheelle tarjottuja lastensuojelun avohuollon tukitoimia ja työskentelyllään osoittavat sitoutuvansa muutostyöskentelyyn turvatakseen Lauralle hänen ikätasoisia tarpeita vastaavat turvalliset kodinolosuhteet. Äiti myös sitoutuu hänelle tarjottuun päihdekuntoutukseen.

Sosiaalityöntekijä arvioi, että huostaanoton perusteet eivät täyty. Lauran kiireellisen sijoituksen lopettamisesta tehdään päätös ja hän kotiutuu.

Lauran lastensuojelun asiakkuus jatkuu ja työskentelyyn liittyvät tavoitteet, toimenpiteet, seuranta sekä monialaiseen yhteistyöhön liittyvä työnjako kirjataan asiakassuunnitelmaan.

- Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. (Lastensuojelulaki 4 §)
- Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia, eikä sosiaalityöntekijä voi velvoittaa asianosaisia ottamaan vastaan tukitoimia. Sosiaalityöntekijän tulee kuitenkin kertoa, miten esim. huoltajien toiminta vaikuttaa lastensuojelun toimenpiteisiin. Tämä tulee tehdä siten, ettei vanhemmille tule tunne ”uhkaamisesta” tai kiristämisestä. Viranomaisen velvollisuus on kuvata tilanteeseen vaikuttavat tekijät perustellusti (asiakaslaki 5 §).
- Esimerkiksi vanhemman päihdeseulat voivat perustua vain heidän omaan suostumukseen, eli velvoittavaa ohjausta ei voi tehdä. Jos on vahva epäily päihteidenkäytöstä ja asia on välttämätöntä selvittää, eikä vanhempi ole halukas osoittamaan riittävin keinoin päihteettömyyttään, on lastensuojelun työskentelyssä turvattava ensisijaisesti lapsen tilanne lastensuojelulain mahdollistamin keinoin. (Lisätietoa seuloista sivulla 72)
- On myös huomioitava, että lastensuojelusta ei voi määrätä ketään päihdeseuloihin, vaan seulojen tarve arvioidaan viime kädessä aina terveydenhuollossa.
- Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä laatii asiakassuunnitelman yhteistyössä lapsen, huoltajien ja niiden palvelujen kanssa, jotka ovat mukana lapsen ja perheen asioissa.
- Asiakassuunnitelmaan kirjataan muun muassa tuen tarpeet ja tukitoimet, joilla niihin vastataan, miten lapsen terveydenhuolto toteutuu, varhaiskasvatus, perusopetus tai muu opetus järjestetään ja siinä on hyvä sopia sekä kirjata, miten yhteistyötä toteutetaan eri toimijoiden välillä.

Laura 3 v.

– ENTÄ JOS...

Laura on päiväkodissa lastensuojelun avohuollon tukitoimena?

Vaikuttaako se tiedon jakamiseen puolin ja toisin? Entä jos huoltajat kieltävät tiedon jakamisen sosiaalitoimen ja varhaiskasvatuksen välillä?

- Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tavoitteet ja muut tukitoimiin liittyvät suunnitelmat on keskusteltava yhdessä asianosaisten, palvelun toteuttajan sekä sosiaalityöntekijän kanssa lapsen edun toteutumiseksi ja tukitoimien vaikuttavuuden arvioimiseksi.
 - ➔ Jos Laura on päiväkodissa lastensuojelun avohuollon tukitoimena, tukitoimen myöntämiseen on olemassa hänen/perheen tilanteesta riippuvat yksilölliset perusteet ja siihen liittyvät tavoitteet. Lastensuojelun työntekijän on seurattava tukitoimien vaikuttavuutta ja ennen kaikkea Lauran etua.
 - ➔ Lastensuojelun työntekijöillä on myös laaja tiedonantovelvoite lapsen edun toteutumiseen liittyvissä asioissa, mikä tarkoittaa esimerkiksi sellaisen tiedon välittämistä, jolla voi olla merkitystä lapsen varhaiskasvatuksen ja tuen suunnittelussa. Lähtökohta siis on, että päiväkotia ja lastensuojelua tekevät yhteistyötä. Vastuu tästä on lastensuojelun työntekijällä.
- Huoltajan nimenomaisella suostumuksella on mahdollista luovuttaa asiaan liittyvää tietoa (asiakaslaki 16 §) sosiaalihuollosta päiväkotiin. Lupa voi koskea vain osaa tietoja, voi olla myös määräaikainen ja asiakkaalla on oikeus myös perua lupa. (Räty & Lehti 2022.)
- Jos huoltajat kieltävät tiedon jakamisen sosiaalitoimen ja varhaiskasvatuksen välillä, asiakaslain 17§:ssä määritellään salassa pidettävien tietojen antamisesta vastoin huoltajan kieltoa, asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi ja jos se on lapsen edun vuoksi välttämätöntä. Työntekijällä tulee siis arvioida, mitä tietoja on välttämätöntä luovuttaa ja onko siihen oikeutta jonkin lain perusteella (mm. asiakaslaki 17 § ja 18 §, julkisuuslaki 26 § ja 29 §).
- Keskeisintä on arvioida, miten tietojen luovutus tai luovuttamatta jättäminen vaikuttaa Lauran tilanteeseen. Ennen kaikkea on tärkeää pyrkiä yhteistyöhön lapsen huoltajien ja eri toimijoiden kesken.

Jos sosiaalihuollon järjestäjällä tai toteuttajalla on tietoja, jotka ovat välttämättömiä lapsen hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, järjestämiseksi tai toteuttamiseksi, tieto voidaan luovuttaa salassapitosäännösten estämättä tietyin ehdoin (asiakaslaki 17 §, julkisuuslaki 26 §).

Laura 3 v.

– ENTÄ JOS...

Lauran vanhemmat
vastustavat
lastensuojelun
avohuollon
tukitoimia?

- Lastensuojelun avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia. Lapsi ja lapsen huoltajat ovat asianosaisia, joten heitä on kuultava suunniteltaessa tukitoimia. 12 vuotta täyttäneen lapsen tai lapsen huoltajan vastustus voi johtaa siihen, että palvelua ei voida järjestää.
 - Lähtökohtaisesti lapselle osoitettuja lastensuojelun avohuollon tukitoimia ei voi järjestää ilman jokaisen huoltajan suostumusta. Vähintään lähihuoltajan tulee suostua.
- Jos huoltajat asuvat yhdessä ja toinen huoltaja hakee tukitoimia, palvelun myöntämiseen ilman toisen huoltajan erillistä suostumusta vaikuttaa palvelun luonne. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säätelee huoltajien yhteistoimintaa (5 §).
- Vähämerkityksellisissä asioissa (esimerkiksi taloudellinen tuki tai rutiiniluonteinen sosiaalihuolto- tai terveydenhuoltolain mukainen palvelu) palvelu voidaan myöntää vain yhden huoltajan suostumuksella ilman toisen huoltajan kuulemistä tai suostumusta. Tai jos on kysymys lapsen huoltoon liittyvistä tosiasiallisista toimenpiteistä, riittää sen huoltajan suostumus, kenen kanssa lapsi pääasiallisesti asuu.
- Jos on kysymys lapsen elämän ja hyvinvoinnin kannalta ratkaisevan tärkeästä päätöksenteosta, edellyttää kummankin huoltajan suostumusta. Tällaisia ovat esimerkiksi asuinpaikka, koulutus, varhaiskasvatuspaikka sekä lapseen konkreettisesti vaikuttavat ja pitkäkestoiset palvelut (esimerkiksi tukiperhe tai perhetyö)
- Jos huoltajat eivät asu yhdessä ja kyse lapsen sijoittamisesta yksin, lastensuojelulain 37a §:n mukaisesti avohuollon sijoituksen voi tehdä sen huoltajan suostumuksella, jonka luona lapsi asuu tai jonka kanssa lapsi tulee sijoituksen aikana asumaan. Jokaisen huoltajan mielipide on kuitenkin pyrittävä selvittämään. Tehdyt päätökset on annettava tiedoksi molemmille huoltajille erityisesti silloin, kun huoltajat asuvat erillään.
- Jos asia on kiireellinen (esim. sosiaalihuoltolaki 12 §), on tehtävä päätös lapsen edun mukaisesti ja annettava molemmille huoltajille.
- Työntekijän tulee ohjata huoltajaa hakemaan ratkaisua huoltotehtäviin, jotta palvelua voidaan myöntää.

Laura 3 v.

- ENTÄ JOS...

Laura on vammaispalvelun asiakkuudessa? Entä jos vanhempien väsymys johtuu Lauran vammaisuudesta johtuvasta vahvasta tuen tarpeesta, mikä taas on johtanut vanhempien kasvatuksellisiin haasteisiin?

- Vammaisen lapsi on samalla tavoin oikeutettu lastensuojelun tukeen, kuten lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi myös vammaispalvelujen tukeen niitä tarvitessaan. Sekä vammaispalvelun että lastensuojelun tarve selvitetään palvelutarpeen arvioinnin kautta.
- Pelkästään se, että lapsi on lastensuojelun asiakkaana, ei tarkoita, että palvelut järjestetään aina lastensuojelun toimesta. Yhteisesti mietitään, mistä tuen tarve johtuu ja miten on tarkoituksenmukaista järjestää tarvittavat palvelut. Eli tilanteen taustatekijät ratkaisevat, minkä lain alla palvelut järjestetään.
- On tärkeää, että myös vammaisten lasten kohdalla lastensuojelun tarvetta arvioidaan riittävän varhaisessa vaiheessa. Vammaiset lapsen ovat erityisen haavoittuvassa asemassa: heidän oikeuksien toteutuminen vaatii aivan erityistä huomiota ja erityisiä toimia monialaisesti.
- Lastensuojelulaki velvoittaa arvioimaan lapsen tarpeita ja tilannetta yksilöllisesti. Diagnoosista huolimatta jokainen lapsi on oma erityinen yksilönsä ja tukitoimet tulee suunnitella lapsen yksilöllisen tarpeiden mukaisesti. Parhaiten lapsen tilannetta kykenevät arvioimaan hänet tuntevat ihmiset, kuten vanhemmat ja perheen kanssa pitkään työskennelleet ammattilaiset. Lastensuojelutarpeen selvitystä tehtäessä sosiaalityöntekijän kannattaakin hyödyntää heidän kokemustaan.
- Myös vammaisen lapsen oikeus on tulla kuulluksi ja osalliseksi omassa asiassaan. Siinä aikuisella on suuri vastuu. Vammaisen lapsen kanssa toimiessa on tärkeää selvittää, katsella ja kuunnella lapsen toimintaa. Parhaiten tukea työntekijä saa tähän lapsen vanhemmilta ja muilta lapsen kanssa toimivilta tahoilta.
- Lapsen etu on aina ratkaiseva eli mikä parhaiten tukee lapsen hyvää hoitoa ja kasvatusta sekä tukee perhettä. Tämä on tärkeä muistaa, kun mietitään mikä taho vastaa palveluista. Yleensä ratkaisuna on yhteistyö.
- Vammaisen lapsen osalta velvollisuus sosiaalihuoltolain 41 §:n mukaisen monialaisen yhteistyön tekemiseen korostuu. Esimerkiksi palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma tehdään yhteistyössä tarkoituksenmukaisten toimijoiden kanssa.

- Kun perheessä ei ole lastensuojelun tarvetta, mutta perhe tarvitsee lapsen tai vanhemman vamman vuoksi palveluita, esimerkiksi lastenhoito- tai siivousapua, palvelut tulee järjestää sosiaalihuoltolain tai vammaislainsäädännön nojalla.
- Jos tarve lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamiselle johtuu vammasta, siitä vastaa vammaispalvelulaki tai kehitysvammalaki.
- Lastensuojelulaissa on tarkat kriteerit siitä, milloin lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle ja esimerkiksi ottaa huostaan. Näitä samoja kriteerejä noudatetaan vammaisten lasten kanssa.
- Jos lapsi on lastensuojelulain nojalla sijoitettu, silti hänellä on oikeus tarpeidensa mukaisiin vammaispalveluihin (esim. henkilökohtainen avustaja, kuljetuspalvelut). Huostaanotetun lapsen kohdalla lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava, että näitä palveluja haetaan.
- Jos kehitysvammainen tai muu vammainen lapsi on sijoitettuna kodin ulkopuolelle, on sijaishuoltoa järjestettäessä otettava huomioon lapsen vammaisuudesta johtuen muussa sosiaalihuollossa tehdyt suunnitelmat lapsen tapeista ja järjestettävistä palveluista.
- Myös sijaishuollossa olevalle lapselle on laadittava vammaispalveluissa suunnitelma.
- Sijaishuoltopaikan valinnassa on huomioitava lapsen vammaisuus, eli sijaishuoltopaikan vastattava vammasta aiheutuneisiin tarpeisiin
- Lastensuojelulaissa on tavoite perheen jälleenyhdistämisestä, joka tulee myös ottaa huomioon vammaisen lapsen sijoittamisessa kodin ulkopuolelle. Lisäksi jos lapsi huostaanotetaan, ei huoltaja enää yksin pääätä lapsen asioista.
- Työntekijöiden yhteistyöllä on merkitystä, jos vammainen lapsi tai hänen sisaruksensa tarvitsevat kasvunsa ja kehityksensä tueksi lastensuojelun palveluita. On tärkeää, että vammaispalvelun ja lastensuojelun työntekijät tietävät, mitä toinen osapuoli tekee, mitä tavoitellaan ja millä keinoin, jotta työskentelystä ei tule päällekkäistä, mikä kuormittaa perhettä entisestään. Yhteistyö mahdollistaa parhaan mahdollisen tuen perheelle ja työntekijät voivat hyödyntää toistensa ammattitaitoa. (THL - Lastensuojelun käsikirja.)
- Lauran tilanteessa tuki voidaan järjestää vammaispalvelun ja lastensuojelun yhteistyönä: vammaispalvelusta voidaan tarjota esimerkiksi kuljetuspalveluita tai tilapäishoitoa, Lauralle apuvälineitä tai kodin muutostöitä ja lastensuojelusta esimerkiksi kotipalvelua, perhetyötä tai tukiperhe.

Laura 3 v.

- ENTÄ JOS...

Lauran äiti on raskaana ja on epäily äidin päihdeongelmasta? Mitä on huomioitava?

Miten työskentely ennakollisen lastensuojelu-ilmoituksen jälkeen?

- Ennakollisen lastensuojeluilmoituksen tavoitteena on varmistaa, että odottava äiti saa riittävän tuen tarjotakseen lapselleen jo raskausaikana lapsen hyvinvointia tukevat kasvuolosuhteet. Tarkoituksena on siis monialaisen yhteistyön keinoin suojata lasta jo ennen hänen syntymää tukemalla tulevaa vanhempaa/vanhempia vahvistamalla heidän mahdollisuuksia huolehtia syntyvästä lapsesta. Parhaimmillaan odotusajan työskentely ennaltaehkäisee lastensuojelun tarvetta.
- Ennakollinen lastensuojeluilmoitus on tehtävä, jos on perusteltua syytä epäillä, että syntyvä lapsi tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen (lastensuojelulaki 25 c §).
 - Perusteltua tietoa ovat muun muassa tulevan äidin tai isän päihdeongelma, vakava mielenterveyden häiriö tai vapausrangaistus. Esimerkiksi pelkkä epäily päihteenkäytöstä ei ole riittävä peruste ennakollisen ilmoituksen tekemiseen.
 - Ilmoitusvelvollisia ovat samat tahot, jotka ovat lastensuojelulain 25 §:n mukaan velvollisia varsinaisen lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Ilmoitusvelvollisen tulee ilmoittaa viipymättä ja salassapitosäynnösten estämättä asiasta kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle.
 - Tieto sosiaalihuoltoon on mahdollista välittää äidin kanssa/suostumuksella myös yhteydenottona sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi.
- Ennakollinen lastensuojeluilmoitus synnyttää sosiaalitoimelle toimintavelvoitteen jo ennen lapsen syntymää. Vanhemmalle on velvollisuus järjestää apua ja tukea sekä välttämättömät palvelut sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista monilaisessa yhteistyössä (sosiaalihuoltolaki, esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalvelut, asuminen) sosiaalihuoltolain 12 ja 13 §:n mukaisesti.
 - Raskaana olevalla henkilöllä on oikeus saada välittömästi riittävät päihteettömyyttä tukevat sosiaalipalvelut (Sosiaalihuoltolaki 24 §)
 - Terveydenhuollon viranomaisten on järjestettävä välttämättömät palvelut raskaana olevien naisten ja syntyvien lasten erityiseksi suojelemiseksi. Palvelut on järjestettävä yhteistyössä sosiaalihuollon viranomaisten kanssa. (Terveydenhuoltolaki 70 §.)
- Tällaisessa tilanteessa raskaana olevaa äitiä on yleensä pidettävä sosiaalihuoltolain tarkoittamana erityistä tukea tarvitsevana henkilönä, joka asettaa sosiaalityöntekijälle erityisiä velvollisuuksia palvelutarpeen arvioinnin aloittamiselle ja asiakassuunnitelman laatimiselle.

- Ennakollisen lastensuojeluilmoituksen käsittelyssä ja palvelutarpeen arvioinnissa huomioidaan aina myös toinen vanhempi ja perheen muut lapset. Heille on tehtävä tarvittaessa oma palvelutarpeen arviointi ja aloitettava oma asiakkuus.
- Ennakollinen lastensuojeluilmoitus merkitään aina äidin tietoihin ja sosiaalihuollon asiakkaana on äiti.
 - Ennakollinen lastensuojeluilmoitus ei siis aloita lastensuojelun asiakkuutta, sillä lastensuojelussa asiakkaana on aina lapsi ja lapsi ei voi olla asiakkuudessa ennen kuin hän syntyy. Ennen lapsen syntymää ennakolliseen lastensuojeluilmoitukseen ja siihen liittyvään työskentelyyn liittyvät kirjaukset tehdään siis vanhemman sosiaalihuollon asiakirjoihin. Vasta lapsen synnyttyä on mahdollista tehdä kirjauksia lapsen tietoihin.
- Jos äiti on erityistä tukea tarvitseva henkilö, hänen palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.
- Jos palvelutarpeen arvioinnin jälkeen ei ole tarvetta asiakkuudelle, äidin sosiaalihuollon asiakkuus päättyy.
- Lapsen synnyttyä lapselle on tehtävä tarvittaessa oma palvelutarpeen arviointi, vaikka äidin sosiaalihuollon asiakkuus jatkuisi. Tarvittaessa arvioidaan myös lapsen lastensuojelun tarve.
 - Lapsella voi olla esimerkiksi tarpeita, jotka eivät ole tulleet esille ennen hänen syntymää. Palvelutarpeen arvioinnin myötä selvitetään lapsen tuen tarpeet ja tarpeita vastaava tuki.
 - Olosuhteet ovat voineet muuttua lapsen synnyttyä, minkä vuoksi vanhemmalle ennen lapsen syntymää tehty palvelupalvelutarpeen arviointi ei välttämättä sisällä ajantasaista tietoa perheen tarpeista.
- Lapsen synnyttyä vanhemman ja koko perheen sosiaalihuollon tuen ja palvelujen tarve on siis selvitettävä tarvittaessa. Vaikka lapsella ei ole palvelujen tai suojelun tarvetta, vanhempi voi tarvita sosiaalihuollon tukea ja palveluja.
- Lapsen syntymän jälkeen välittömästi tarvittavat sosiaalipalvelut voidaan arvioida ja suunnitella yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Keskeisessä roolissa on monialainen yhteistyö (esim. terveydenhuolto, aikuissosiaalityö).
 - Lapsen hoidon ja tuen tarve on selvitettävä ja lapselle on turvattava riittävä hoito ja tuki, kun lapsen vanhempi, huoltaja tai muu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaava henkilö saa päihdehuolto- tai mielenterveyspalveluja tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, joiden aikana hänen kykynsä huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta arvioidaan heikentyneen. (Terveystenhuoltolaki 70 §.)

CASE

Lauri, 15 vuotta

Lauri, 15 vuotta

Perhe: 15-vuotias Lauri, vanhemmat ovat eronneet, isä yksinhuoltaja ja hänellä on uusi puoliso, Lauri tapaa lomillaan äitiä, joka asuu toisella paikkakunnalla

Alakoulun viimeisillä luokilla Laurilla ollut jonkin verran poissaoloja ja väsymystä. Alakoulussa Laurilla on ollut Kalle-opettaja, joka tehnyt tiiviisti yhteistyötä Laurin ja hänen isänsä kanssa. Laurin siirryttyä yläkouluun Laurin poissaolot lisääntyivät ja koulusuoritukset ovat jääneet vähäisiksi. Yläkoulu on oppilasmäärältään suuri ja hän kulkee sinne koulukyydillä.

Laurin luokanvalvoja Kaija on tehnyt lastensuojeluilmoituksen 7-luokan keväällä, kun oli vaarana, että Lauri jää luokalle.

Palvelutarpeen arvioinnin myötä Laurilla aloitettiin lastensuojelun avohuollon asiakkuus, sillä perheen tilanteessa ilmeni sellaisia tekijöitä, joiden perusteella Laurin arvioitiin olevan suojelun tarpeessa.

- Lastensuojelun asiakkuudelle tulee aina olla tarve (lastensuojeluasiakkuuden perusteet sivulla 32). Laurin ollessa lastensuojelun asiakkaana hänellä tulee olla asiakassuunnitelma, jossa on sovittu mm. yhteistyöstä. Sosiaalityöntekijän oma työskentely, sosiaalityö, on myös lapsen ja perheen tukemista.
- Lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella on hänen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, jonka tulisi lain mukaan tavata lasta säännöllisesti. On tärkeää luoda suhde lapseen.
- Vaikka lapsi on lastensuojelun asiakkaana, ei se tarkoita, että kaikki tuki tulee lastensuojelun kautta. Edelleen lapsella on oikeus muiden tahojen ja niiden lainsäädännön mukaisiin palveluihin ja tukeen.
- Sosiaalityöntekijän tehtävä on selvittää yhdessä Laurin, isän ja muiden toimijoiden kanssa, mistä Laurin oireilussa voi olla kyse ja mikä tilanteessa voisi auttaa. Tukitoimet ja työskentelyn tavoitteet sekä monialaisen yhteistyön tekeminen kirjataan asiakassuunnitelmaan. Näitä arvioidaan yhdessä säännöllisesti. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet ovat aina vapaaehtoisia.
- Suositeltavaa on ottaa työskentelyyn mukaan myös muut Laurille läheiset henkilöt, jos Lauri tai isä sellaista toivoo ja sen arvioidaan olevan Laurin edun mukaista. Kaikkien lapsen asioissa toimivien on keskeistä tuntee lapsi ja selvittää hänen näkemys. Tätä ei siirretä jonkun toisen tehtäväksi.

Lauri, 15 vuotta

Laurin lastensuojeluasiakkuuden aikana Laurista on tehty koulun taholta useampi lastensuojeluilmoitus koskien koulunkäyntiä ja runsaita koulu-poissaoloja. Laurin asioissa on järjestetty useita verkostotapaamisia.

Laurin tukena on yksilökohtainen oppilashuolto.

- On tärkeää muistaa, että jo varhaisessa vaiheessa tehdään monialaista yhteistyötä. Oppilashuoltoa ja sosiaalihuoltoa on hyvä konsultoida varhaisessa vaiheessa. Konsultoinnin voi aina tehdä nimettömänä.
- Laurin kohdalla on selvitettävä yhdessä koulun kanssa poissaolojen syyt ja miten koulussa voitaisiin perusopetuslain mukaan tukea Laurin koulunkäyntiä. Lastensuojelussa selvitetään kodin olosuhteita ja Laurin ja hänen isänsä tuen tarvetta.
- Lastensuojelun työntekijä on merkittävässä roolissa siinä, miten monialainen yhteistyö toteutuu. Usein lastensuojelun asiakkaana olevien lasten elämässä ongelmat ovat monimuotoisia ja haasteellisia, vastaan tulee monia erityiskysymyksiä, joten jo sen vuoksi yhteistyön tekeminen on velvoittavaa. Yksin ohjaaja tai sosiaalityöntekijä ei voi osata kaikkea, eikä tarvitsekaan.
- Lapsen ja perheen elämässä voi olla muita toimijoita, jotka tarjoavat tukea ja palveluita. Nämä on tärkeä selvittää, jotta vältytään päällekkäisiltä palveluilta. Lisäksi monialaisen yhteistyön tarkoituksena on luoda palveluista yhtenäinen kokonaisuus, jolla parhaiten tuetaan lasta ja perhettä.
- Lastensuojelun järjestämiseksi tulee lainkin mukaan järjestää neuvotteluja, johon tarpeen mukaan osallistuvat lapsen ja huoltajien lisäksi muita läheisiä, viranomais- ja yhteistyötahoja (lastensuojelulaki 31 §). Verkostotapaamisissa on tärkeää huomioida, etteivät ne ole vain tiedonvaihtoa ammattilaisten välillä, vaan niillä on tarkoitus ja tavoite, mikä auttaa lasta. Mukana tapaamisissa ovat vain ne henkilöt, jotka toimivat lapsen asioissa tai ovat muutoin lapselle tärkeitä sekä voivat omalla toiminnallaan tukea lasta.
- On hyvä pitää mielessä, että monialaisen yhteistyön ensisijainen tavoite ei ole saada muilta tietoa, vaan rakentaa yhteistä ymmärrystä asiakkaan tilanteesta ja miten jokainen voi siinä auttaa sekä tukea omasta ammattialastaan käsin.
- Yhteistyötä voi aina tehdä asiakkaan suostumuksella ja laki mahdollistaa monialaisen yhteistyön myös siinä tilanteessa, että asiakas sitä vastustaa ja yhteistyö on lapsen edun mukaista.
- Muiden tahojen tukitoimet ja palvelut jatkuvat lastensuojelun asiakkuuden aikana edelleen. Samoin heidän mahdollisuuksia tukea arvioidaan myös asiakassuunnitelmaa tehdessä. Monialaisen yhteistyön pohjalta on mahdollista tehdä monialainen suunnitelma, joka velvoittaa kaikkia toimijoita/osapuolia. Myös tämän vuoksi yhteiset neuvottelut ovat tärkeitä lastensuojelua toteutettaessa.

Avohuollon tukitoimet

- Lastensuojelussa asiakkaana on aina lapsi. Lasta ja perhettä voidaan tukea lastensuojelulain (36 §) ja sosiaalihuoltolain (14-28 §) mukaisin tukitoimin. Lastensuojelun tukitoimet perustuvat sosiaalityöntekijään arvioon ja niistä sovitaan yhteisesti perheen kanssa sekä tarpeen mukaan muiden toimijoiden kanssa. Tukitoimet ja niiden tarkoitus sekä tavoite kirjataan aina lapsen asiakassuunnitelmaan.
- Avohuollon tukitoimet ovat aina vapaaehtoisia ja perustuvat lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Vastoin lapsen tai huoltajan tahtoa voidaan toimia vain lastensuojelulaissa määritellyissä tilanteissa, kuten kiireellinen sijoitus tai huostaanotto sekä sijaishuollossa rajoitustoimenpiteistä päätettäessä.
- Tukitoimet voivat olla esimerkiksi seuraavia:
 - ✓ sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan antama ohjaus ja tuki (sosiaalityö)
 - ✓ tukiperhe (lapsi viettää esimerkiksi viikonlopun tukiperheessä)
 - ✓ tukihenkilö (tukihenkilö tapaa lasta vapaa-ajalla)
 - ✓ kotipalvelu
 - ✓ perhetyö (perhetyö on yleensä lastensuojeluasiakkaiden kohdalla tehostettua perhetyötä, tiivistä ja suunnitelmallista)
 - ✓ perhekuntoutus (yleensä koko perhe osallistuu, tapahtuu perhekuntoutuksen yksikössä, voi olla myös päihdekuntoutusta vanhemmalle)
 - ✓ taloudellinen tuki (mm. harrastusten tukeminen tai muutoin perheen tilanteeseen vaikuttaminen)
 - ✓ leiritoiminta (esim. perheleirit) ja ryhmätoiminta (esim. vertaisryhmät)
 - ✓ lapsen kuntoutumista tukevat palvelut
 - ✓ turvakoti ja sen palvelut (väkivaltatilanteissa lapsi voi mennä turvakotiin vanhemman kanssa, yksilökäynnit vanhemmille)
 - ✓ ensikoti (vanhempi/vanhemmat voivat mennä vauvan syntymän jälkeen ensikotiin tuettuun ympäristöön)
 - ✓ tuki asunnon järjestämiseen tai asumisen puutteiden korjaamiseen
 - ✓ sijoitus avohuollon tukitoimena

Sosiaalityöntekijän roolista

- Lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella tulee olla aina nimettynä hänen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviä ovat muun muassa:
 - ✓ Tutustua lapseen ja tavata häntä sekä perehtyä lapsen asioihin, huolehtia lapsen osallisuudesta, turvallisuudesta ja edun toteutumisesta
 - ✓ Sosiaalityöntekijä toimii ikään kuin ”lapsen asianajajana”
 - ✓ Arvioida tarvittavia tukitoimia yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa sekä tarjota tukea sekä tehdä asiakassuunnitelma ja toteuttaa suunnitelmallista sosiaalityötä
 - ✓ Sosiaalityöntekijän tulee tehdä yhteistyötä lapsen läheisverkoston ja muiden toimijoiden kanssa
 - ✓ Lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen ja rajoitustoimenpiteiden valvonta
- Lapsella on oikeus tavata sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijään asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla. Lapsen on oltava tietoinen, milloin sosiaalityöntekijä tapaa häntä henkilökohtaisesti ja sosiaalityöntekijän tulee pitää kiinni sovituksista.
- Sosiaalityöntekijän velvollisuus on tarjota lapselle erilaisia mahdollisuuksia osallisuuteen ja yhteydenpitoon sekä keinoja tulla kuulluksi (esimerkiksi menetelmät). On tärkeää, että sosiaalityöntekijä priorisoi lapsen tapaamiset, sillä se on lastensuojelussa keskeisintä.
- Lastensuojelulaki mahdollistaa, että lasta voidaan tavata myös avohuollossa ilman huoltajien lupaa. Tapaamisen peruste merkitään aina asiakirjoihin.
- Sosiaalityöntekijän tehtävä on pyrkiä eri keinoin edistämään ja tukemaan lapsen osallisuutta, jotta lapsi uskaltaa esittää omia mielipiteitään ja ajatuksiaan. Työntekijä voi kannustaa lasta puhumaan asioista, mutta samalla tulee varmistaa, ettei niistä seuraa lapselle seuraamuksia tai vastatoimia. Kaikessa tulee varmistaa lapsen turvallisuus ja etu.
- Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on merkittävässä roolissa siinä, miten monialainen yhteistyö toteutuu. Lastensuojeluasiiaan liittyvän viranomaisyhteistyön koordinointi on siis lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä. Tässä roolissa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee huolehtia siitä, että viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet lapsen yksilöllisissä tilanteissa. (Lastensuojelun laatusuositus 2019.)

Lainsäädäntö monialaisen yhteistyön vahvistajana

- Laissa on lukuisia säädöksiä, joissa kehoitetaan monialaiseen yhteistyöhön ja ohjeistetaan, miten tietoa eri tahojen kesken voidaan välittää. Lainsäädännön keskiössä on turvata lapsen etu. Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, opiskeluhoollon, terveydenhuollon, sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun eri toimijat työskentelevät lukuisten lakien piirissä, mutta niitä kaikkia yhdistää tavoite edistää lapsen hyvinvointia.
- Eri lait myös ohjaavat lapsen ympärillä työskenteleviä ammattilaisia tekemään tarkoituksenmukaista yhteistyötä lapsen edun toteutumiseksi. Esimerkiksi viranomaisten yhteistyöstä säädetään hallintolain 10 §:ssä: Viranomaisen on toimivaltansa rajoissa ja asian vaatimassa laajuudessa avustettava toista viranomaista tämän pyynnöstä hallintotehtävän hoitamisessa sekä muutoinkin pyrittävä edistämään viranomaisten välistä yhteistyötä. Sosiaalihuollon asiakslain 22 §:ssä on säädetty sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada toiselta viranomaiselta virka-apua tehtävänsä suorittamiseksi.
- Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava, että käytettävissä on lapsen yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Sosiaalityöntekijä voi käyttää tukenaan myös lastensuojelun moniammatillista asiantuntijaryhmää.
- Palvelutarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi toimenpiteestä vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista (sosiaalihuoltolaki 41 §).
 - Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen. Tekemiseen osallistuminen ei kuitenkaan tarkoita jaettua vastuuta tekemisestä, vaan asiakirjan tekemisestä vastaa se sosiaalihuollon viranomainen, joka on pyytänyt muita osallistumaan arvioinnin tai asiakassuunnitelman tekemiseen (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017).
 - Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin sekä tarvittaessa henkilön omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin siten kuin sosiaalihuoltolaissa tarkemmin säädetään (sosiaalihuoltolaki 41 §).

Sosiaalihuoltoa toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden.

Esimerkkejä monialaiseen yhteistyöhön ohjaavasta lainsäädännöstä

Perusopetuslaki ja varhais- kasvatuslaki

- Perusopetuslaki 40 §: oppilaan oppilastyöhön osallistuvilla on oikeus saada tietoa toisiltaan ja luovuttaa toisille (esim opettajille/rehtorille/opetuksesta ja toiminnasta vastaavalle viranomaiselle) oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot
- Perusopetuslaki 41 §: opetuksen järjestäjällä on oikeus oppilaan opetuksen järjestämiseksi saada välttämättömät tiedot sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta tai muilta sosiaali- ja/tai terveydenhuollon palveluiden tuottajilta → koulu arvioi, mitkä ovat välttämättömät tiedot
- Vastaavanlaiset säännökset varhaiskasvatuslaki 41 §

Oppilas- ja opiskelija- huoltolaki

- Opiskeluhoitoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. (3 § Opiskeluhoollon kokonaisuus.)

Terveys- huoltolaki

- Kunnan perusterveydenhuollon tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on oltava terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä tämän lain mukaisia terveydenhuoltopalveluja järjestäessään, sen lisäksi mitä tässä laissa muualla säädetään, sellaisessa yhteistyössä sosiaalihuollon ja lasten päivähoidon kanssa, jota tehtävien asianmukainen hoitaminen sekä potilaan hoidon ja sosiaali- ja terveystalvelujen tarve edellyttävät.
- Jos sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi, päätösten tekeminen tai sosiaalihuollon toteuttaminen edellyttävät terveydenhuollon palveluja, on terveydenhuollosta vastaavan kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa olevan terveydenhuollon ammattihenkilön osallistuttava sosiaalihuollon toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen. (32 § Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö.)

Tietojen luovuttaminen ja pyytäminen 1/2

- Lastensuojelun ja monialaisen yhteistyön tekemiseksi eri toimijoiden tiedonvaihto on usein tarpeellista. Yhteistyöhön ja tiedonvaihtoon liittyvät asiat on tärkeä keskustella ja sopia asiakkaan kanssa sekä merkitä myös asiakirjoihin (kuten asiakassuunnitelmaan). Varmistutaan, että asianosaisilla on tieto, mitä tietoa jaetaan ja millä tavalla.
- Asiakkaan nimenomaisella suostumuksella on mahdollista luovuttaa asiaan liittyvää tietoa (laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, myöhemmin asiakaslaki 16 §). Lupa voi koskea vain osaa tietoja, voi olla myös määräaikainen ja asiakkaalla on oikeus myös perua lupa. Suostumus ja sen sisältö on merkittävä asiakkaan asiakirjoihin.
- Jos asiakas ei anna suostumustaan, arvioidaan se, mitä tietoja on välttämätöntä luovuttaa ja onko siihen oikeutta jonkin lain perusteella:
 - mm. asiakaslaki 17 § ja 18 §, julkisuuslaki 26 § ja 29 §
 - keskiössä lapsen etu
- Asiakkaalle tulee antaa tietoa, mistä muualta ja mitä häntä koskevia tietoja voidaan hankkia myöskin riippumatta onko hän antanut siihen suostumustaan. Hänelle kerrotaan minkä lain nojalla tietoja voidaan hankkia tai antaa.
- Asiakas voi antaa potilastietojen ja sosiaalihuollon asiakastietojen luovutusluvat ja suostumukset valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen välityksellä (laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 10 §).

- Jos sosiaalihuollon järjestäjällä tai toteuttajalla on tietoja, jotka ovat välttämättömiä lapsen hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, järjestämiseksi tai toteuttamiseksi, tieto voidaan luovuttaa salassapitosäynnösten estämättä tietyin ehdoin (asiakaslaki 17 §, julkisuuslaki 26 §).
- Jos laissa erikseen määritellyillä tahoilla on tietoja, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten, ovat he velvollisia antamaan tiedot sosiaalihuollon viranomaiselle (asiakaslaki 20 §).

Keskeisintä pohtia, miten tiedon välittäminen tai välittämättä jättäminen vaikuttaa lapsen edun toteutumiseen!

Tietojen luovuttaminen ja pyytäminen 2/2

- Lähtökohtaisesti tietoja kannattaa hankkia yhteistyötä tekemällä, koska asiakirjoista ja lausunnoista voi jäädä puuttumaan jotain oleellisia tietoja, jotka nousisivat esille yhteisissä keskusteluissa. Tärkeää on, että asiat puhutaan avoimesti, jotta ei tule tulkintoja ja toimita sitten niiden mukaisesti.
- Jossain tilanteissa tietojen pyytäminen kirjallisesti on perusteltua, esimerkiksi tarvittavat lausunnot. Tietoja pyydetessä yksilöidään, miksi pyydetään ja mitä tietoja tarvitaan sekä miksi se on välttämätöntä (esimerkiksi sosiaalihuollon/lastensuojelun toteuttamiseksi).
 - Tietopyynnön kohteena oleva viranomainen voi aina vaatia kirjallisen tietopyynnön tekemistä, varsinkin jos tietopyyntö koskee toisen viranomaisen tai tahon salassa pidettäviä asiakasasiakirjoja. Silloin kun tietoja pyydetään tai luovutetaan, on asiakasasiakirjoihin merkittävä tiedon luovutuksen tai pyytämisen peruste ja se mitä tietoja tai pyyntö on koskenut.
- Sosiaalihuollon henkilöstöllä on laaja tietojen saantioikeus, kun ne vaikuttavat työskentelyyn ja eri toimijoilla on velvollisuus antaa tarvittavat välttämättömät tiedot. Tietoja pyydetään asiakaslain 20 §:n kautta. Huostaanoton valmistelussa, huostaanotosta päätettäessä tai sijaishuoltoa järjestettäessä on oikeus saada lausunto asiakaslain 20 §:ssä mainituilta tahoilta. Pyyntö tehdään lastensuojelulain 41 §:n mukaisena pyyntönä.
- Tietoa ei saa luovuttaa henkilöille, jotka eivät osallistu asiakkaan asian selvittämiseen tai palvelun toteuttamiseen tai niihin liittyviin tehtäviin, tai jollei kysymys ole tietojen välttämättömästä tarkastamisesta (asiakaslaki 17 §). Myös asiakkaan omaiset ja läheiset ovat lähtökohtaisesti sivullisia. Samoin esimerkiksi työyhteisön henkilöt, jos he eivät osallistu asiakkaan kanssa työskentelyyn.
- Sosiaalihuolto voi luovuttaa tietoja, kun mietitään lastensuojelun tarvetta, lapsen koulunkäyntiin liittyviä ratkaisuja ja tukea, lapsen psyykkiseen hyvinvointiin liittyvää tukea ja hoitoa, perheen monilaisten palveluiden toteuttamista. Myös muussa lainsäädännössä on kirjattu sosiaalihuollon velvollisuudesta antaa tietoja (esim. perusopetuslaki 41 §, varhaiskasvatuslaki 41 §). Sosiaalityöntekijällä on siis laajan tiedonsaantioikeuden lisäksi laaja tiedon luovuttamisen velvollisuus. Tietojen luovuttamisesta päättää aina sosiaalityöntekijä. Esimerkiksi sijaishuollossa olevan lapsen hoidosta vastaava (perhehoitaja tai lastensuojelulaitos) eivät voi luovuttaa salassa pidettäviä tietoja.
- Lainsäädäntö ei määritä tarkkaan, mitkä tiedot ovat välttämättömiä luovuttaa, mutta tässä kannattaa pohtia lapsen edun toteutumista. Esimerkiksi, mitkä tiedot auttavat siihen, että lapsi tulee ymmärretyksi ja autetuksi sekä oikein kohdatuksi. Joskus lastensuojelun asiakkuuden syyt tai sijoituksen syyt on oleellinen tieto koululle, jotta lasta voidaan tukea oppimisessa ja koulussa olemisessa.

Lauri, 15 vuotta

Laurilla on runsaasti koulupoissaoloja ja luokanvalvoja on huolissaan Laurin tilanteesta. Liikunnan opettaja on kertonut luokanvalvojalle huolensa Laurin mielialasta ja havaintonsa tähän liittyen.

Isä on kertonut koulukuraattorille, ettei saa Lauria kouluun. Isän mukaan Lauri vetäytyy omiin oloihinsa, eikä mielellään kerro isälle asioistaan, vaikka aiemmin isän ja Laurin välit ovat olleet läheiset.

- Laurilla, isällä tai koulun henkilöstöllä kannattaa varmistaa, että myös lastensuojelun sosiaalityöntekijä on tietoinen Laurin kokonaistilanteesta. Jos huoli jatkuu, voi yhteydenoton tai lastensuojeluilmoituksen tehdä uudelleen. Kouluakäymättömän lapsen tukemisessa keskiössä on monialainen yhteistyö lapsen, perheen koulun, oppilashuollon ja sosiaalitoimen välillä.
- Kouluakäymättömyys on usein näkyvä oire, jonka taustalla voi olla erilaisia tekijöitä. On tärkeä miettiä yhdessä sitä, mikä tukisi Lauria koulunkäynnissä ja mitä juurisyitä asiaan löytyy. Kun tilanteeseen vaikuttavat tekijät on tiedossa, on mahdollista miettiä juuri Laurin tarpeisiin vastaavaa tukea.
 - Lastensuojelun tukitoimena on mahdollista järjestää muun muassa perhetyötä tai tukihenkilö (sama mahdollisuus myös sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa), joka tukee esimerkiksi lapsen kouluunlähtöä. Tukitoimien järjestäminen perustuu lapsen/perheen tarpeeseen ja sosiaalityöntekijän arvioon. Sosiaalityöntekijän on arvioitava tukitoimien myöntämistä myös siitä näkökulmasta, että ne eivät saa passivoida lasta. Sen vuoksi esimerkiksi tilannetta ruokkivien tekijöiden tunnistaminen on tärkeää ennen kuin palveluita myönnetään.
- Laurin kuvatussa tilanteesta nousee monia kysymyksiä, jotka on tärkeä ottaa huomioon monialaisessa työskentelyssä:
 - Mitä koulun ja oppilashuollon tukitoimia on ja on ollut käytössä? Miten asiaa on selvitetty? Miten koulu on järjestänyt perusopetuslain mukaista tukea ja miten sitä voisi järjestää yhdessä lastensuojelun tuen kanssa?
 - Miten nivelvaihe alakoulusta yläkoulun puolelle on hoidettu?
 - Miten monialaista yhteistyötä on tehty?
 - Mistä koulupoissaolot johtuvat (juurisyitä)? Mikä ruokkii Laurin poisjääntiä koulusta? Mikä tulee kouluun kiinnittymistä?
 - Mitä palvelutarpeen selvityksen aikana on selvinnyt? Mistä johtuu suojelun tarve eli lastensuojelun asiakkuuden tarve ja miksi sosiaalihuollon palvelut eivät ole tässä riittäviä?
 - Miten lasta on tavattu ja hänen mielipidettä selvitetty? Mitä Lauri ajattelee tilanteestaan?
- Koska näkyvän oireilun taustalla voi olla monia eri tekijöitä, niin usein tilannetta pyrkii selvittämään ja tukemaan eri toimijat. Oppilashuollon tuki on tilanteessa keskeinen, mutta on tärkeää miettiä ne tahot, jotka asiaan ja ratkaisuihin voivat vaikuttaa. Kun asiaa tarkastellaan useasta näkökulmasta, löytyy sille myös useita mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja.

Koulun mahdollisuuksista tukea lasta 1/2

- Lapsella on velvollisuus osallistua opetukseen ja koululla on velvollisuus seurata opintojen edistymistä sekä tarjota siihen ohjausta ja tukea.
- Oppivelvollisuus laajeni vuonna 2021, mikä voi vaikuttaa myös monialaisen yhteistyön tarpeeseen nuoren opiskelujen tukemiseksi.
 - Ohjaus ja valvontavastuu kuuluvat koulutuksen järjestäjälle, mutta jos lapsi ei ole aloittanut koulunkäyntiä hänelle osoitetussa koulupaikassa, ohjaus ja valvontavastuu kuuluu kunnalle. (Oppivelvollisuuslaki 12 §, 13 § ja 14 §)
- Paikalliseen oppilashuoltosuunnitelmaan on kirjattu, millä tavoin poissaoloihin yleisellä tasolla reagoidaan. On tärkeää, että opettaja tuntee oppilaat ja muistetaan yksilölliset perusteet (huomioiden esimerkiksi oppilaan historia), missä tilanteessa ja miten poissaoloihin puututaan (yleisestä ohjeesta riippumatta).
- Ensisijaisesti poissaolojen selvittäminen ja tarkoituksenmukaiset toimet sovitaan lapsen ja huoltajien kanssa.
- Koulussa tukitoimet nivoutuvat kolmiportaisen tuen järjestelmään ja oppilashuollon tukitoimiin. Tarvittaessa lapselle järjestetään perusopetuslain sekä opiskelija- ja oppilashuoltolain mahdollistamat tukitoimet sekä käsitellään asiaa monialaisessa asiantuntijaryhmässä.
- Oppilas voi saada kerrallaan yhden tasoista tukea koulun toimesta. Tukimuotoja ovat esimerkiksi tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, avustajapalvelut ja erityiset apuvälineet. Jokaisella tuen tasolla voidaan käyttää kaikkia eri tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätökseen perustuvaa erityisopetusta. Lisäksi oppilas voi saada perusopetuslaissa säädetyn oppimisen ja koulunkäynnin tuen rinnalla oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädettyä yksilökohtaista oppilashuoltoa.
- Kuullaan aina lasta ja huoltajaa. Yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa.

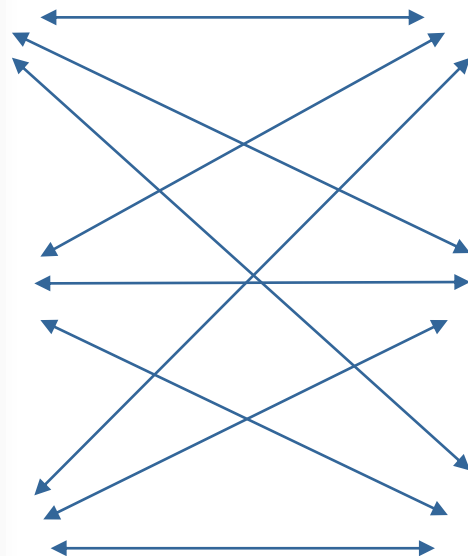
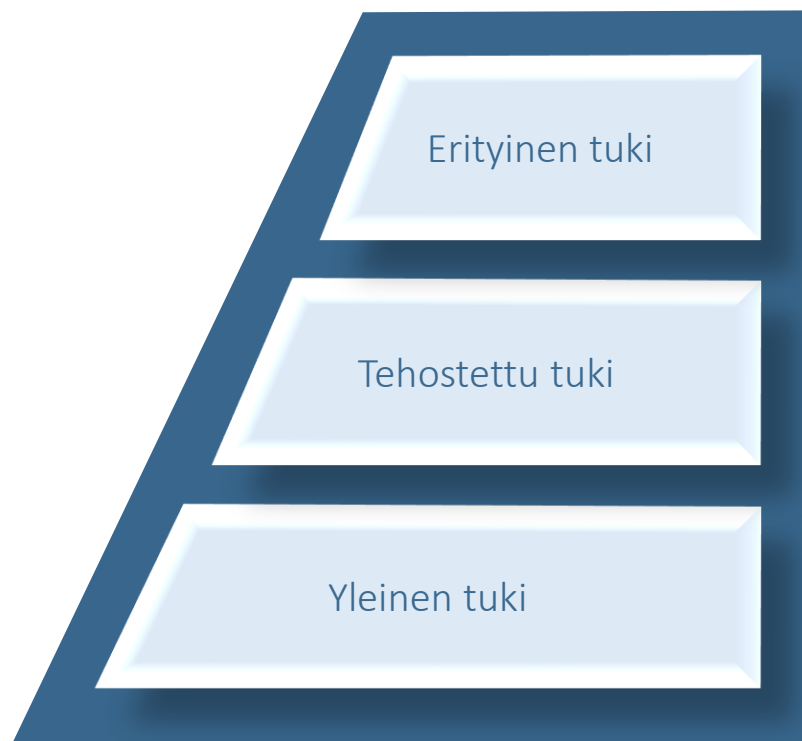
Koulun mahdollisuuksista tukea lasta 2/2

- Yleinen tuki: tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa osana koulun arkea. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. , jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista.
 - Tehostettu tuki: tuen tarpeen kasvaessa tulee saada tehostettua tukea ja se on jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista. Oppilas voi tällöin tarvita useampaa tuen muotoa. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tehostettua tukea annetaan oppilaalle laadittavan oppimissuunnitelman mukaisesti. Yhteistyö ja suunnitelmallisuus ovat tehostetun tuen toteutumisen edellytys.
 - Erityinen tuki: jos tehostettu tuki ei riitä auttamaan oppilasta selviytymään koulutyöstä, tehdään hänelle pedagogiseen selvitykseen perustuva erityistä tukea koskeva hallintopäätös. Oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), josta on käytävä ilmi erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja oppilaan saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Huoltajan tuki, moniammatillinen yhteistyö ja yksilöllinen ohjaus ovat tärkeitä.
- ❖ Joustoa oppilaan opiskeluun, opettamiseen ja arviointiin voidaan hakea myös erityisistä opetusjärjestelyistä. Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin perusopetuslaissa ja sen nojalla säädetään, jos se on perusteltua esimerkiksi oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä. Tämä voi tarkoittaa mm. koulupäivän lyhentämistä tai vapauttamista joistakin opinnoista. Nämä edellyttävät aina erillistä päätöstä.
- ❖ Vuosiluokkiin sitomaton opetus eli oman opinto-ohjelman mukaan opiskelu mahdollistaa jouston opintoihin käytettävissä olevan ajan suhteen. Oppilas voi siis edetä joissakin opinnoissa hitaammin kuin vuosiluokittain opiskeltaessa. Vuosiluokkiin sitomattoman opiskelun avulla voidaan välttää jo suoritettujen opintojen raukeaminen, mikä muuten tapahtuu oppilaan jäädessä luokalleen. VSOP:ssa tuntijako sekä oppiaineiden tavoitteet ja sisällöt määritellään opintokokonaisuuksittain. Hitaammin etenevä oppilas voi opiskella silti oman opetusryhmänsä mukana. Oman opinto-ohjelman mukaan opiskeleva oppilas saa lukuvuoden päätteeksi lukuvuositodistuksen hyväksytysti suorittamistaan opinnoista ja siirtyy seuraavalle vuosiluokalle. Vuosiluokkiin sitomattomasti opiskelevalle tulee laatia opinto-ohjelma. Oikeus vuosiluokkiin sitoutumattomaan opetukseen myönnetään harkintaperusteisesti ja siitä tehdään erillinen hallintopäätös.

Kolmiportainen tuki vs. sosiaalihuollon tuen tasot

- ❖ Eivät rinnasteisia keskenään, vaan mietittävä aina lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti eri tilanteet ja ympäristöt huomioiden

Oppimisen ja
koulunkäynnin tuki

Tuen tarpeiden tasot
sosiaalihuoltolaissa ja
lastensuojelussa

Lauri, 15 vuotta

Lauri tapaa koulupsykologia muutamia kertoja. Psykologin tutkimusten perusteella Laurilla on tarkkaavaisuuteen liittyviä haasteita. Koulupsykologi yhdessä muun oppilashuollon kanssa suosittelee Laurin siirtymistä pienryhmään, jotta Laurin koulunkäyntiin voitaisiin tarjota aiempaa tiiviimpää tukea ja samalla mahdollistettaisiin Laurille isoa ryhmää parempi opiskelurauha. Isä ja Lauri vastustavat siirtoa pienryhmään, koska Laurille tulisi monia muutoksia ja kaverisuhteet vaarantuisivat.

Isä vetoaa oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 15 §:ään ja pyytää koulupsykologia vielä tapaamaan Lauria psyykkisen voinnin kartoittamiseksi. Koulupsykologi tapaa Lauria, mutta Lauri ei tuo tapaamisilla juurikaan esiin ajatuksiaan omasta tilanteestaan tai toiveistaan.

Laurin ympärillä toimivilla aikuisilla ei ole tietoa siitä, mikä Laurin kouluun menemistä ja siellä olemista haastaa.

- Lapsi voi käyttää oppilashuollon palveluja matalla kynnyksellä ja niitä on tarjottava aina, mutta oppilashuollon työssä korostuu suostumuksellisuus. Huoltaja ei voi kieltää lasta käyttämästä oppilashuollon palveluja.
- Perheen, koulun, oppilashuollon ja lastensuojelun välillä on huomioitava, että päätäntävalta Laurin asioissa on Laurilla ja isällä. Ainoastaan tilanteessa, jossa lapsi on sijoitettu kiireellisesti tai huostaanotettu sosiaalitoimi voi perustellusta syystä (lapsen etu) ohittaa huoltajan mielipiteen.
- Jos perhe vastustaa jotain ehdotettua suunnitelmaa, todennäköisesti heillä on mielessä jokin toinen asia, joka auttaisi tilanteessa ehdotettua paremmin. Monialaisen yhteistyön keinoin tulee selvittää, mikä se on ja miten eri tahot voivat toimia tavoitteen toteutumiseksi.
- Huomioidaan työskentelyssä ympäristön vaikutus ja mahdollisesti muutetaan myös sitä tilanteen parantamiseksi ja tavoitteiden toteutumiseksi. Esimerkiksi miten muokataan ympäristö tukemaan Laurin koulunkäyntiä ja voiko ratkaisuna olla muutokset luokkatilassa.
- Lasta pyritään auttamaan siinä ympäristössä, missä hän toimii ja elää arkeaan. Lasta ei lähetetä pois ja ikään kuin ”paranemaan” muualle. Jokaisella lapsen elämässä ja arjessa mukana olevalla on rooli myös lapsen tukemisessa.
- Vaikka lapsen tilanne olisi haastava ja mukana useita eri toimijoita, on tärkeää muistaa lapsen ja hänen läheisten mukaan ottaminen työskentelyyn.
- Työntekijöillä tulee myös antaa perheille myös ohjausta ja neuvontaa tarpeen mukaan vahvistaen heidän toimijuuttaan sekä olla tukena asioiden edistämisessä, jos sille on tarvetta.

Oppilas- ja opiskelijahuollosta kiteytetysti

- Opiskeluhoolto on hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä, ylläpitämistä ja niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Opiskeluhoolto toteutetaan ensisijaisesti yhteisöllisenä oppilashuoltona, joka on koko opetusyhteisöä tukevaa, ennaltaehkäisevää toimintaa. Siinä seurataan, arvioidaan ja kehitetään opetusyhteisön ja oppilasryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan opetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä. Yksilökohtainen opiskelijahuolto on yksittäiselle oppilaalle annettavia palveluja: koulupsykologi, koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja, koululääkäri ja monialainen asiantuntijaryhmä.
- Opiskelijahuolto toteutetaan yhteistyössä opiskelijan ja huoltajan kanssa sekä siinä hyödynnetään monialaista osaamista (opiskeluhooltoryhmä, monialainen asiantuntijaryhmä). Lapsi voi myös itse hakeutua opiskeluhoollon palveluihin. Oppilaan tai huoltajan pyynnöstä opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhoollon psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä.
- Kun lapsella tulee tarve opiskeluhoollon palveluille, ensisijaisesti toimitaan aina lapsen suostumuksella ja yhdessä lapsen kanssa. Jos lapsi kieltää asioiden kertomisen huoltajalle, arvioidaan, onko se lapsen edun vastaista ja arvion siitä tekee oppilashuoltoon kuuluva sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö. Lapsen kieltä ei estä lastensuojeluilmoituksen tekemistä, jos tilanteesta on huoli. Se ei koske myöskään tilannetta, jossa sosiaalihuolto pyytää tietoa ja tällöin ne on annettava.
- Asian käsittely yksittäisen opiskelijan tueksi koottavassa monialaisessa asiantuntijaryhmässä perustuu opiskelijan tai, jollei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa suostumukseen. Opiskelijan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella hänen asiansa käsittelyyn voi osallistua tarvittavia opiskeluhoollon yhteistyötahoja taikka opiskelijan läheisiä. Jos alaikäisellä tai muutoin vajaavaltaisella ei ikänsä tai kehitystasonsa vuoksi ole edellytyksiä arvioida itsenäisesti asian merkitystä, huoltaja tai muu laillinen edustaja voi antaa siihen suostumuksen hänen sijastaan.
- Opiskeluhooltoryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa opiskelijan asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta ja ilmaista heille siinä tarkoituksessa salassa pidettäviä tietoja siten kuin julkisuus²⁶ §:ssä säädetään.
- Oppilaitoksen tai opiskeluhoollon työntekijä voi tehdä oppilashuoltoon yhteydenoton, jolla haetaan opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluja. Tämä pyritään tekemään yhdessä lapsen kanssa, mutta se voidaan tehdä myös ilman suostumusta. Tällöin lapselle annetaan tieto yhteydenotosta ja mahdollisuus keskustella yhteydenottoon liittyvistä syistä. Myös huoltajalle annetaan tieto yhteydenotosta.
- Monialaisten asiantuntijaryhmän jäsenillä on oikeus konsultoida opiskelijan asioissa muita asiantuntijoita, siinä tapauksessa myös tuoda ilmi salassa pidettäviä tietoja välttämättömyysperiaatteella (julkisuuslaki 26 §).

Lauri, 15 vuotta

Huoli Laurin psyykkisestä voinnista kasvaa. Isä huomaa Laurilla viiltelyjälkiä ja epäilee Laurin käyttävän kannabista, mutta isällä ei ole asiasta varmaa tietoa. Lauri kieltää kannabiksen käytön ja kertoo voivansa hyvin. Isä toivoo neuvoja, miten hän voisi tukea Lauria.

Koululääkäri tekee Laurille lähetteen nuorisopsykiatrialle, missä Lauri suostuu isän painostuksesta käymään tutkimusjakson. Laurilla diagnosoidaan masennus ja hänelle suositellaan lääkehoitoa sekä säännöllistä keskustelutukea. Isä kieltää lääkehoidon aloittamisen. Lauri ilmaisee kieltäytyvänsä läkehoidosta ja tuo esiin, että hän ei aio enää jatkossa matkustaa tapaamisiin nuorisopsykiatrialle.

- Jokainen, mm. Laurin itsetuhoisesta käyttäytymisestä ilmoitusvelvollisuuden piirissä oleva ammattilainen, on velvollinen ilmoittamaan Laurin tilanteesta sosiaalitoimeen. (Lisätietoa ilmoitusvelvollisuudesta sivuilla 16-18)
- Psyykkisen voinnin ja päihteidenkäytön osalta mukana tulee olla terveydenhuolto, jolla on toimivalta asiassa. Esimerkiksi kouluterveydenhoito, koululääkäri tai terveyskeskus. Psyykkisen voinnin osalta arvio tehdään aina terveydenhuollon toimesta. Myös akuutit tilanteet. Jos lapsella epäillään päihteidenkäyttöä, ensisijaisesti yhteys huoltajaan ja akuuteissa tilanteissa 112. (Yhteydenotto/lastensuojeluilmoitus aina myös sosiaalihuoltoon)
- Sosiaalitoimessa ei voida ottaa päihdeseuloja ja sieltä ei voi ”tilata” työntekijöitä toimittamaan lasta/nuorta seuloihin. Huoltaja voi toimittaa lapsen terveydenhuoltoon, jossa päätetään seulojen ottamisesta. (Lisätietoa sivulla 72)
- Lapsen ollessa itsetuhoisen on ensiarvoisen tärkeää tehdä yhteistyötä, jotta lasta ja perhettä voidaan auttaa parhaiten ja kokonaisvaltaisesti lapsen etu huomioden. Arvion mahdollisesta sairaalahoidon tarpeesta tekee terveydenhuolto. Sosiaalihuollon (lastensuojelun) tulee antaa myös täydentävää tukea näissä tilanteissa mukaan lukien ohjaus ja neuvonta.
- Jos lapsi kykenee päättämään potilaslain mukaan hoidostaan, hän voi kieltäytyä läkehoidosta. Tällöin tulee miettiä, mitä muuta voidaan ajatella läkehoidon tilalle. Ei voida nähdä vain yhtä ratkaisuvaihtoehtoa, vaan miettiä erilaisia ratkaisuja.
- Monialainen yhteistyö on tärkeää esimerkiksi tutkimusjakson aikana, ettei lasta vain lähetetä johonkin tutkittavaksi/parannettavaksi tai odoteta, että se yksistään tuo ratkaisun ja avun tilanteeseen. Myöskään yksistään esimerkiksi sijoitus ei ole näissä tilanteissa ratkaisu. Kaikkien toimijoiden tulisi työskennellä yhdessä, jotta lapsi voi asua kotona ja käydä koulua sekä saada tarvitsemaansa tukea.
- Monialaista yhteistyötä voi kuvata vastavuoroisena prosessina. Esimerkiksi terveydenhuolto voi tarjota osaamistaan lastensuojelun tueksi ja lastensuojelu puolestaan tukee lapsen mahdollisuuksia osallistua terveydenhuollon palveluihin.

Terveystenhooltolaki ja laki potilaan asemasta ja oikeuksista (potilaslaki)

- Jos lastensuojelun toteuttaminen edellyttää terveydenhuollon palveluja, on terveydenhuollon ammattihenkilökunnan osallistuttava sosiaalihoollon toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa tai kun potilas muutoin tarvitsee sekä terveydenhuollon että sosiaalihoollon palveluja, on sovellettava niitä terveydenhuollon ja sosiaalihoollon säännöksiä, jotka potilaan edun mukaisesti parhaiten turvaavat tuen tarpeita vastaavat palvelut ja lääketieteellisen tarpeen mukaisen hoidon.
- Hyvinvointialueen on järjestettävä kouluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien perusopetusta antavien oppilaitosten oppilaille. Kouluterveydenhuolto kuuluu opiskeluhoollon palveluihin. Sen tehtävänä on muun muassa oppilaan vanhempien ja huoltajien kasvatustyön tukeminen, oppilaan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukeminen sekä pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen yhteistyössä muiden oppilashuollon toimijoiden kanssa sekä tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen. Kunnan on kouluterveydenhuoltoja järjestäessään toimittava yhteistyössä vanhempien ja huoltajien kanssa sekä muun oppilashuolto- ja opetushenkilöstön ja muiden tarvittavien tahojen kanssa.
- Alaikäisen potilaan mielipide hoitotoimenpiteeseen on selvitettävä silloin, kun se on hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Jos alaikäinen ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa.
- Jos alaikäinen potilas ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden kykenee päättämään hoidostaan, hänellä on oikeus kieltää terveydentilaansa ja hoitoansa koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.
- Alaikäisen tai potilaan huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla ei ole oikeutta kieltää potilaan henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi annettavaa tarpeellista hoitoa.
- Terveystenhooltolaissa säädetään, että lapselle ja hänen perheelleen on järjestettävä viipymättä lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät terveydenhuollon palvelut, jos lastensuojelun tarve johtuu riittämättömistä terveydenhuollon palveluista. Näissä tilanteissa tarvittava hoito on järjestettävä tarvittaessa nopeamminkin kuin hoitotakuu edellyttäisi.
- Lastensuojelulain 15 §:n mukaan hyvinvointialueen terveydenhuollon toimintayksiköstä on mahdollista saada asiantuntija-apua sekä tarvittaessa lastensuojelun asiakkaana olevalle on järjestettävä tutkimus- ja terapiapalvelut. Päihdehoidosta säädetään terveydenhuoltolaissa, joka koskee myös alaikäisiä.

Lauri, 15 vuotta

Lauri tapaa sattumalta vanhan opettajansa Kallen. Lauri tuo esiin, että ei tunne niin hyvin oppilashuollon toimijoita tai sosiaalityöntekijää, että haluaisi puhua asioistaan heille. Kalle tuntee Laurin historiaa, minkä vuoksi hän osaa puhua asioista siten, että saa Laurin hieman avaamaan ajatuksiaan. Lauri kertoo Kallelle, että hän tuntee olevansa koulussa yksinäinen ja tuo esiin myös koulukyytiin lähtemisen vaikeana alakoulun kiusaamistilanteiden vuoksi. Lauri kuvailee kokevansa aamuisin paniikkikohtausten tyyllisiä tilanteita etenkin silloin, kun isä lähtee aikaisin töihin. Lauri myös ilmaisee olevansa huolissaan äidistään ja kokevansa raskaana sen, että hän ei voi puhua isälle äidin tilanteesta, sillä isä ei ole eron jälkeen halunnut puhua äidistä. Asioiden pyöriminen mielessä valvottaa Lauria iltaisin, eikä hänellä ole jaksamista ja motivaatiota koulunkäyntiin.

Lauri antaa Kallelle luvan välittää tietoa Kallen kokemuksista niin isälle, kouluun kuin lastensuojeluunkin. Kalle ottaa Laurin isän kanssa puheeksi myös Laurin äitiin liittyviä asioita, mutta isä ei halua keskustella aiheesta ollenkaan. Lopulta Kalle arvioi, että ei ole Laurin edun mukaista, jos äitiin liittyvien asioiden esiin nostaminen jää Laurin vastuulle. Laurin antaessa suostumuksen Kalle välittää yhteydenoton keinoin Kallen esiin tuomia ajatuksia Kallen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

- Kaikessa työskentelyssä on tärkeää tavoittaa lapsen kokemus: mitä lapsi ajattelee, kokee ja tuntee. Tätä ei tulisi muodostaa muiden näkemysten ja kertomusten kautta, vaan lapsen itsensä.
- Läheisten ja lapsen arjessa toimivien ihmisten vaikutus on suuri. Kuka tahansa voi toimia "Kallena" lapsen/nuoren tilanteessa.
- Vaikutamme lapseen ja hänen tilanteeseen myös silloin, kun olemme passiivisia. Esimerkiksi jos toinen vanhempi ei ole läsnä lapsen arjessa tai työntekijä ei ehdi tavata lasta, voi lapsi kokea tilanteista johtuen monenlaisia tunteita, kuten turvattomuutta ja merkityksettömyyttä.
- Kaikki ihmissuhteet lapsen eri kasvuympäristöissä tuovat lapsen elämään jotakin. Osa suhteista vahvistaa haasteita, osa voimavaroja, osa jotain siltä väliltä. On tärkeä tarkastella ja olla tietoinen näistä suhteista, sillä eri suhteista voi löytyä avaimia positiivisen muutoksen tukemiseen.
- Lisäksi on tärkeä huomioida aiemmat kokemukset ja niiden vaikutus nykyisessä tilanteessa ja ympäristössä. Esimerkiksi onko aiemmin havaittu kiusaamista ja miten tilanteessa on toimittu? Miten tämä voidaan huomioida nykyisessä tilanteessa?
- Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi on lastensuojeluilmoituksen lisäksi yksi väylä tiedon välittämiseen. (Lisätietoa sivuilla 14-16)

Lauri, 15 vuotta

Kallen tekemän yhteydenoton vuoksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä saa merkityksellistä lisätietoa Laurin kokonaistilanteesta. Sosiaalityöntekijä viestittää Laurille, että haluaisi jutella Laurin kanssa kahdestaan, jotta he voisivat yhdessä yrittää ymmärtää tilanteeseen vaikuttavia tekijöitä ja siten miettiä myös Lauria tukevia ratkaisuja.

Sosiaalityöntekijä pohtii, olisiko perhetyöstä hyötyä Laurin kokonaistilanteessa, mutta Laurin, isän ja sosiaalityöntekijän arvion mukaan yhteinen ymmärrys perheen ja Laurin todellisesta tuen tarpeesta on selvitettävä ennen kuin kutsutaan mukaan uusia toimijoita. Sosiaalityöntekijä jatkaa työskentelyä Laurin ja perheen sekä Laurin asioissa mukana olevien toimijoiden kanssa.

- Tilanteessa lähdetään liikkeelle lapsen tarpeista ja millaista tukea hän tarvitsee, eikä siitä, että on olemassa tietynlaista tukea tai palveluja, joihin lapsen tulee muokkautua/mahtua.
- Oleellisen tärkeää on kuulla ja kuunnella Lauria, ja antaa Laurin pohtia, miten kiusaamiseen, pahaan oloon ja huoleen äidistä voitaisiin puuttua. Yleensä lapsella on mielessä joku ratkaisuvaihto, mikä voisi auttaa.
- Monialaisessa yhteistyössä pyritään löytämään yhteistä ymmärrystä lapsen tilanteesta ja käytöksestä. Tämän kautta voidaan lähestyä erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja sopia yhteisistä toimintatavoista.
- Monialaisessa yhteistyössä kartoitetaan eri toimijoiden mahdollisuudet tukea ja myös muokkautua Laurin tarpeisiin. Pyritään yhdessä löytämään juuri Laurille sopivat vaihtoehdot: jokainen toimija miettii omia mahdollisuuksia tukea ja tarvittaessa muuttaa toimintaansa. Tämä edellyttää joustavuutta ja joskus myös "omien rajojen ylittämistä" esimerkiksi jalkaudutaan kotikäynnille, vaikka se ei varsinaisesti kuuluisi omaan työnkuvaan, jos se lapsen tukemisen kannalta on keskeistä.
- Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla tulee aina olla tavoite ja tarkoitus sekä niistä sovitaan yhteisesti lapsen ja huoltajien kanssa. Tukitoimia tulee myös seurata ja arvioida säännöllisesti. Jos tukitoimi ei auta tilanteessa, on tärkeää muuttaa toimintaa.

Lauri, 15 vuotta

Laurin asioissa tehdään tiivistä yhteistyötä ja jokainen tukee Lauria omasta työtehtävästään käsin. Jokaisella toimijalla on oma rooli ja velvoitteet omassa lainsäädännössään.

Sosiaalityöntekijä tapaa Lauria ja myös isää säännöllisesti. Isä järjestää työtehtävänsä siten, että pystyy olemaan aluksi aamuissa Laurin tukena. Tapaamisilla käsitellään myös Laurin äitiin liittyviä huolia. Sosiaalityöntekijä toimii Laurin tukena asian käsittelyssä isän kanssa. Lopulta isä alkaa pohtia tilannetta Laurin näkökulmasta ja ymmärtää, minkälainen merkitys sillä on Laurille, että isä tukee Laurin ja äidin välistä suhdetta. Laurin stressi helpottaa hieman ja hän alkaa pitää säännöllisesti yhteyttä äitiinsä. Yhdessä mietitään esimerkiksi erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja koulumatkojen tukemiseksi ja niihin liittyvien ahdistuneisuustilojen helpottamiseksi. Lauri kertoo, että olo ei tunnu enää niin toivottomalta ja yksinäiseltä kuin ennen. Lauri myöntää käyttäneensä aiemmin kannabista, mutta ei kertomansa mukaan koe siihen enää tarvetta.

Myös koulukuraattori osallistuu joihinkin tapaamisiin ja Lauri pian alkaa käydä hänen luona säännöllisesti. Myös kouluterveydenhuoltajan kanssa sovitaan yhteisesti, miten Lauri ja muut toimijat voivat toimia, jos Laurin vointi edelleen huolestaa. Koulussa kiinnitetään huomiota siihen, että Lauri saisi onnistumisen kokemuksia ja kokisi kuuluvansa joukkoon. Opettaja pyrkii järjestämään opetushetkiä, jossa mahdollistuu pienryhmä/parityöskentely. Näin Lauri pääsee tutustumaan eri tavoin toisiin oppilaisiin saa uusia kavereita. Opettaja huomaa Laurin mielenkiinnon rumpujen soittamiseen ja kannustaa Lauria bändikerhoon. Lauri innostuu rumpujen soittamisesta ja saa sitä kautta mielekästä tekemistä vapaa-aikaan sekä lisää uusia kavereita.

Yhteisiä verkostotapaamisia pidetään säännöllisesti. Laurin tilanne menee parempaan suuntaan ja häntä voidaan tukea peruspalveluilla. Sosiaalityöntekijä tapaa Lauria harvemmin parin kuukauden ajan, minkä jälkeen asiakkuus lastensuojelussa päätetään todeten yhdessä asiakkuus tarpeettomaksi.

Lauri, 15 v.

– ENTÄ JOS...

Lauri kertoo oppilashuollon työntekijälle/terveydenhuollon työntekijälle, että hänellä on käynyt mielessä halu vahingoittaa itseään tai muita vakavasti. Lauri vetoaa kielto-oikeuteen ja vaatii, että hänen huoltajalleen ei saa kertoa asiasta.

Miten tämä vaikuttaa huoltajan ja eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön?
Mikä on äidin (ei huoltaja) rooli työskentelyssä?

- Ensisijaisesti huoltajalla on vastuu toimia asiassa ja pyritään työskentelemään lapsen sekä huoltajan kanssa. Huoltaja voi lähteä lapsen kanssa terveydenhuoltoon.
- Keskeistä tilanteessa on terveydenhuollon arvio Laurin voinnista ja tarvittaessa terveydenhuollon on järjestettävä Laurille tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluja. Arvion näistä tekevät terveydenhuollon ammattilaiset. Jos Laurin asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on sellaista Lauriin liittyvää tietoa, jolla voi olla vaikutusta terveydenhuollon arvioon, hänellä on velvollisuus välittää tietoa terveydenhuoltoon asiakaslain 17 §:n mukaisesti.
- Sosiaalityöntekijä voi aina konsultoida terveydenhuollon ammattilaisia.
- Jos Lauri vaatii potilaslain kielto-oikeuden nojalla, että oppilashuollon tai terveydenhuollon työntekijä ei saa kertoa jostain häneen liittyvästä asiasta huoltajalle, työntekijän on arvioitava tilannetta ja tehtävä lastensuojeluilmoitus Laurin tilanteesta. Vaikka Lauri olisi käyttänyt myös asiakaslain tarkoittamaa kielto-oikeutta, voidaan tiedot luovuttaa Laurin isälle huoltajan, jos se on sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan Laurin edun mukaista.
- Tilanteessa täyttyy velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelussa ilmoituksen sisällöstä kerrotaan huoltajalle, jos kertominen ei ole uhka lapsen hengelle ja terveydelle.
- Lastensuojelu selvittää myös muiden läheisten mahdollisuutta tukea Lauria, kuten toisen vanhemman, joka ei ole huoltaja. Tämä tehdään Laurin ja huoltajan kanssa yhteistyössä.
- Jos Laurin tilanteessa arvioidaan kiireellisen sijoituksen tarvetta, tällöin sosiaalityöntekijän on oltava yhteydessä myös äitiin.

Lapsen kieltäminen asiakaslain mukaan

- ✓ Lapsi voi kieltää tietojen annon huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Tästä säädetään sosiaalihuoltolaissa, terveydenhuollon ja opiskeluhoollon lainsäädännössä.
 - ”Alaikäinen voi ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laatu painavasta syystä kieltää antamasta itseään koskevia tietoja lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi alaikäisen edun vastaista. Jos alaikäinen tai hänen laillinen edustajansa ovat asianosaisena sosiaalihoolltoa koskevassa asiassa, laillisella edustajalla on kuitenkin oikeus tiedonsaantiin siten kuin viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:ssä säädetään.” (Asiakaslaki 11 §.)
- ✓ Sosiaalityöntekijän arvioitava kieltäminen oikeuden syytä, merkitystä ja pohdittava, onko lapsen esittämä syy riittävän painava. Arvio tehdään aina tilannekohtaisesti.
 - Huomioitava lapsen ikä ja kehitystaso: mitä vanhempi lapsi ja mitä vähäisemmästä asiasta huoltajan roolin suhteen on kyse, sen perustellumpaa kiellon noudattaminen voi olla.
 - Jos sosiaalityöntekijän arvion mukaan on lapsen edun vastaista, että huoltajat eivät tiedä lasta koskevasta asiasta, kieltäminen väistyy.
- ✓ Lapsen kertoma kieltäminen ja sen perusteena oleva painava syy tulee kirjata sosiaalihoollon asiakirjoihin. Samoin perustelut, jos arvioidaan, ettei tätä toteuteta.
- ✓ Jos alaikäinen tai hänen laillinen edustajansa ovat asianosaisena sosiaalihoolltoa koskevassa asiassa, laillisella edustajalla on kuitenkin oikeus tiedonsaantiin. Huoltaja on asianosainen esimerkiksi lastensuojeluasiassa ja tällöin tiedonsaantioikeus menee lapsen kieltäminen oikeuden edelle. Esimerkiksi huoltajalle kerrotaan lastensuojeluilmoituksen sisältö. Tiedot tai osa niistä voidaan jättää antamatta jos julkisuuslain 11 §:n mukaiset edellytykset täyttyvät tiedon saannin rajoittamiselle (erittäin tärkeä yksityinen tai yleinen etu tai lapsen etu).
- ✓ Jos lapsi kieltää tietojen antamisen, ei se vaikuta viranomaisten oikeuteen saada tai luovuttaa tietoja (toiselle viranomaiselle tai yksityiselle).

Lauri, 15 v.

- ENTÄ JOS:

Huoltaja kieltää
lapsen tarvitseman
tutkimusjakson ja
hoidon?

- Jos lapsella on useampi huoltaja ja toinen huoltaja on antanut luvan, terveydenhuollossa ratkaistaan, ottavatko lapsen vastaan. Jos toinen huoltajista katsoo, että lapsi on välttämätön saada tutkimuksiin, on asia järjestäminen huoltajan vastuulla. Hänen on tarvittaessa tehtävä lapsen huoltoon liittyviä ratkaisuja.
- Sosiaalityöntekijä ei voi antaa lupaa huoltajan puolesta.
- Lastensuojelulain 28 §:ssä säädetään sosiaalityöntekijän mahdollisuudesta hakea hallinto-oikeudelta lupaa lasta koskevan lääkärin tai muun asiantuntijan suorittamaan tutkimukseen. Edellytyksenä luvan myöntämiselle on, että tutkimus on välttämätön lastensuojelutarpeen selvittämiseksi ja millaista tukea tulisi järjestää sekä huoltaja on kieltänyt tutkimuksen tekemisen.
 - Hakemukseen tulee selvittää lapsen mielipide. Hallinto-oikeus kuulee ennen päätöksensä antamista huoltajia ja 12-vuotta täyttänyttä lasta. Erityisen kiireellisessä tilanteessa päätös voidaan antaa ilman huoltajan kuulemista.
 - Jos hallinto-oikeus antaa luvan tutkimuksille, mutta lapsi kieltäytyy tutkimustilanteesta, tulee sovellettavaksi potilaslaki. Jos lapsi on riittävän kypsä päättämään omasta hoidostaan, hän voi kieltäytyä tutkimuksesta.
- Potilaslain 9 §:n mukaan huoltaja ei voi kuitenkaan kieltää henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran johdosta annettavaa hoitoa. Tässä tilanteessa lapsi on jo sairaalassa/terveydenhuollon hoidon piirissä ja ratkaisut tehdään terveydenhuollon lainsäädännön mukaisesti.
- Jos lapsi ei ole esimerkiksi sairaalassa ja kysymys on lapselle annettavasta välttämättömästä hoidosta lapsen sairauden takia ja huoltaja kieltää hoitotoimenpiteet, on harkittava täyttyykö lapsen kiireellisen sijoituksen edellytykset hoitotoimenpiteen suorittamiseksi. Tällaisessa tilanteessa on aina konsultoitava ennen päätöksen tekoa hoitavan lääkärin tai muun terveydenhuollon asiantuntijan kanssa. Huomioitava on, että lainmukaiset kiireellisen sijoituksen kriteerit täyttyvät eli lapsi on akuutissa vaarassa. Tällöin sijaishuoltopaikkana toimii sairaala. Esimerkiksi kyse voi olla toimenpiteestä, jossa tulisi tehdä verensiirto, jonka huoltaja kieltää. Hoitotoimenpiteen jälkeen kiireellinen sijoitus tulee lopettaa, jos sijoitusperusteet liittyivät ainoastaan akuutin hoidon järjestämiseen.

Lauri, 15 v.

- ENTÄ JOS:

Laurin isän nykyinen puoliso kohdistaa jatkuvaa henkistä väkivaltaa Lauria kohtaan. Voiko lastensuojelu velvoittaa isää muuttamaan Laurin kanssa pois perheen yhteisestä kodista?

- Lastensuojelu ei voi velvoittaa huoltajaa muuttamaan Laurin kanssa. Lastensuojelu voi keskustella lapsen ja huoltajan kanssa kasvuolosuhteista, turvallisesta kasvusta ja kehityksestä sekä ohjata ja tukea tässä perhettä. Lastensuojelun tukitoimet ovat vapaaehtoisia. Pyritään selvittämään lapsen kokemukset ja tuodaan lapsen näkökulmaa esille sekä tehdään tarvittaessa monialaista yhteistyötä. Yleensä on perusteltua keskustella tilanteesta toimimisesta yhdessä poliisin kanssa ja poliisia voi konsultoida. Tällaisissa tilanteissa on keskeistä etsiä yksilöllinen ratkaisu lapsen turvaamiseksi välittömästi. Joissain tilanteissa esimerkiksi toinen huoltaja voi toimillaan pystyä turvaamaan lapsen tilanteen.
- Huoltajan on ensisijaisesti turvattava lapsen tilanne ja jos hän ei siihen kykene, niin lastensuojelussa arvioidaan sijoituksen tarve. Lapseen kohdistuvassa rikosepäilytilanteessa on ensisijaista aina lapsen turvallisuuden varmistaminen. Huoltajien lisäksi vastuu lapsen turvallisuudesta on sosiaalitoimella. Sosiaalitoimen velvollisuus on myös tukea perhettä. Arvion tekemisessä monialaisella näkemyksellä ja lapsen kanssa työskentelyllä on tärkeä merkitys.
- Poliisitutkinta tai poliisin pyyntö, ettei asianosaisiin oltaisi yhteydessä, ei muuta lastensuojelun viranomaisen velvollisuutta ryhtyä niihin toimenpiteisiin, mihin lastensuojelulaki velvoittaa: selvittää välitön vaara ja toteuttaa mahdolliset kiireelliset tukitoimet. Poliisin kanssa keskustellaan mm. tietojen antamisesta huoltajalle. Huomioitavaa on, että lastensuojelussa asianosaisilla on tiedoksisaantioikeus ja sitä voi rajoittaa vain julkisuuslain 11 §:n 2 momentin nojalla. Kiireellistä sijoitusta tai yhteydenpidon rajoittamista ei voida tehdä poliisin tutkintaa varten, vaan nämä arvioi aina lastensuojelun viranomainen lastensuojelulain mukaisesti.
- Keskeistä on miettiä, aiheutuuko lapselle vaaraa, jos asiasta kerrotaan huoltajille. Asianosaiset voivat esimerkiksi pyrkiä vaikuttamaan lapseen eri keinoin. Tämä voi myös vaarantaa tutkinnan, mikä voi heijastua lapsen oikeuksien toteutumiseen. Huomioitavaa on, että sosiaalihuollon työntekijä ei saa luovuttaa poliisiin tutkintaan liittyviä tietoja asianosaisille. Poliisi vastaa oman asian tiedottamisesta.
- Jos poliisi pyytää asiakirjoja (kirjallinen pyyntö), niin luovutetaan vain ne kohdat, jotka liittyvät asiaan. Jos lapsi tutkitaan oikeuspsykiatrisella, siihen liittyvät asiakirjat ovat osa esitutkintaa ja niistä päättää vain poliisi. Huomioitavaa, että viranomainen aina itse vastaa päätöksestä, luovuttaako hän asiakirjoja.

Lapseen kohdistuva rikosasia

- ✓ Lapseen kohdistuvan rikoksen (esimerkiksi väkivalta) epäilyn herätessä on otettava välittömästi yhteys sosiaalitoimeen ja poliisiin! Yhteydenotto tulee tehdä informoimatta huoltajia, jos rikoksesta epäilty kuuluu lapsen perheeseen tai lähipiiriin!
 - Katso ohjeita: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/ilmoitusvelvollisuus-lapseen-kohdistuvasta-vakivallasta/vakivaltaepailyn-heraaminen>
- ✓ Poliisia on aina mahdollista konsultoida → lapsen ollessa kyseessä suositeltavaa konsultoida hyvin matalalla kynnyksellä!
 - Muistathan, että vaikka poliisi toteaa, ettei ilmoituksen kynnys välttämättä ylity, ilmoittaja itse päättää ja harkitsee tekeekö sen. Ilmoittajan vastuu ei poistu, vaikka poliisin arvion mukaan ilmoituksen tekeminen on tarpeetonta.
- ✓ Poliisille tehtävän ilmoituksen tekee lähtökohtaisesti se taho, jolle tieto on tullut ensimmäisenä. Jos vastaanotetaan lastensuojeluilmoitus ja ilmoituksen tehnyt taho ei ole ollut yhteydessä poliisiin, ei voida ”palauttaa” velvollisuutta heille, vaan tällöin sosiaalitoimesta tehdään ilmoitus poliisille. Aina on kuitenkin mahdollista lisäksi kannustaa myös ilmoituksen tehnyttä tahoja tekemään ilmoituksen myös poliisille. Tärkeintä on, että tieto menee poliisille, eikä ilmoitus jää tekemättä.
- ✓ Lastensuojelulain 25 §:ssä on säädetty ilmoitusvelvollisille ehdoton ilmoitusvelvollisuus poliisille, kun heillä on tehtävässään saatujen tietojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu:
 - seksuaalirikos (rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko)
 - henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta
- ✓ Vähäisemmän rikoksen osalta salassa pidettävien tietojen antamisesta säädetään asiakaslain 18 §:ssä, joka myös mahdollistaa harkinnan käyttämisen. Keskeistä on aina arvioida lapsen edun toteutuminen. Jos epäilet, että lapseen on kohdistunut rikos, on suositeltavaa aina konsultoida poliisia ja tehdä ilmoitus matalalla kynnyksellä.

Tärkeintä on, että tieto mahdollisesta lapseen kohdistuvasta rikosasiasta välitetään sekä sosiaalitoimeen että poliisiin mahdollisimman nopeasti lapsen turvallisuuden ja edun toteutumiseksi!

Lauri, 15 v.

- ENTÄ JOS:

Lauri vaikuttaa
koulussa
päähtyneeltä?

- Ellei lapsen terveydentila edellytä välitöntä yhteyttä terveydenhuoltoon, lapsen ollessa päihtynyt otetaan ensisijaisesti yhteys huoltajaan. Huoltaja voi toimittaa lapsen tarvittaessa terveydenhuoltoon, jossa voidaan ottaa esimerkiksi seulat. Terveydenhuollossa arvioidaan Laurin kunto ja tarvittaessa jää hoitoon terveyspalveluihin.
- Lastensuojelusta ei voida kuljettaa, painostaa tai velvoittaa päihdeseulaan, eikä niitä oteta lastensuojelussa. Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet ovat mahdollisia vain lapsen ollessa kiireellisesti sijoitettu tai huostaanotettu, mutta tällöin on täyttyttävä lastensuojelulain mukaiset edellytykset. Päihdeseulaan ei voida painostaa tai velvoittaa edes lapsen suostumuksella. Lapsen aidosta omasta halusta voi järjestää seulojen ottamisen, mutta on arvioitava huolella, milloin voidaan olla varmoja siitä, että lapsen suostumus ja oma tahto on aito. Lapsen aito oma tahto voi toteutua esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi itse hakeutuu päihdehoitoon tai haluaa itse osoittaa olevansa päihteen (lapsella itsellään motiivi ja motivaatio seuloihin). Lapsella on myös oikeus peruuttaa suostumuksensa, mitä ei voi tulkita positiiviseksi seulaksi.
- Jokaisessa yksikössä olisi tärkeä olla toimintaohjeet akuuttien tilanteiden varalle. Oli kyse sitten päihteenkäytöstä tai muusta tilanteesta, mikä aiheuttaa vaaraa lapselle itselleen tai muille. Epävarmoissa tilanteissa on tärkeää konsultoida matalalla kynnyksellä esimerkiksi oman yksikön henkilöstöä, opiskeluhoillon työntekijää tai sosiaalihuoltoa.
- Jos oman alueen sosiaalityöntekijään/virka-aikaiseen päivystykseen ei saa yhteyttä, ota yhteys akuuteissa tilanteissa sosiaalipäivystykseen. Sosiaalipäivystys turvaa ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun kaiken ikäisille. Sosiaalipäivystykseen saa yhteyden myös hätäkeskuksen kautta (112).
- Jos tilanteessa on väkivallan uhkaa, sosiaalitoimella on oikeus saada poliisilta virka-apua tehtävän suorittamiseksi. Poliisi myös yleensä selvittää asianosaisten taustat poliisirekisteristä.
- Lapsi voi palata kotiinsa huoltajan kanssa, jos se on riittävää lapsen turvallisuus huomioiden. Sosiaalityöntekijän on arvioitava, tarvitaanko tilanteessa kiireellisiä avohuollon tukitoimia tai onko lapsi niin vakavassa vaarassa, että kiireellinen sijoitus välttämätön ja lapsen edun mukainen ratkaisu. Yleensä pyritään toimimaan niin, että tilanne turvataan lievemmillä toimenpiteillä. Myöskään sijaishuoltopaikat eivät ota vastaan päihtyneitä lapsia/nuoria.

Lauri, 15 v.

- ENTÄ JOS:

Laurin käytös muuttuu aggressiiviseksi ja hän ajautuu tappeluihin, joissa on vahingoittanut itseään ja muita. Laurilla tulee lisäksi vakavia riitoja isän kanssa. Lauri myös varastaa isältä suuria summia rahaa. Laurilla on usein vakavaa päihteidenkäyttöä ja isä kokee olevansa keinoton Laurin kanssa. Myöskään äiti ei ole valmis ottamaan Lauria luokseen asumaan. Lauri ei ota vastaan hänelle tarjottua tukea.

- Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä.
- Sijaishuollosta puhutaan, kun lapsi on sijoitettu lastensuojelulain 49 §:n mukaisesti: huostaanotto, kiireellinen sijoitus tai hallinto-oikeuden antama väliaikais määräys sijoituksesta, lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämiseksi kodin ulkopuolella.
 - Sijaishuollosta ei puhuta, jos lapsen hoito ja huolenpito on järjestetty avohuollon tukitoimena lastensuojelulain 37§:n mukaisesti. Lapsi voidaan tällöin sijoittaa yksin, yhdessä huoltajan, vanhemman tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. (Lisätietoa lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle sivuilla 33-34)
- Lauri vaarantaa omalla käytöksellään turvallisuutensa ja lisäksi huoltaja ei koe voivansa turvata lapsen tilannetta, joten Laurista tehdään kiireellinen sijoitus. Lauri itse vastustaa sijoitusta.
- Tilanteet, joissa lapsi on otettava huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto ovat:
 - jos puutteet lapsen huolenpidosta tai muut kasvuolosuhteen uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai
 - jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään.
- Huostaanotto on aina viimesijainen keino turvata lapsen tilanne. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos:
 - avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia, taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja
 - jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.
- Huostaanottoon liittyy aina suunnittelua ja valmistelua, jossa monialainen yhteistyö on tärkeää esimerkiksi sijaishuoltopaikkaa ja tarvittavaa tukea miettiessä.

Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle: huostaanotto

- Huostaanotto tarkoittaa, että lapsen kasvatuksesta ja hoidosta huolehtiminen sekä vastuu siirtyy sosiaalitoimelle/viranomaiselle (ikään kuin huoltajan tehtävät). Huoltajat säilyvät edelleen huoltajina ja heidän kanssa tehdään yhteistyötä huomioiden lapsen etu. Huoltajia ja vanhempia ei voida sivuuttaa työskentelyssä.
- Huostaanotolle tulee olla lastensuojelulain 40 §:n mukaiset perusteet. Esimerkiksi koulunkäynnin laiminlyönti ei ole riittävä peruste huostaanotolle. Se voi olla yksi tekijä lapsen tilanteen kokonaisarvioinnissa, jos tilanteessa on myös muita lapsen terveyttä ja kehitystä vaarantavia tekijöitä, huostaanottoa arvioitaessa. Tällaisiin tilanteisiin liittyy yleensä monitahoisia haasteita, joten monialainen yhteistyö arviota tehdessä on keskeistä.
- Kun huostaanottoa aletaan arvioida, tehdään yhteistyötä lapsen, perheen ja muiden läheisten sekä toimijoiden kanssa. Sijoitustilanteessa tulee selvittää lapsen terveydentila. Yhteistyötä on tärkeä tehdä myös mietittäessä sijaishuoltopaikkaa, jonka valinnassa huomioidaan lapsen tarpeet ja huostaanoton syyt. Tilanteessa selvitetään myös läheisten mahdollisuus ottaa lapsi luokseen. Sijaishuoltopaikkana voi toimia sukulaiset/läheiset, perhehoito, perhekoti tai lastensuojelulaitos.
- Huostaanoton arviointia varten voidaan pyytää muilta viranomaisilta ja yhteistyötahoilta lausuntoja. Asianosaisilla on mahdollisuus tutustua ratkaisun perusteena oleviin lausuntoihin ja heitä kuullaan huostaanottoon ja sijaishuoltopaikan valintaan liittyen. Asioiden käsittelemisestä ja päätöksenteosta säädetään lastensuojelulain lisäksi hallintolaissa.
- Huostaanotto voi olla suostumuksellinen, jolloin siitä päättää johtava viranhaltija. Muutoin huostaanotosta päättää aina johtavan viranhaltijan tekemän hakemuksen perusteella hallinto-oikeus.
- Lapselle tehdään aina asiakassuunnitelma. Myös lapsen vanhemmille tehdään tarvittaessa asiakassuunnitelma, missä sovitaan heidän tarvitsemastaan tuesta.
- Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja sen perusteita tulee arvioida säännöllisesti. Huostassapito on lopetettava heti, kun huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Se ei kuitenkaan saa olla lapsen edun vastaista. Huostaanotto lakkaa viimeistään lapsen täyttäessä 18 vuotta.
- Viranomaisella on velvollisuus ryhtyä heti perheen jälleenyhdistämisen suunnitteluun ja sen vaiheittaiseen toteuttamiseen lapsen etu huomioiden. Perheen jälleenyhdistämistä suunnitellaan ja siihen asetetaan tavoitteet lapsen asiakassuunnitelmassa ja vanhemmille tehtävässä vanhemmuutta tukevassa suunnitelmassa. Huostaanoton aikana tulee pyrkiä työskentelemään ja tukemaan lasta sekä perhettä niin, että perheen jälleenyhdistäminen ja lapsen kotiutuminen olisi mahdollista.

Yhteistyö sijoituksen aikana

- Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevan lapsen asioista ja esimerkiksi avohuollon tukitoimena sijoitetun lapsen asioista päättää ja vastaa edelleen vain huoltaja(t). Vastoin huoltajan ja lapsen tahtoa voidaan toimia vain lastensuojelulaissa olevien kriteerien täyttyessä (kiireellinen sijoitus ja huostaanotto) ja näissä tilanteissa sosiaalityöntekijän on pääsääntöisesti tehtävä tai valmisteltava asiaan liittyvä valituskelpoinen päätös.
- Vaikka lapsi olisi huostaan otettu, lapsen huoltajuus säilyy edelleen vanhemmalla, joka on ollut hänen huoltaja ennen huostaanottoa. Sosiaalitoimi tulee tähän ikään kuin huoltajan vierelle. Huoltajaa kuullaan aina lasta koskevia ratkaisuja ja päätöksiä tehdessä. Lisäksi sijaishuollon aikana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja lapsen sijaishuoltopaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiansa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa.
- Sijaishuollossa olevalla lapsella on edelleen samat oikeudet kaikkeen tukeen ja palveluihin kuin kenellä tahansa lapsella. Esimerkiksi koulussa tukitoimiin ja opiskeluhuollon palveluihin, vaikka lapsi olisi sijoitettu toiselta paikkakunnalta. Huostaanotetun lapsen asioissa tehdään edelleen yhteistyötä ja useinkaan esimerkiksi koulupaikka ei vaihdu tai palvelut/tukitoimet lakkaa sijoituksesta huolimatta. Sosiaalityöntekijä voi hakea tukea ja palveluja huostaanotetulle lapselle, joista vastuussa olevan tahon tehtävä päätös ja se toimitetaan sosiaalityöntekijälle (ei sijaishuoltopaikkaan).
- Sijaishuollossa olevan lapsen asioissa tulee tehdä tiivistä yhteistyötä eri tahojen välillä. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on laissa mainittu laillinen edustaja, jonka kanssa yhteistyössä tehdään lasta koskevat ratkaisut ja hän viime kädessä päättää asioista huostaanotetun lapsen kohdalla. Sosiaalityöntekijän tulee olla tietoinen lapsen asioista ja tehdä yhteistyötä huoltajiin päin. Sijoitettujen lasten osalta noudatetaan samoja tiedonvaihtoon soveltuvia lakipykälä (lisätietoa sivuilla 52-55). Lasta koskevan salassa pidettävän tiedon antamisesta päättää sosiaalityöntekijä, siten kuin sosiaalihuollon asiakaslain 17 §:ssä säädetään. Sijaishuoltopaikka ei voi luovuttaa salassa pidettäviä lasta koskevia tietoja esimerkiksi koululle opetuksen järjestämiseksi.
- Perhehoitajat, perhekodin tai lastensuojelulaitoksen työntekijät hoitavat yleensä käytännössä ja arjessa yhteistyön esimerkiksi allekirjoittavat koulun koepaperit tai ilmoittavat poissaolot. He eivät kuitenkaan voi päättää tai sopia sijoitetun lapsen asioista. Sosiaalityöntekijään ollaan aina yhteydessä, jos lapsen asioissa tehdään erityisjärjestelyjä tai lapsen tilanteeseen on tullut muutos tai siitä on huolta. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä myös sijaishuollossa olevasta lapsesta.
- Jos lapsi sijoitetaan toiselta hyvinvointialueelta, jatkuu lapsen asiakkuus sijoittajahyvinvointialueella ja yhteistyötä tehdään silloin heidän kanssa. Sijoittajahyvinvointialueen tulee ilmoittaa sijoituksesta toiselle hyvinvointialueelle (sijoitus hyvinvointialue), johon lapsi sijoitetaan. (Lastensuojelulaki 78 §.)
- Sosiaalityöntekijän tulee tavata lasta ja sijaishuoltopaikan edustajaa riittävän usein. Sosiaalityöntekijän tulee myös valvoa sijaishuollon toteutumista, lapsen palvelujen riittävyyttä ja tarpeenmukaisuutta, sijaishuoltopaikan käytänteitä ja sen käyttämiä kasvatusta- ja rajoitustoimia.

Rajoitustoimenpiteet

- Lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen ei ole lapselle rangaistus, vaan lastensuojelun tarkoituksena on suojella lasta ja samalla turvata lapselle mahdollisimman hyvä ja tavanomainen lapsuus ja nuoruus. Sijaishuollossa annettavan hyvän kasvatuksen tulee olla yleisesti hyväksyttävää, siis sellaista, joka täyttää ne kriteerit, jotka yhteiskunnassa on yleisesti asetettu hyvälle ja tavanomaiselle kasvatukselle. (Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu EOAK/5985/2021)
- Sijaishuoltopaikan säännöt eivät oikeuta rajoitustoimenpiteiden käyttöön. Rajoitustoimenpiteitä ei voi perustaa sopimuksiin. Jos kasvatukselliset säännöt rajoittavat lapselle kuuluvia perusoikeuksia, on kysymys rajoitustoimenpiteestä, josta on aina tehtävä päätös.
- Rajoitustoimenpiteillä puututaan Suomen perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin. Lapsen perusoikeuksiin voidaan puuttua sijaishuollossa vain, jos lastensuojelulaissa tarkasti määritellyt rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä koskevat edellytykset täyttyvät yksittäisessä lapsen tilanteessa.
 - Lastensuojelulain 11 luvun mukaisia rajoituksia voidaan kohdistaa kiireellisesti sijoitettuun, huostaanotettuun tai hallinto-oikeuden väliaikaismääräyksellä sijoitettuun lapseen. Rajoitustoimenpiteestä on aina tehtävä valituskelpoinen päätös.
- Toimenpiteen on myös oltava viimesijainen eli muut, lievemmat keinot eivät ole soveltuvia. Rajoitusta ei saa käyttää rangaistuksena tai kurinpitokeinona, eikä sen käytöllä saa aiheuttaa lapselle vahinkoa tai haittaa.
- Rajoitustoimenpiteitä ovat: yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito (eho). Perhehoidossa olevan lapsen kohdalla voi käyttää ainoastaan yhteydenpidon rajoittamista.
- Sosiaalityöntekijän tehtävänä on kertoa yhteistyötahoille, jos tilanteeseen liittyy esimerkiksi rajoitustoimenpiteitä ja miten niiden aikana toimitaan. Lapsen oikeus esimerkiksi perusopetukseen, jatko-opintoihin, ohjaukseen, erityisopetukseen, opiskeluhuollon ja terveydenhuollon palveluihin on turvattava myös rajoitustoimenpiteiden aikana. Sijaishuoltopaikka ei voi ottaa vastuuta lapsen opetuksesta tai esimerkiksi korvata psykiatrasta tukea. Näissä tilanteissa on tärkeää tehdä monialaista yhteistyötä.
- Koulussa tehtävistä rajoituksista päättää koulu, esimerkiksi perusopetuslain mukaan lapselta ottaa haltuun kielletty esine tai aine tietyissä tilanteissa. Koulussa on siis mahdollisuus ottaa haltuun esimerkiksi lapsen/nuoren puhelin, jos tämä häiritsee koulun järjestyssääntöjä. Puhelinta ei voida ottaa pois ilman lakiin perustuvaa syytä eli esimerkiksi varmuuden vuoksi ottaa se pois jo sijaishuoltopaikassa koulupäivän ajaksi. Sijaishuollossa toimitaan lastensuojelulain mukaisesti ja aine tai esine voidaan ottaa haltuun, jos se vaarantaa sijaishuollon järjestämistä.

Jälkihuolto

- Jälkihuollolla tarkoitetaan sijaishuollon tai vähintään kuusi kuukautta kestäneen avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen alle 18-vuotiaalle lapselle ja hänen vanhemmilleen/ huoltajilleen tai 18-24-vuotiaalle nuorelle tarjottavaa kokonaisvaltaista tukea. Jälkihuolto on osa lastensuojelua.
- Jälkihuollon järjestäminen voi perustua jälkihuolto-oikeuteen tai se voi olla harkinnanvaraista, jolloin jälkihuoltoa voidaan järjestää myös riippumatta siitä, onko lapsi/nuori ollut sijoitettuna.
- Jälkihuolto on subjektiivinen oikeus, mutta myös vapaaehtoinen palvelu, eli lapsella ja perheellä on mahdollisuus kieltäytyä jälkihuollosta. Jälkihuoltoa järjestetään alle 18-vuotiaalle lapselle, hänen vanhemmilleen ja huoltajilleen ja 18-24-vuotiaalle nuorelle heidän jälkihuollollisten tarpeidensa perusteella. Jälkihuollon tulee perustua jälkihuollettavan lapsen/nuoren yksilöllisiin tarpeisiin.
- Jälkihuollon tarkoituksena on tukea lapsen kotiutumista sijaishuollosta tai auttaa aikuistuvaa nuorta saavuttamaan riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiselle. Alaikäiset jälkihuollossa olevat lapset käytännössä rinnastetaan lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen. Tarvittaessa tukea voidaan järjestää myös avohuollon tukitoimena. Keskeistä on, ettei lapsen asema saa heikentyä, oli sitten avohuollon tukitoimen tai jälkihuollon asiakkaana.
- Jälkihuolto koostuu jälkihuollon palveluista, asumisen ja toimeentulon turvaamisesta sekä nuorelle maksettavista itsenäistymisvaroista. Jälkihuolto tulee toteuttaa siinä laajuudessa kuin lapsi/nuori sitä tarvitsee. Jälkihuollon sisältöä ohjaa jälkihuollon tarve ja tavoitteet, eli jälkihuoltoa voidaan tarpeen mukaan järjestää monien eri lakien nojalla ja eri tahojen toimesta, jolloin korostuu monialaisen yhteistyön tärkeys. Jälkihuoltoa järjestetään asiakassuunnitelman/jälkihuoltosuunnitelman perusteella, minkä vuoksi lapsen/nuoren oikeuksien kannalta on ratkaisevaa se, millä huolellisuudella jälkihuoltosuunnitelma on tehty.
- Jälkihuollon työskentelyssä on hyvä muistaa, että täysi-ikäisellä nuorella on viime kädessä itsemääräämisoikeus omista asioistaan. Alaikäisen lapsen kohdalla vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja sen turvaamisesta. Huomioitava myös, että jälkihuoltoon oikeutettuja ovat myös alaikäisen lapsen vanhemmat. Pelkkä lapsen vastustaminen ei vielä tarkoita sitä, että jälkihuoltoa ei voida ollenkaan järjestää. Etenkin alaikäisen kohdalla vanhemmille osoitettu jälkihuollon tuki voi olla tärkeässä roolissa lapsen kotona asumisen mahdollistumiseksi.
- Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut viimeksi sijoituksen jälkeen lastensuojelun asiakkaana tai lastensuojelun tarpeessa. Jälkihuolto päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 25 vuotta. Tämä ei siis tarkoita, että jälkihuollon järjestäminen kestäisi aina viisi vuotta. Lapsi/nuori voi sijaishuollosta päästyään esimerkiksi ensin kieltäytyä jälkihuollosta, mutta viiden vuoden järjestämisvelvollisuuden kuluessa hän voi muuttaa mielensä ja on edelleen oikeutettu jälkihuoltoon.

Jälkihuollon perehdytysmateriaali työntekijälle (2022) on vapaasti ladattavissa Innokylästä:

<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/jalkihuollon-perehdytysmateriaali-tyontekijalle-0>

KENELLÄ ON OIKEUS JÄLKIHUOLTOON?

Jälkihuolto on lapselle/nuorelle kuuluva erityinen oikeus ja perustuu aina vapaaehtoisuuteen.

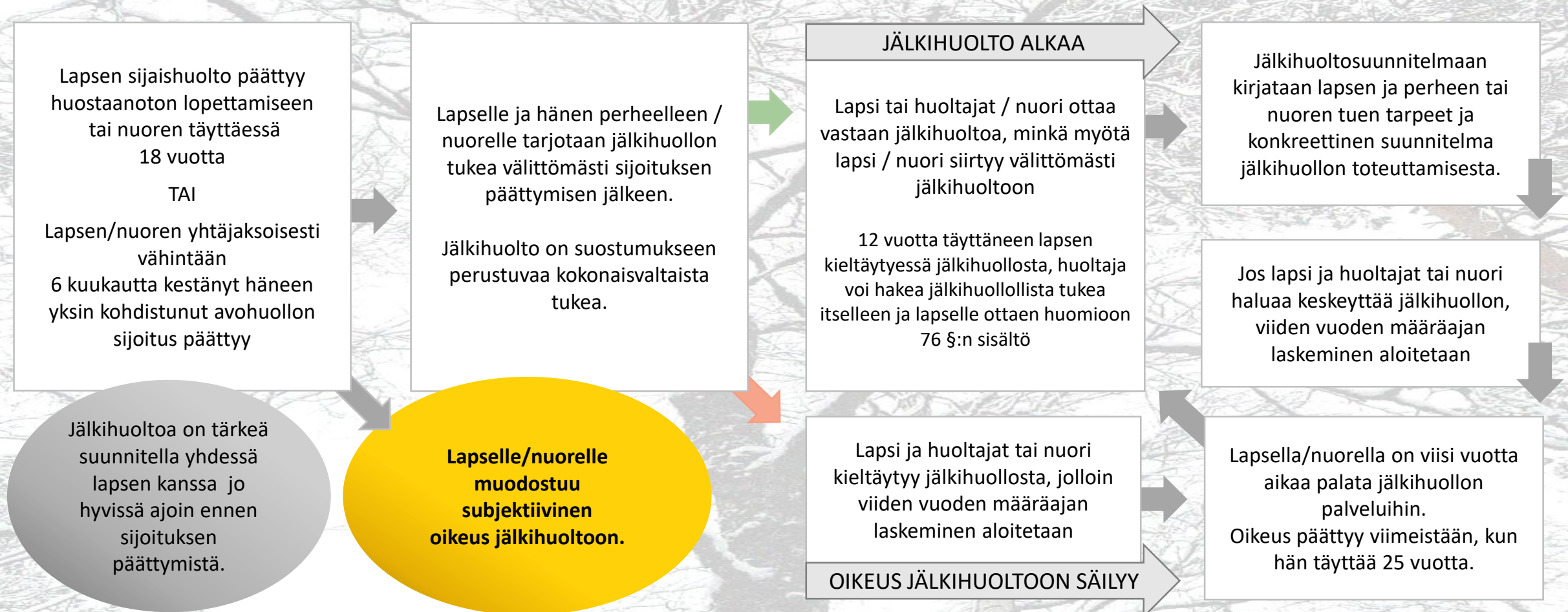
- Lastensuojelulain 75 §:ssä säädetään lapsen ja nuoren oikeudesta jälkihuoltoon
- Järjestäminen voi perustua jälkihuolto-oikeuteen tai se voi olla harkinnanvaraista

ON JÄRJESTETTÄVÄ	Lastensuojelulain 75 §:n perusteella hyvinvointialueen on järjestettävä lapselle tai nuorelle lastensuojelulain 12 luvun mukainen jälkihuolto:	Lastensuojelulain 40 §:ssä tarkoitetun sijaishuollon päättymisen jälkeen, eli kun lapsi on ollut huostaanotettuna	Subjekttiivinen oikeus
		Lastensuojelulain 37 §:ssä tarkoitetun avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin.	
VOIDAAN JÄRJESTÄÄ	Lastensuojelulain 75 §:n perusteella jälkihuoltoa voidaan järjestää harkinnanvaraisena:	Sellaiselle nuorelle, jota ei ole sijoitettu kodin ulkopuolelle tai avohuollon sijoitus ei ole kestänyt vähintään puolta vuotta.	Ei subjekttiivista oikeutta
		Hyvinvointialueella mahdollisuus harkita sisältö yksilöllisiin tarpeisiin ja nuoren omiin toiveisiin perustuen	
		Määrärahaperusteinen	

JÄLKIHUOLTO-OIKEUDESTA

JÄLKIHUOLTO-OIKEUS – päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 25 vuotta

Jos lapsi/nuori jatkaa sijoituksen päättymisen jälkeen jatkaa jälkihuollon tuen ja palveluiden piirissä, ei viiden vuoden määräajan laskemista aloiteta.

*Mitä ajattelet ja sanot minusta
sitä luulet minusta.
Sinä olet sellainen minulle
miten minut näet.
Usko kuitenkin,
että
mitä teet minulle,
miten kuuntelet minua,
sellainen minusta tulee.*

(Palsio 1994)

Lähteet

Alatalo, Marjo & Miettunen, Nanna & Liukko Eeva & Kettunen, Natalia & Normia-Ahlsten, Leena 2019: Porrasteisuus lapsiperheiden Sosiaalipalveluissa. Näkökulmia sosiaalihuoltolain toimeenpanoon ja palveluiden järjestämiseen. Työpaperi 39/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139080/URN_ISBN_978-952-302-797-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Araneva, Mirjam 2021: Sosiaalihuollon/lastensuojeluviranomaisen ja opetustoimen välinen yhteistyö ja tietosuoja Kainuu, 15.9.2021 – kysymykset ja vastaukset.

Asiakaslaki: Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Hallintolaki 434/2003.

Hoikkala, Susanna 2020: Lastensuojelulaki mahdollistaa rajoitukset sijaishuollossa, jos lapsen etu sitä edellyttää ja lain edellytykset täyttyvät. Kolumni. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaistu 7.12.2020. Saatavilla: <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/susanna-hoikkala-lastensuojelulaki-mahdollistaa-rajoitukset-sijaishuollossa-jos-lapsen-etu-sita-edellyttaa-ja-lain-edellytykset-tayttyvat> Viitattu 7.11.2022.

Julkisuuslaki: Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999.

Kanta-palvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille 2022. Tekijät: Lehmuskoski, Antero & Suhonen, Marko & Palm, Niina & Taina, Jaana & Ailio, Erja & Korhonen, Katja & Inget, Susanna & Väyrynen, Riikka & Mäki-Korte, Raine & Virtanen, Katri & Immonen, Maila & Pinta, Riikka & Nissilä, Jaana & Hirvonen, Marjo & Vakkuri, Maija. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <https://yhteistyotilat.fi/wiki08/pages/viewpage.action?pageId=61058878>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992.

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 784/2021.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lastensuojelun laatusuositus 2019. Tekijät: Malja, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019/8. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto, Helsinki. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161862>.

Liukko, Eeva 2019: Erityistä tukea tarvitseva henkilö palvelujärjestelmässä. Palvelupolut kuntoon -hankkeen seminaari 18.11.2019, Jyväskylä. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <https://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2020/02/Eeva-Liukko-PAKUseminaari-181119-Jyv%C3%A4skyl%C3%A4.pdf>

Opetushallitus 2021: Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto. Opetushallitus. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki-ja-oppilashuolto>. Viitattu 23.11.2021.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.

Perusopetusasetus 852/1998.

Perusopetuslaki 628/1998.

Petrelius, Päivi 2020: Yhteistä työtä perheiden parhaaksi. Arviointi lasten ja perheiden tukena monitoimijaisessa työssä. SOCOM 13.11.2020.Saatavilla: https://socom.fi/wp-content/uploads/2020/11/Socom_seminaari_13112020s.pdf. Viitattu 18.8.2022.

Pesäpuu ry 2021: Sijoitetun lapsen koulunkäynti lakien valossa. © SISUKAS-PROJEKTI 2015. Pesäpuu ry. Saatavilla: <http://sijoitettulapsikoulussa.fi/wp-content/uploads/2022/09/sijoitetun-lapsen-koulunkaynti-lakien-valossa.pdf>

Potilaslaki: Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992.

Puustinen-Korhonen, Aino & Sjöström, Mari 2021: Kuinka voimme vahvistaa sijaishuollossa asuvan lapsen sivistyksellisiä oikeuksia? Miten lapsen koulunkäynnin sujuminen sijoituksen aikana varmistetaan lastensuojelun ja koulun yhteistyöllä? Kuntaliitto.Saatavilla: https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Lapsen%20sivistyksellisi%C3%A4%20oikeuksia%20vahvistetaan%20sijaishuollon%20aikana%20koulu%20ja%20lastensuojelun%20yhteisty%C3%B6ll%C3%A4_0.pdf

Rikoslaki 39/1889.

Räty, Tapio 2019: Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 4., uudistettu painos. Edita. Helsinki.

Räty, Tapio 2022a: Lastensuojelutunti 8.2.2022. Kuntaliitto. Materiaali saatavilla: <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/lastensuojelutunti>

Räty, Tapio 2022b: Palvelutarpeen arvioinnin lainsäädännön ytimessä -tilaisuus 1.9.2022. Pohjoinen lastensuojelu 20-22 hankkeen tilaisuus.

Räty, Tapio & Lehti, Susanna 2022: Lakia ja lastensuojelua keskustelufoorumi 19.5.2022. Pohjoinen lastensuojelu 20-22 hankkeen tilaisuus. Kooste saatavilla: <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/lakia-ja-lastensuojelua-keskustelufoorumit>.

Räty, Tapio & Uuskallio, Assi 2022: Lakia ja lastensuojelua keskustelufoorumi 28.4.2022. Pohjoinen lastensuojelu 20-22 hankkeen tilaisuus. Kooste saatavilla: <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/lakia-ja-lastensuojelua-keskustelufoorumit>.

Salisma, Tanja & Tervo, Jaana 2021: Lapsi, nuori ja perheet lastensuojelun ja vammaispalvelujen rajapinnoilla. Yhteistyön aamupäivä, Tukiliitto ja THL, 14.10.2021.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017. Sosiaali ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2021: Lapsistrategia. <https://stm.fi/lapsistrategia>. Viitattu 10.10.2022.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010.

THL – Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tietosuojalaki 1050/2018.

Tietosuojavaltuutetun toimisto 2022: Sosiaalihuollon asiakastietojen käsittely. Tietosuojavaltuutetun toimisto. Saatavilla sähköisesti:

<https://tietosuoja.fi/documents/6927448/10594424/Sosiaalihuollon+asiakatietojen+k%C3%A4sittely.pdf/fc9f4ce8-caee-3161-f3ae-8962a87007b6/Sosiaalihuollon+asiakatietojen+k%C3%A4sittely.pdf?t=1664534736382>

Valtioneuvosto 2021: Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:81.

Valtioneuvosto. Saatavilla sähköisesti: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163541/VN_2021_81.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.